

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI BİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ORTAK TİCARET POLİTİKASINA
TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARET POLİTİKASININ
UYUMLAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

621114

T.C. YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

DANIŞMAN: Doç. Dr. RECEP TARI

HAZIRLAYAN: NİLAY DİKMEN

KOCAELİ, 1997

62144

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
İÇİNDEKİLER.....	I
KISALTMALAR.....	VI
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM I

AVRUPA TOPLULUĞU VE ORTAK TİCARET POLİTİKASI

1.1. Topluluk Kaynakları:Kurucu Anlaşmalar.....	8
1.2. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (A.K.Ç.T.).....	13
1.2.1. Paris Antlaşması'nda Ortak Ticaret Politikası'na İlişkin Hükümler.....	14
1.3. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET).....	16
1.3.1. Roma Antlaşması'nda Ortak Ticaret Politikası'na İlişkin Hükümler.....	19
1.4. Tek Avrupa Senedi.....	23
1.5. Maastricht Antlaşması ve Avrupa Birliği.....	25
1.6. Avrupa Birliği Kurumları.....	27
1.6.1. Avrupa Toplulukları Komisyonu.....	28
1.6.2. Avrupa Birliği Konseyi.....	28
1.6.3. Avrupa Parlamentosu.....	30
1.6.4. Adalet Divanı.....	33
1.7. GATT'ın Kuruluşu.....	34
1.7.1. Uruguay Konferansı.....	36
1.7.2. Uruguay Konferansı Uzlaşması.....	40
1.7.3. Dünya Ticaret Örgütü.....	42

BÖLÜM II

AVRUPA TOPLULUĞU'NUN ORTAK TİCARET POLİTİKASI'NIN ARAÇLARI

2.1. Ortak Ticaret Politikası Araçları.....	45
2.2. Ortak Gümrük Tarifesi (OGT).....	48
2.3. İthalat Rejimi ile İlgili Temel Mevzuat.....	52
2.3.1. İthalatta Uygulanan Ortak Kurallar.....	53
2.3.2. Bazı Üçüncü Ülkelerden Yapılan İthalatta Uygulanan Ortak Kurallar.....	55
2.3.2.1. Tekstil ve Konfeksiyon Ürünlerinde Uygulanan Gözetim ve Korunma Tedbirleri	57
2.3.2.2. Üçüncü Ülkelerden Belirli Tekstil Ürünleri İthalatında Ortak Kurallara İlişkin 3030/93/EEC sayılı Konsey Yönetmeliği.....	60
2.3.2.3. İkili Anlaşma, Protokol veya Diğer Düzenlemelere Tabi Olmayan Belirli Üçüncü Ülkelerden Yapılan Tekstil Ürünleri İthalatında Ortak Kurallara İlişkin 517/94/EC sayılı Konsey Yönetmeliği.....	61
2.3.3. Kotaların Dağıtımına İlişkin Ortak Kurallar.....	61
2.3.4. Anti-Damping ve Anti-Sübvansiyon Tedbirleri.....	64
2.3.5. Yeni Ticaret Politikası Aracı	72
2.3.6. Ticari Markaların Korunması ve Taklit Ürünlerin İthalatının Önlenmesi.....	76
2.4. İhracat Rejimi ile İlgili Temel Mevzuat.....	78
2.4.1. İhracatta Uygulanan Ortak Kurallar.....	79
2.4.2. Resmi Destekli İhracat Kredileri.....	80
2.4.3. İhracat Kontrolleri.....	81

2.5. Topluluğun Ticari Anlaşmaları.....	82
2.5.1. Serbest Ticaret Bölgesi Anlaşmaları.....	83
2.5.1.1. Avrupa Ekonomik Alanı Antlaşması.....	83
2.5.2. Ortaklık Anlaşmaları.....	85
2.5.2.1. Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Yapılan Anlaşmalar.....	86
2.5.3. İşbirliği Anlaşmaları.....	87
2.5.3.1. Akdeniz Ülkeleriyle Yapılan Anlaşmalar.....	88
2.5.3.2. Lomé Antlaşması.....	89
2.5.3.3. Tekstil Anlaşmaları.....	90
2.5.4. Tavizsiz Anlaşmalar.....	93
2.5.5. Doğu Bloku Ülkeleri ile Ticaret Anlaşmaları.....	94
2.5.6. Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi.....	94
2.6. Topluluğun Üçüncü Ülkelerle Ticaretindeki Koruma Araçları.....	99
2.6.1. Gümrük Vergileri, Fark Giderici Vergiler ve Prelevmanlar.....	99
2.6.2. İthalatın Gözetimi.....	100
2.6.3. Miktar Kısıtlamaları (Kotalar).....	103
2.6.4. GATT'ın XIX'uncu Maddesi Uyarınca Koruma Tedbirleri.....	104
2.6.5. İradi Kısıtlama Anlaşmaları.....	105
2.6.6. Tarife Kontenjanları ve Tavan Uygulaması.....	106
2.6.7. İthalat Lisansı.....	106
2.6.8. Anti-Damping ve Anti-Sübvansiyon Önlemleri.....	106
2.6.9. İthalat Kontrolleri ve Yasaklamalar.....	108
2.6.10. Standartlar ve Teknik Engeller.....	108
2.6.11. Yeni Ticaret Politikası Aracı.....	110
2.6.12. Menşe Kuralları.....	110

2.7. Diğer Uygulamalar.....	111
2.7.1. Standartlar.....	111
2.7.2. Çevre Politikası Kapsamında Mevzuat.....	113
2.7.3. Anlaşma Hükümleri.....	114
2.7.4. Avrupa Topluluğu Gümrük Kodu.....	115
(2913/92, L 302, 19.10.1992)	

BÖLÜM III

TÜRKİYE’NİN DIŞ TİCARET POLİTİKASININ UYUMLAŞTIRILMASI

3.1. Türkiye’nin AT’na Entegrasyonunu Oluşturan Anlaşmalar.....	118
3.1.1. Ankara Anlaşması.....	119
3.1.2. Katma Protokol.....	122
3.1.3. 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı.....	125
3.2. İthalatla İlgili Mevzuatta Yaklaşırma Yolları.....	127
3.2.1. Ortak Gümrük Tarifesine Uyum.....	128
3.2.2. İthalatta Ortak Kurallar.....	130
3.2.3. Belirli Üçüncü Ülkelerden Yapılacak İthalatta Ortak Kurallar.....	133
3.2.4. Miktar Kısıtlamalarının İdaresi.....	134
3.2.5. Dampıngli ve Sübvansiyonlu İthalata Karşı Korunma.....	135
3.2.6. Hukuka Aykırı Ticari Uygulamalara Karşı Önlemler.....	138
3.2.7. Tekstil Ürünleri İthalatında Ortak Kurallar.....	140
3.3.İhracatla İlgili Mevzuatta Yaklaşırma Yolları.....	143
3.3.1. İhracatta Ortak Kurallar.....	144
3.3.2. İhracatta Kota ve Tarife Kontenjanı Belirlenmesi ve İdaresi.....	146
3.3.3. Resmi Destekli İhracat Kredileri.....	147

3.3.4. İhracat Sübvansiyonları.....	147
3.3.5. Dış Ticarete Standartlar.....	148
3.4. Tercihli Ticaret Anlaşmalarına ve Otonom Rejimlerine Uyum.....	149
3.4.1. Türkiye-EFTA Serbest Ticaret ve İşbirliği Antlaşması.....	150
3.4.2. Türkiye - İsrail Serbest Ticaret Alanı Antlaşması.....	152
3.4.3. Türkiye - Macaristan Anlaşması.....	153
3.4.4. Türkiye - Romanya Anlaşması.....	154
3.4.5. Türkiye - Litvanya Anlaşması.....	154
3.4.6. Türkiye - Estonya Görüşmeleri.....	154
3.4.7. Türkiye - Letonya Görüşmeleri.....	155
3.4.8. Türkiye - Çek ve Slovak Cumhuriyetleri Görüşmeleri.....	155
3.4.9. Türkiye - Polonya Görüşmeleri.....	156
3.4.10. Türkiye - Bulgaristan Görüşmeleri.....	156
3.4.11. Türkiye - Slovenya.....	156
3.4.12. Akdeniz Ülkeleri.....	157
3.4.13. Türkiye - Malta.....	157
3.5. Genel Değerlendirme ve Öneriler.....	157
SONUÇ.....	162
KAYNAKÇA.....	166

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
AKÇT(ECSC)	:	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AET (EEC)	:	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AT (EC)	:	Avrupa Topluluğu
ACP	:	Afrika, Karaip, Pasifik Ülkeleri
AEA	:	Avrupa Ekonomik Alanı
ATRG	:	Avrupa Topluluğu Resmi Gazetesi
CITES:		Nesli Tehlikede Olan Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Kurallar İçeren Sözleşme
DPT	:	Devlet Planlama Teşkilatı
DTM	:	Dış Ticaret Müsteşarlığı
DTÖ(WTO)	:	Dünya Ticaret Örgütü
EFTA	:	Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi
EURATOM	:	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
EDF	:	Avrupa Kalkınma Fonu
FAO	:	Gıda Tarım Örgütü
GATT	:	Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması
GSP	:	Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi
IBRD	:	Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası
IMF	:	Uluslararası Para Fonu
ITO	:	Uluslararası Ticaret Örgütü
İTO	:	İstanbul Ticaret Odası
İKV	:	İktisadi Kalkınma Vakfı
İGEME	:	İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi
MFA	:	Çok Elyaflılar Anlaşması

MDAÜ	:	Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri
MFN	:	En Çok Kayırılan Ülke
OEEC	:	Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü
OTP	:	Ortak Ticaret Politikası
OGT	:	Ortak Gümrük Tarifesi
OECD	:	İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
STA	:	Serbest Ticaret Anlaşması
SIGL	:	Lisans Sistemi Tarifesi Yönetimi
TUISAV	:	Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Vakfı
TARIC	:	Avrupa Entegre Tarifesi
TKF	:	Toplu Konut Fonu
UNEP	:	Birleşmiş Milletler Çevre Örgütü

GİRİŞ

Uluslararası ticaret yeni bir şey değildir. Binlerce yıl öncesinde uluslararası ticaret gıda, kumaş ve madenler gibi temel maddelerin mübadelesi ile sınırlı iken, zamanla daha iddialı malları da içerecek biçimde genişlemiştir. Bugün bir ülkede üretilip başka bir ülkede satılan ürün yelpazesi şaşırtıcı boyutlara varmıştır. Dünyanın bir bölümünden diğerine yollanan malların salt bitmiş ürünlerden oluşmaması işi daha da karmaşık hale getirmektedir. Özellikle yüksek teknoloji ürünlerinin üretim süreçlerinin birçok ülkeye ve kıtaya yayılmasına bağlı olarak ticarete konu olan ara mallarının ve aksamın sayısı da artmaktadır.

Aynı zamanda 21.yüzyıla hızla yaklaşırken, dünya çok önemli değişikliklere sahne olmaktadır. Bunların en başında teknolojik gelişmeler gelmektedir. On-line ile tüm noktaların birbirine bağlandığı ve iletişimin sağlandığı oldukça küçülmüş bir dünyada “Bilgi Toplumuna” doğru gidilirken, dünya ticaretinde korumacılıktan serbestliğe, ikili düzenlemelerden çok taraflı düzenlemelere doğru bir değişimi gerektiren dinamiklerin oluştuğu görmezlikten gelinemeyecek bir gerçektir.

Ticaret Avrupa'nın tarihinde de her zaman önemli bir rol oynamıştır. İki büyük Dünya Savaşı sonrası büyük ölçüde yıkılan Avrupa kıtasının, bir daha böylesi çatışmalara sahne olmaması için, ülke çıkarlarını ortak çıkarlar haline getirmek üzere üye ülkelerin topyekün entegrasyonunu amaçlayan Avrupa Birliği oluşumunda hem üreticilerin hem de tüketicilerin bundan yarar sağlayabilecekleri inancı ile serbest ticaret savunulmuştur. Tek pazarın kurulmasıyla iç ticaretin önündeki engellerin çoğu kaldırılmıştır.

AB'nin uluslararası ticareti destekleme konusundaki taahhüdü uzun bir geçmişe dayanır. AB; demokrasinin güçlenmesi ve refahın sağlanması için ticarete serbestinin artması amacıyla yönelik olarak GATT ve bir süre önce onun yerini alan Dünya Ticaret Örgütü çerçevesindeki görüşmelerde de öncü bir rol oynamaktadır.

AB, 15 üye ülkesi ve 370 milyon yurttaşıyla günümüzde dünyanın 1 numaralı dış ticaret gücü olma konumuna erişmişse bu sonucu sağlamada dış ticaret politikasının büyük bir rol oynadığı kolayca söylenebilir. Bugün varılan aşama itibarıyla Avrupa Topluluğu en somut ve en duyarlı politikayı bu alanda sergilediğinden, dış ticaret politikası aynı zamanda Topluluğun "genel dış politikası"nın da çekirdeği olarak değerlendirilmektedir. Bu oluşum Topluluğun tarihsel gelişimine de uygun düşmektedir. Çünkü bilindiği gibi, kurucu Roma Antlaşması, özünde taşıdığı ekonomik ve siyasal birleşme ruhuna rağmen her şeyden önce bir "gümrük birliği" anlaşması olup, Avrupa Topluluğu'nun kuruluşunu gümrük birliği temeline dayandırır. Böylece bütün gümrük birliklerinde olduğu gibi Toplulukta da üçüncü ülkelere karşı ortak dış sınırlar üzerinde tek bir gümrük tarifesinin uygulanmaya başlaması dış ticareti doğal olarak ortaklığın en önemli ve en ileri faaliyet alanı haline getirmiştir.

Zaman içinde öncülük rolünü daha da geliştiren Topluluk ortak dış ticaret politikası üye ülkelerin çıkarlarıyla dünya konjonktürünü bağdaştırmada ve özellikle uluslararası ekonomik krizlerin kolay atlatılmasında Topluluğa sağladığı büyük hareket kabiliyetiyle Topluluğun varlığını en iyi simgeleyen gösterge olmayı başarmıştır.

Türkiye'nin mevcut ekonomik bütünleşme ve işbirliği ilişkileri değerlendirildiğinde, bugün ticaretinin yarısını gerçekleştirdiği Avrupa ile bütünleşme hareketinin içinde yer alması kaçınılmazdır. Ayrıca Türkiye'nin coğrafi yakınlık, tarihsel ve siyasal yönelim gibi nedenlerle Türkiye-AB ilişkileri farklı bir önem taşımaktadır. Bu nedenle Türkiye artık kendi iç piyasasının yapısı içinde değil, dünya ölçeğinde nasıl hareket edeceğinin hesabını yaparken, Avrupa Topluluğu ile entegrasyonunu sağlıklı bir ortamda gerçekleştirmek için gerekli alanlarda tedbirleri almak durumundadır.

Türkiye ve AB ilişkileri, esas itibarıyla, Ankara Anlaşması ve Türkiye ile AT arasındaki ortaklığın geçiş dönemi koşullarını belirleyen Katma Protokol hükümleri ve Ortaklık Konseyi Kararları çerçevesinde gelişmektedir. Ankara Anlaşması ile, nihai hedefi "tam üyelik" olan ve özellikle ilişkilerin son döneminde Gümrük Birliği temeline dayalı bir ortaklık tesis edilmesi amaçlanmıştır.

Türkiye, 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren AB menşeli sanayi ürünleri ithalatında uyguladığı gümrük vergileri ve eş etkili vergileri kaldırarak, Toplulukla Gümrük Birliği gerçekleştirmiştir. Bu tez, Topluluk ortak dış ticaret politikasının kaydettiği başarının altındaki gerçek faktörün, bu politikanın felsefi kurgusundan çok, ona gerekli dinamizmi veren "araçlar" olduğunu ortaya çıkararak, Türkiye'nin dış ticaret politikasında; Gümrük Birliği'ne işlerlik sağlamaya yönelik, kurumsal düzenlemelerinin ne şekilde olması gerektiğine ilişkin mevzuat uyumu ve bu uyumun öngördüğü yeni örgütlenme biçimleri üzerinde bilgiye dayalı bir tartışmanın temelini oluşturmayı amaçlamaktadır.

Gerçekten de Avrupa Topluluğu günümüzde dünyanın 1 numaralı dış ticaret gücü olma konumuna erişmişse bu sonucu sağlamada dış ticaret politikası ve daha da önemlisi bu politikanın yürütülmesinde uygulanan "araç"lar büyük bir rol oynamaktadır. Avrupa Topluluğu'nun dış ekonomik ilişkilerinin motoru "dış ticaret politikası araçları"dır.

Yapmış olduğumuz çalışma üç ana bölümden meydana gelmektedir. Avrupa Topluluğu ve Ortak Ticaret Politikasını içeren birinci bölümde, ilkin, Avrupa Birliği'ni kuran anlaşmalarda Ortak Ticaret Politikası esaslarının neler olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Daha sonra Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)'ın ilkeleri ve oluşturduğu geniş uluslararası platformda uluslararası ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasını amaçlayan görüşmelerin en iddialısı Uruguay Konferansında alınan kararlarda ki konu ile ilgili gelişmeler açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümü ise Avrupa Topluluğu'nun Ortak Ticaret politikasının Araçlarının incelenmesine ayrılmıştır. Bu bölüm "Ortak Gümrük Tarifesi", "İthalat Rejimi ile İlgili Temel Mevzuat", "İhracat Rejimi ile İlgili Temel Mevzuat", "Topluluğun Ticari Anlaşmaları", "Topluluğun Üçüncü Ülkelerle Ticaretindeki Koruma Araçları" ve "Diğer Önlemler" olmak üzere altı ana kısımdan oluşmaktadır. Bu bölümde ticaret politikası araçları yerine göre tek tek veya benzerlikleri ölçüsünde uygun bölümlere ve alt bölümlere ayrılarak incelenmiştir.

Üçüncü Bölüm ise; Türkiye'nin Dış Ticaret Politikasının Uyumlaştırılması sürecini konu edinmektedir. Türkiye'nin AT'na entegrasyonunu oluşturan anlaşmalarda ticaret politikası ile ilgili ilkeler izah edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra ikinci bölümde elde edilen bilgiler ışığında, "İthalatla İlgili Mevzuatta Yaklaştırma Yolları", "İhracatla İlgili Mevzuatla Yaklaştırma Yolları" ve "Tercihli Ticaret Anlaşmalarına ve Otonom Rejimlerine Uyum" konusunda çıkarılan yeni yasalar özetlenmeye çalışılmıştır.

Avrupa Topluluğu'nun ortak ticaret politikası araçları'nın hukuki ve kurumsal yönü ile ilgili elde edilen bilgiler ve Türkiye'nin gerekli mevzuat uyumlaştırmasını gerçekleştirirken, kendi yasa ve uygulamalarını AB'ninkiler ile büyük ölçüde benzeyecek şekilde çıkardığı yeni yasalar ile gözden geçirmesi zorunluluğunun ışığı altında ulaşılan sonuçlara da çalışmanın sonuç bölümünde yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA TOPLULUĞU VE ORTAK TİCARET POLİTİKASI

Avrupa Topluluğu'nun Gümrük Birliği temelinde başlayan ve ekonomik (hatta siyasi) birlik ile sonuçlanması beklenen ekonomik bütünleşme hareketinin en önemli unsurlarından birini, dış ticaret politikasının üye ülkelerin yetki alanından çıkartılarak Topluluk kurumlarının kendi yetki sahasına devredilmesi oluşturmaktadır. Topluluk üyesi ülkeler açısından dış ticaretin önemi dikkate alındığında ticaret politikası alanında devredilen yetkinin önemi hemen göze çarpmaktadır. (Tablo 1) Topluluğun, gümrük birliği kapsamındaki ilk temel hedefinin taraflar arasındaki gümrük vergilerinin kaldırılmasının yanısıra, üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesi uygulanması olduğu unutulmamalıdır.

Tablo 1
TOPLULUK ÜYESİ ÜLKELERDE DİŞ TİCARETİN
TÜM TİCARET İÇİNDEKİ PAYI

DİŞ TİCARETİN TÜM TİCARET İÇİNDEKİ PAYI (%)		
ÜYE ÜLKELER	İHRACAT	İTHALAT
ALMANYA	50	49
AVUSTURYA	36	33
BELÇİKA	27	31
DANİMARKA	48	47
FİNLANDİYA	55	54
FRANSA	40	36
HOLLANDA	29	45
İNGİLTERE	47	51
İRLANDA	30	35
İSPANYA	38	38
İSVEÇ	47	45
İTALYA	47	45
PORTEKİZ	25	28
YUNANİSTAN	44	40

Kaynak:European Union, WTO Trade Policy Review, WT/TPR/S/3, 30 Haziran 1995.

*Belçika'ya ilişkin rakamlar Lüksemburg'u da kapsamaktadır.

Ticaret, Avrupa ekonomisinin can damarıdır. Avrupa Komisyonu'nun tahminlerine göre AB'deki 10 - 12 milyon kişinin istihdamı doğrudan doğruya ihracata dayanmaktadır; bu ise toplam istihdamın onda biri demektir. Dünyadaki tüm ülkelere ulaşan bu ihracat AB'nin Gayri Safi İç Hasılasının, yani servetinin % 9'unu sağlamaktadır.¹

Tek pazarın kurulmasıyla iç ticaretin önündeki engellerin çoğu kaldırıldığından, birlik içi ticaret genişleyerek, AB aynı zamanda dünyanın en büyük ticaret grubu olmuştur. Dünya ticareti içindeki payı beşte birden biraz fazladır. En büyük iki rakibi olan Amerika Birleşik Devletleri ile Japonya'dan daha fazla ticaret yapmaktadır.

Tablo 2

**DÜNYA TİCARETİNİN BÖLGELERE GÖRE DAĞILIMI
(1993 YILI İTİBARIYLA) (Yüzde Olarak)**

	AB	ABD	Japonya	EFTA	Diğer Ülkeler
İhracat	20	16.3	8.2	7.4	45.6
İthalat	19.2	20.4	12.7	6.6	43.6

Kaynak: Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Avrupa Birliği ve Dünya Ticareti, Ankara, s.5.

¹ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Avrupa Birliği ve Dünya Ticareti, Ankara, s.5.

AB'nin uluslararası ticareti destekleme konusundaki taahhüdü uzun bir geçmişe dayanır. Karşılıklı çıkara dayalı ticari imtiyazlar, yıllar boyunca çok sayıda ülkeyle bireysel veya bölgesel temelde yapılan birçok ikili anlaşmanın bel kemiğini oluşturur. Bu imtiyazlar, AB'nin Lomé Sözleşmesine katılan 70 Afrika, Karayip ve Pasifik ülkesiyle olan bağlantılarının ve Merkezi ve Doğu Avrupa'daki yeni demokrasilerle gittikçe derinleşen ilişkilerin önemli bir unsurunu oluşturur. ²

Gelişmekte olan ülkeler, AB'ni sadece pazarının büyüklüğü açısından değil, aynı zamanda çoğu sınai ve tarımsal ürünleri için engelsiz bir giriş olanağı sağlamasından ötürü de ana pazarları olarak görmektedirler.³

AT, 1968'de iç gümrük resim ve kotalarının kaldırılmasının dışa yönelik uzantısı olan ortak gümrük tarifelerini başlatarak, Avrupa ekonomisinin temelde hammadde ithal edip yüksek katma değerli mamül eşya üretmeye dayanması nedeniyle açık ticaret sistemini teşvik etmek için çalışmıştır.⁴ Ortak Gümrük Tarifesi üye ülkeler arasında ortak bir dış ticaret politikası oluşturulması ihtiyacını doğurmuştur. Zira, gümrük birliğinin ertesinde ulusal düzeydeki ticaret politikası tedbirlerine başvurulması, üye ülkeler arasındaki rekabet koşullarını etkileyecek ve ticaret sapmalarına yol açabilecektir.

1993'te tek pazarın ortaya çıkması, ortak ticaret politikasının daha da güçlenmesine neden olmuştur. Üye devletler'in sürdürmelerine izin verilmiş ithal kısıtlamaları ile hassas ürünlerin (örneğin; Japon arabaları ve elektronik malları ile tekstil ve çelik) iç dağılımı üzerindeki kısıtlamalar tedricen kaldırılacaktır.

² Ibid.

³ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği(çev.), **On Derste Avrupa**, Pascal Fontaine, Ankara, s.36.

⁴ Ibid.

Serbest ticaretin savunulması Avrupa Birliği'nin (AB) ana amaçlarından biri olmuştur. 370 milyon yurttaşıyla dünyanın en önemli pazarını oluşturan ve 15 üyesi arasındaki ticaretin hızla artmasını sağlayan AB'nin ekonomisi uluslararası ticarete Amerika Birleşik Devletleri'nden bile daha fazla bağımlı hale gelmiştir. AB, dünya ticaret kurallarını denetlemek amacıyla 1947'de kurulan Ticaret ve Tarifeler Hakkında Genel Anlaşma'nın (GATT) en önemli üyelerinden biri olmuş ve ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasını amaçlayan çeşitli görüşmelerde hep kilit bir rol oynamıştır.⁵

Ortak ticaret politikası, başlangıçta yalnızca ticaretin hacmi ve miktarı ile ilgili iken,bugün, ortak gümrük tarifesi, ithalat ve ihracatta ortak kurallar, tercihli ticaret anlaşmaları, GATT Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına yardımcı amaçlayan otonom taviz rejimleri, üçüncü ülkelerle ticarete korunma araçları, ihracatın teşviki ve finansmanı, gümrük düzenlemeleri, Tek Pazar ve çevre politikasından kaynaklanan yükümlülükler vb. alanları kapsayan, ekonomik ve siyasi boyutlara haiz bir politika haline gelmiştir.

1.1. Topluluk Kaynakları: Kurucu Anlaşmalar

Avrupa'da bir birlik kurmaya yönelik hareketlerin kökeni, çok eskilere dayanır. Tanınmış Fransız yazar Victor Hugo, Avrupa Birliği konusunda aynen şöyle demiştir: “ABD nasıl yeni bir dünyayı talandırdıysa, bir gün gelecek Avrupa Birleşik Devletleri de eski dünyayı süsleyecektir. İster benimsensin, ister red edilsin,Birlik fikri, hiç durmadan yakılıp yıkılan, kasılıp kavrulan bir kıtanın bin yıllık hülyası olarak her zaman varlığını sürdürmektedir”.⁶

⁵ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, op.cit., s.4.

⁶ Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, 4.b., İstanbul: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, 1996, s.37.

Günümüzdeki anlamıyla Avrupa Topluluğu'nun oluşması II.Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemlere rastlamaktadır.⁷ Birinci Dünya Savaşı sonrası demokrasinin yayılmasına karşın, bazı Avrupa Ülkeleri otoriter ve diktacı yönetimler altına girerek militarist güçlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Milletler Cemiyeti'nin Avrupa ülkeleri arasında bir işbirliği sağlayamaması sonucunda ise, güçlü bir Avrupa Birliği akımı oluşmamıştır. Ancak İkinci Dünya Savaşı'yla birlikte, büyük ölçüde çöküntüye uğrayan Avrupa ekonomisi için birleşme düşüncesi önem kazanmaya başlamıştır.

Savaşın acı deneyimlerinin ve Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa'da izlediği yayılmacı politikanın getirdiği rahatsızlık gibi politik nedenlerin yanı sıra, ekonomik bütünleşme sonucunda oluşacak olan geniş pazar ve artan rekabetçiliğin sağlaması beklenen ekonomik yararlar da "birlik" fikrinde rol oynamıştır. Bir diğer neden, Avrupa'da savaşların tekrar ortaya çıkmasını önlemektir. Özellikle Fransa ile Almanya arasında sürekli bir düşmanlık vardı ve Avrupa her iki dünya savaşının da çıkış bölgesiydi. Bütünleşmenin bir diğer nedeni de, ekonomiktir. Marshall yardımı adı altında, Avrupa'ya akan ABD sermayesinin, kendilerini giderek ABD'ye bağımlı kılacağını gören küçük ve güçsüz Batı Avrupa Ülkeleri, Avrupa menşei yeni bir sermaye piyasası oluşturmak istemişlerdir.⁸

18 Temmuz 1932 tarihinde Hollanda, Belçika ve Lüksemburg arasında imzalanan Ouchy Sözleşmesi ile yaratılan Benelux, Batı Avrupa'da gerçekleştirilen ilk ekonomik birleşme (entegrasyon) olması açısından çok önemlidir. Benelux ismi, Ouchy Sözleşmesi ile biraraya gelen üç ülkenin baş harflerinin birleşmesinden oluşmuştur. Üç ülke arasında 5 Eylül 1944 tarihinde Gümrük Birliği Sözleşmesi imzalanarak, Ouchy Sözleşmesinin amacı gerçekleştirilmiştir.⁹ Gümrük Birliği Sözleşmesi, 1 Ocak 1948 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

⁷ İstanbul Ticaret Odası, Türkiye - AB İlişkileri ve Gümrük Birliği, Yayın No:1996-5♦AB/1, İstanbul, Ocak 1996, s.1

⁸ Erdoğan Pekcan, Avrupa Topluluğu ve Gümrük Birliği'ne Türkiye'nin Uyumu ve Sorunları, İTO Yayın No:30, İstanbul, 1994, s.3.

⁹ Karluk, op.cit., ss. 39-40.

1947 yılında ABD, Sovyetler'in Avrupa'daki etkisini azaltmak ve kötüleşen Avrupa ekonomisi için bir öneride bulunmuştur. (Marshall Planı); ancak, bunun için önce Avrupa Devletlerinin aralarında belirli bir program üzerinde anlaşmaları gerekmektedir.¹⁰ ABD, Avrupa'nın imarı için sağladığı Marshall Yardımı fonlarının nasıl kullanılacağı konusunda öneriler getirmek üzere kurulmuş olan Avrupa Ekonomik İşbirliği Komitesi'ne, fonların kullanımının bütünleşmeye bağlanması gerektiğini ifade etmiştir.¹¹ Bu amaçla Avrupa ülkeleri aralarındaki ticaretin önündeki engelleri kaldırmak amacıyla 1948'de Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (O.E.E.C), daha sonra Avrupa Savunma Topluluğu (1952) ve Avrupa Politik Birliği (1953) gibi başarısızlıkla sonuçlanan girişimlerin yanısıra; bundan daha ileri türde ve giderek önem kazanıp gelişen uluslararası bütünleşmeler olarak üç Topluluk oluşturmuştur.

İlk Topluluk, Batı Avrupa ülkelerinden Federal Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg (Altılar) tarafından 18 Nisan 1951 tarihli Paris Antlaşması (Schuman Planı) ile kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (A.K.Ç.T), sanayinin iki temel hammaddesi için güçlenmek üzere altı devlet arasında imzalanan bir kartel anlaşmasıdır.¹²

¹⁰ Oral Sander, *Siyasi Tarih, İnceleme-Araştırma Dizisi:3, 1.b.*, Ankara:İmge Kitabevi Yayınları, 1989, s.274.

¹¹ Cem Alpar ve M..Tuba Ogun,*Dünya Ekonomisi ve Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar*, 3.b.,İstanbul: Evrim Basım- Yayım-Dağıtım, 1988, s.197.

¹² Murat Berk, *Avrupa Topluluğu ve Türkiye Gümrük Birliği Raporu*, İstanbul:AT Danışma Merkezi, 1993, s.4.

AKÇT'nun başarısı üzerine Paris Antlaşmasını imzalayan altı ülke, ekonominin tüm sektörlerini kapsayacak bir bütünleşme anlaşmasına geçmek amacıyla, Massina'da 1-2 Haziran 1955'de iki yeni Avrupa Topluluğunun kurulmasını kararlaştırmışlardır.¹³ Uzun süren görüşmeler ve teknik çalışmalardan sonra 25 Mart 1957'de Roma'da imzalanan iki anlaşmayla Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kurulmuştur. AET altı üye ülke arasında kömür ve çelik dallarında başlatılan bütünleşme hareketinin, ekonominin diğer bütün kesimlerine yayılmasını öngörmüş ve bu nedenle üç anlaşmanın en geniş kapsamlısı olarak nitelendirilmiştir. EURATOM'un amacı ise atom enerjisinin barışçı amaçlarla kullanımının teşvikidir. Anlaşmalar, 1 Ocak 1958'de yürürlüğe girmiştir. Böylece Avrupa'da üç ayrı örgüt kendi organizasyonları ile birbirinden bağımsız olarak doğmuştur.¹⁴

Bu üç Topluluğun her biri 1969 yılına kadar ayrı ayrı organlara sahipken, 8 Nisan 1965 yılında Füzyon Antlaşması imzalanmış ve 1969'da yürürlüğe girerek organlar birleştirilmiştir. Böylece her üç Topluluk politik açıdan tek bir kuruluş haline getirilmiştir. Bu Birlik Avrupa Toplulukları (AT) olarak adlandırılmıştır.

1957 yılında imzalanan Roma Antlaşması ile AET kurulurken tüm Avrupa ülkelerine bir açık çağrıda bulunularak, kuruluşa katılmaları istenmiştir. Ancak çeşitli nedenlerle AET'nin kurucu üyeleri içinde yalnız altı ülke yer almıştır. AET'nin çağrısına uymayanlar arasında bulunan İngiltere diğer Avrupa ülkelerinden Avusturya, Danimarka, Norveç, Portekiz, İsviçre, İsveç ile daha geniş bir serbest ticaret bölgesi kurulduğunda pazarlık güçlerini arttıracakları düşüncesiyle Mayıs 1960'da Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA)yı kurmuşlardır.

¹³ Ibid., s.5.

¹⁴ M.Koray Yozgatlı, "Avrupa Ekonomik Topluluğu'nda Sanayi Politikaları", HDTM Dergisi, Sayı No:8 (Ocak 1991), s.156.

Topluluk bugüne kadar ki tarihi süresince dört ayrı genişleme dönemi yaşamıştır.

İlk olarak, 1 Ocak 1973 tarihinde İngiltere, Danimarka ve İrlanda Avrupa Topluluğu'na katılmışlardır. Böylece Topluluğun üye sayısı dokuza çıkmıştır.

İkinci genişleme, 1 Ocak 1981 tarihinde onuncu üye Yunanistan Topluluğa katılmıştır.

Üçüncü genişleme, 1 Ocak 1986 tarihinde İspanya ve Portekiz'in de katılmasıyla üye sayısı on ikiye çıkmıştır.

Avrupa Birliği'nin son genişleme sürecinde, 1980'li yıllarda ekonomik, politik ve parasal bütünleşme yolunda önemli gelişmeler kaydeden Avrupa Topluluğu (AT), 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan Avrupa Birliği Antlaşması (Maastricht Antlaşması) ile bir yandan derinleşme içine girerken, öte yandan yaygınlaşma sürecinde EFTA üyesi ülkelerden Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın 1 Ocak 1995 tarihinde Birliğe üye olmasıyla üye sayısı 12'den 15'e yükselmiştir. Böylece Avrupa Birliği, Kuzey ve Orta Avrupa'ya doğru dördüncü genişlemesini gerçekleştirmiştir. Üç EFTA üyesinin AB'ne katılması ile birlikte EFTA çözülme sürecine girmiş ve fiilen dağılmıştır.¹⁵

1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması'ndan sonra Avrupa Birliği fikri resmi bir yapıya kavuşmuştur. Avrupa Birliği Antlaşmasında; Avrupa Birliği'nin, Avrupa Topluluğuna dayandığı ve hükümetler arası işbirliği mekanizmaları ile tamamlandığı belirtilmektedir.¹⁶ Bu nedenle bu çalışmada zaman zaman AB adı, zaman zamanda AT adı kullanılmıştır.

¹⁵ Karluk, op.cit. s.56

¹⁶ İstanbul Ticaret Odası, op.cit., s.6.

1.2. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (A.K.Ç.T.)

Avrupa'da savaş sanayinin temel girdileri, kömür ve demir olmuştur. Avrupa Birliği'nin kurulmasında fikir babalığı yapan Jean Monnet'in düşüncelerinden esinlenen zamanın Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman, 9 Mayıs 1950 tarihinde, Fransa ile Almanya arasındaki kömür ve çelik kaynaklarının birleştirilmesini, bu maddelerin üretim ve kullanımının uluslararası bir organın sorumluluğuna bırakılmasını önermişti.

Jean Monnet, devletlerin egemenliklerine dokunmadan, belirli spesifik faaliyetleri yürütmede yetkili uluslararası kuruluşların yaratılması gerektiğini, bunların başarılı olmaları durumunda, zamanla uluslararası yetkilerle donatılabileceğini savunmaktaydı.¹⁷

Avrupa ülkelerinin Schuman Planı olarak bilinen bu planda olumlu anlaşması üzerine, 20 Haziran 1950'de demir-çelik ürünlerinde Ortak Pazar yaratmaya yönelik görüşmeler başlamıştır. 18 Nisan 1951'de Paris'te Benelux ülkeleri ile Fransa, Batı Almanya ve İtalya arasında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (A.K.Ç.T.) kuran antlaşma imzalanmıştır.

31 Ekim 1951 ile 16 Haziran 1952 tarihleri arasında metinler tarafların yasama organlarınınca onaylanmış ve 25 Eylül 1952'de AKÇT doğmuştur.

AKÇT'nun amaçları üye ülke ekonomilerinin gelişmesine katkıda bulunmak, tam istihdamı gerçekleştirerek işsizliği önlemek ve hayat seviyesinin yükseltilmesini sağlamaktır. Ayrıca, sektörde tekelleşmenin önlenmesi, yatırımların hızlandırılması ve işçilerin konut edinmelerine yardımcı olunması da amaçlar arasında bulunmaktadır.

¹⁷ Sander, op.cit., s.273.

1.2.1. Paris Antlaşması'nda Ortak Ticaret Politikası'na İlişkin Hükümler

Topluluğun Ortak Ticaret Politikası'na ilişkin olarak, A.K.Ç.T. Antlaşmasından doğan yetkilerinin kapsamı oldukça dar kapsamlıdır. Paris Antlaşması incelendiğinde, 10'uncu bölümde Ticaret Politikası başlığı altında 71'inci ve 75'inci maddeler arası ortak ticaret politikası ile ilgili yetkiler belirlenmiştir.¹⁸

Antlaşmanın 71.maddesi, üye devletler hükümetlerinin ticaret politikasına ilişkin yetkilerini Antlaşma hükümleri çerçevesinde kullanabileceğini ifade etmektedir. Buna göre, üçüncü ülkelere yönelik ticaret politikasına ilişkin konularda Topluluğa tanınan yetkiler, 75.madde hükümleri saklı kalmak kaydıyla, üye devletlere taraf oldukları uluslararası anlaşmalar uyarınca tanınan yetkileri aşamaz. Üye devlet hükümetleri, yürürlükteki uluslararası anlaşmalara uygun olduğu kabul edilen tedbirleri uygulamak amacıyla gereken karşılıklı yardımı sağlarlar.

Antlaşmanın 72.maddesi gereğince; üye devletler kömür ve çelikte üçüncü ülkelere uygulayacakları asgari ve azami gümrük vergilerini tesbit ederek, tarife kontrollerini sağlayacak yetkilerin kapsamını belirlemişlerdir.

Bu şekilde tespit edilen sınırlar içinde her hükümet, kendi tarifelerini ulusal usullerle belirler. Yüksek otorite, re'sen veya üye devletlerden birinin talebi üzerine, o devletin tarifelerinde değişiklik yapılmasını sağlamaya yönelik görüş bildirebilir.

¹⁸ Devlet Planlama Teşkilatı Avrupa Topluluklarını Kuran Temel Antlaşmalar, Cilt 1, Ankara, 1993, s.67.

73.madde, miktar kısıtlamalarını konu edinmektedir. Üçüncü ülkelerle yapılacak ticarete ilişkin ithalat ve ihracat lisanslarının yönetilmesi, ithalat için varış veya ihracat için çıkış yerinin kendi toprakları içinde yer aldığı hükümetin yetkisindedir. Yüksek otorite kömür ve çelikle ilgili bu lisansların yönetim ve denetimini izleme yetkisine sahiptir. Yüksek otorite, gerektiğinde, ilgili düzenlemelerin yapılmasına veya sürdürülmesine neden olan durumun gerektirdiğinden daha kısıtlayıcı olmasını önlemek için Konsey'in görüşünü aldıktan sonra üye devletlere tavsiyelerde bulunur.

Antlaşmanın, 74.maddesinde ticari korumacılık (özellikle de dumping) konusunda Topluluk yetkili kılınmıştır. Buna göre;

-Topluluk üyesi olmayan ülkelerin veya bu ülkelerde bulunan teşebbüslerin dumping veya Havana Sözleşmesi ile yasaklanan diğer uygulamalarda bulunduğu tespit edilirse,

-Topluluğun yetki alanı içinde ve dışında bulunan teşebbüslerin teklifleri arasındaki farklılık, Antlaşmaya aykırı rekabet koşullarına göre hazırlanan Topluluğun yetki alanı dışındaki teşebbüslerin tekliflerinden kaynaklanıyorsa,

-Kömür ve çelik ürünlerinden biri, üye devletlerin topraklarına nisbi olarak artan miktarlarda ve ortak pazar içinde benzer veya doğrudan rakip ürünlerin üretimine ciddi bir zarar verecek veya zarar verme tehlikesi yaratacak şekilde ithal edilirse,

Konsey'in olumlu görüşü üzerine tavsiyelerde bulunulmaktadır.

Antlaşmanın 75.maddesinde; ticari anlaşmalarla ilgili yetkiler esas itibariyle milli devletlere bırakılmıştır.

Üye devletler,kömür ve çelikle veya kömür ve çelik üretimi için ihtiyaç duydukları diğer hammaddeler ve özel teçhizatın ithalatıyla ilgili ticari anlaşma veya eş etkili düzenleme tasarılarından Yüksek Otoriteyi haberdar etmeyi taahhüt ederler. Ancak, bir antlaşma veya düzenleme tasarısı Antlaşmanın uygulanmasını engelleyecek hükümler içermesi halinde, Yüksek Otorite, kendisine yapılan bildirim almasını izleyen on gün içinde ilgili devlete gerekli tavsiyelerde bulunur; diğer bütün durumlarda da görüş bildirebilir.

AKÇT açıklanırken belirtilmiş olduğu gibi, bu Topluluğun temel amacı,demir-çelik ürünlerinde üyeler arasında tam bir liberasyonu sağlamaktır. Topluluğa üye ülkeler, AKÇT Antlaşması kapsamına giren ürünlerdeki gümrük vergilerini 1 Ocak 1972 tarihinde birleştirmişler ve AKÇT kapsamındaki ürünlerde ortak gümrük tarifesi uygulamaya başlamışlardır.

1.3. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun 1951 yılında kurulmasından sonra ortaya koyduğu başarılı gelişme, Avrupa'da sektör bazında olmayan daha geniş kapsamlı bir ekonomik birleşmenin gerçekleştirilmesi konusundaki görüşlerin ağırlık kazanmasına yol açmıştır. 1957 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu(AKÇT)nun kurucu üyesi olan altı ülke, ekonominin diğer alanlarında da bütünleşmeyi sağlamak ve tüm sektörleri kapsayan bir ortak pazar kurmak amacıyla Roma Antlaşması'nı imzalamışlardır.

Roma Antlaşması, 1 Ocak 1958’de uygulamaya girecek, Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun (AET) önce kurumları, daha sonra da ortak pazar oluşacaktı. Antlaşmaya göre, temelde ortak pazarda serbest piyasa ekonomisinin egemen olması öngörülmüştü. Ortak pazarı oluşturan Gümrük Birliği, dolaşım serbestliği, serbest rekabet, Topluluk ticaret politikası ve Topluluk tarım politikası, üzerinde anlaşılmış genel kurallardı.¹⁹ Bu kurallara uyulmasını Topluluk kurumları sağlayacaktı. Topluluk Antlaşmasının düzenlenmesinde bu kuralların Topluluk yasalarına dayandırılması esas alınmıştı. Yoksa antlaşmanın, herhangi bir uluslararası anlaşma olması istenmemişti. Roma Antlaşması, topluluğun bu kararlarını bağlayan bir tür anayasaydı.

AET, bir gümrük birliği temeli üzerine oturtulmuştur. Bir anlamda, Gümrük Birliği Topluluğun “çekirdeği” sayılır. Ekonomik bütünleşme, Gümrük Birliği üzerinde yükselecektir. Gümrük Birliği, ekonomik bütünleşmeyi sağlamak üzere bir katalizör olarak ele alınmıştır.²⁰

Roma Antlaşması, 248 madde ve 6 bölüm’den oluşur. Bunlar; İlkeler (Md.1-8), Topluluğun temel kuralları (Md.9-84), Topluluk politikaları (Md.85-130), deniz aşırı bölge ve toprakların katılımı (Md. 131-136), Topluluğun organları (Md. 137 - 209) ile genel ve son hükümlerdir. (Md. 137 - 248).

Roma Antlaşması’nın 2’nci maddesi oluşturulan Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun görevini, ortak pazarın kurulması ve üye devletlerin ekonomik politikalarının giderek yaklaştırılması vasıtasıyla Topluluğun bütününde ekonomik faaliyetlerin uyumlu bir şekilde geliştirilmesini sağlamak olarak öngörmektedir.

¹⁹ İlhan Tekeli ve Selim İlkin, *Türkiye ve Avrupa Topluluğu I*, Ankara: Ümit Yayıncılık, 1993, s.45.

²⁰ Haluk Günöğür, *Avrupa Topluluğunda Gümrük Birliği, İç Pazar ve Türkiye’nin Uyumu*, Türkiye ve Dünya Ekonomisindeki Gelişmeler ve Türkiye AT İlişkileri, 19-23 Aralık 1988, Abant- Bolu Seminerine sunulan tebliğ, çoğaltma, s.1’den Ahmet Gökdere, *Avrupa Topluluğu ve Türkiye İle İlişkiler*, Ankara; Ankara Üniversitesi Basımevi, 1991, s.73.

Antlaşma'nın 3'üncü maddesi ise, 2'nci maddede belirtilen amaçlara erişmek üzere, Topluluğun ilkeleri şöyle belirlenmiştir.²¹

- a) Üye devletler arasında malların giriş ve çıkışlarındaki gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarıyla öteki tüm önlemlerin kaldırılması,
- b) Üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük ve ticaret politikalarının belirlenmesi,
- c) Üye devletler arasında kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını kısıtlayan engellerin kaldırılması,
- d) Tarım sektöründe ortak bir politikanın belirlenmesi,
- e) Ulaşım sektöründe ortak bir politikanın oluşturulması,
- f) Ortak Pazar'da rekabetin bozulmamasını sağlayacak bir rejimin oluşturulmasını,
- g) Üye devletlerin ekonomik politikalarını düzenlemeye ve onların ödemeler dengesindeki uyumsuzluklarını gidermeye yardımcı olan yöntemlerin uygulamasını,
- h) Ortak Pazar'ın gerektirdiği ölçüde ulusal mevzuatların yaklaştırılmasını,
- i) İşçilerin istihdam imkanlarını iyileştirmek ve hayat seviyelerini yükseltmek için bir Avrupa Sosyal Fonu'nun oluşturulması,
- j) Yeni kaynakların bulunması yoluyla Topluluğun ekonomik gelişmesini kolaylaştırmaya yönelik bir Avrupa Yatırım Bankası'nın kurulması,
- k) Ticareti artırma, ekonomik ve sosyal kalkınma çalışmalarını birlikte yapmak amacıyla, denizaşırı yurt ve ülkeleri ortak etmeyi, kapsar.

Roma Antlaşması'nın bu maddesi, Topluluğa üye ülkelerin izlemeleri gereken ve üzerinde anlaşmaya vardıkları kesin ve genel kurallardır.

²¹ Haluk Günugur, *Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma*, 2.b., Ankara;Barışcan Yayıncılık, 1988, ss. 7-8.

Roma Antlaşması'nda esas olan, üye devletler arasındaki gümrük vergilerinin ve miktar kısıtlamalarının kaldırılarak üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesinin kabul edilmesidir. Bu durum, Antlaşmanın 9.maddesinde²² “Topluluk, mal alışverişlerinin tümünü içine alan ve üye devletler arasındaki ithalat ve ihracata uygulanan gümrük vergileri ve eş etkili resimlerin yasaklanması ile üçüncü ülkelerle ilişkilerinde ortak gümrük tarifesinin kabulünü kapsayan bir gümrük birliği üzerine kurulur.” ifadesinde açıkça belirtilmiştir.

1.3.1. Roma Antlaşması'nda Ortak Ticaret Politikası'na İlişkin Hükümler

Roma Antlaşması'nın II'nci Başlığının (Ekonomi Politikası) 4'üncü Bölümü, “Ticaret Politikası” başlığını taşımakta ve 110'uncu ile 116'ıncı maddeler arası ortak ticaret politikası konusunda üye ülkelerin yükümlülüklerini ve uyacağı ilkeleri belirlemiştir.

Antlaşmanın 110'uncu maddesi, üye ülkelerin oluşturulan gümrük birliği ile dünya ticaretinin uyumlu gelişimine, uluslararası kısıtlamaların aşamalı bir şekilde kaldırılmasının sağlanmasına katkıda bulunmayı amaçladıklarını vurgulamaktadır.

Ortak Ticaret Politikası, üye devletler arasında vergilerin kaldırılmasının, bu devletler işletmelerinin rekabet gücünün yükseltilmesine olabilecek olumlu etkilerini hesaba katar.

Antlaşmanın 111'nci maddesi, geçiş döneminde ortak ticaret politikasına uygulanacak hükümleri belirtmektedir.²³

²² Ibid., s.17.

²³ Ibid., s.85.

115. ve 116.maddelere zarar vermeksizin aşağıdaki hükümler geçiş dönemi s resinde uygulanır.

- 1)  ye devletler geçiş döneminin sona ermesinde, dış ticaret alanında bir ortak politikanın y r rl ge konması için gerekli koşullar bir araya gelecek biçimde üçüncü t lkelerle olan ticari ilişkilerini düzenler.
- 2) Komisyon, ortak gümrük tarifesi üzerinde üçüncü t lkelerle yapılacak tarife görüşmeleri için Konseye tavsiyeler sunar.
- 3) Konsey, işbu madde ile kendisine verilen yetkileri kullanmada ilk devrede oybirliği, daha sonra nitelikli çoğunlukla karar verir.
- 4) Ortak Gümrük Tarifesinin y r rl ge girmesinin gecikmemesi amacıyla  ye devletler,Komisyonu danışarak, özellikle üçüncü t lkelerle yürürlükte olan tarife anlaşmalarını düzenlemeye yönelen gerekli tüm önlemleri alır.
- 5)  ye devletler, üçüncü t lkeler ya da üçüncü ülke grupları bakımından liberasyon listelerini kendi aralarında olabildiğince yüksek düzeyde birleştirmeyi amaç olarak belirler. Bu amaçla Komisyon,  ye devletlere uygun tüm tavsiyeleri sunar.

 ye devletler, üçüncü ülkelere karşı miktar kısıtlamalarını kaldırır ya da indirirse, bundan, daha önceden Komisyona bilgi vermek ve aynı işlemi öteki  ye devletlere de uygulamak zorundadır.

Antlaşmanın 112'nci maddesi ise,  ye ülkelerin üçüncü ülkelere yaptıkları ihracatta uyguladıkları yardım (sübvansiyon) sistemlerini, rekabetin bozulmasına yol amamak üzere, geçiş dönemi sona ermeden önce aşamalı olarak uyumlaştırmalarını öngörmektedir.

Topluluğun ortak ticaret politikası bakımından en önemli maddesi olarak kabul edilen ve ticaret politikası alanındaki yetkilerin kullanılmasında Topluluk organları tarafından esas alınan 113'üncü madde ise, geçiş döneminden sonra ortak ticaret politikası alanında ortak ilkelerin uygulanması gereken alanları belirlemekte, bir anlamda ortak ticaret politikasının kapsamı hakkında örnekler vermektedir.

Buna göre;

- tarife oranlarında değişiklik yapılması,
 - tarife ve ticaret anlaşmalarının imzalanması,
 - liberasyon tedbirlerinde yeknesaklığın sağlanması,
 - ihracat politikası,
 - damping ve sübvansiyon,
 - korunma tedbirleri,
- ortak ticaret politikasının kapsadığı alanları içermektedir.

113'üncü madde, Komisyonu ortak ticaret politikasının uygulanması konusunda Konsey'e öneriler sunmakla görevlendirmektedir. Uygulamada Komisyon, ticaret politikası alanında gerekli gördüğü yasal düzenlemeleri hazırlayarak Konsey'in onayına sunmakta, Konsey'in onayını müteakip, uygulama esaslarını belirlemektedir.

Üçüncü ülkelerle yapılacak müzakerelerin başlatılması için Komisyon Konsey'den yetki almakta ve müzakereleri üye ülkeler adına yürütmektedir.

114'üncü madde ise, anlaşmaların Topluluk adına Konsey tarafından akdedileceğini öngörmektedir. Bu yolla, Komisyonun müzakere ettiği anlaşma bir kezde üye ülkelerin temsilcileri tarafından ele alınmakta ve uygun görüldüğü takdirde onaylanmaktadır.

115'inci madde, ticarete meydana gelen bozulmaların bir veya birkaç üye devlet üzerindeki etkilerinin ortak ticaret politikasının uygulanmasını engellediği durumlarda Komisyon'un öncelikle işbirliği imkanını yaratacak önerilerde bulunmasını hükme bağlamakta, önerinin yapılmaması durumunda da Komisyon'un üye devletlere şartlarını ve ayrıntılarını kendisinin saptayacağı gerekli koruyucu önlemleri almaları için izin vereceğini belirtmektedir.

Bu madde hükümleri gereğince, üye devletler geçiş döneminde acil durumlar karşısında gerekli tedbirleri bizzat alabilmektedirler.

116'ncı madde ise, üye devletlerin ortak pazar için özel önemi haiz sorunlar hakkında ilgili uluslararası kuruluşlar çerçevesinde ortaklaşa hareket edeceklerini ifade etmekte ve Konsey ve Komisyonu ortak tutumun kapsamının belirlenmesi ve uygulamaya konulması ile görevlendirmektedir.

Bunlardan başka, Antlaşma'da yer alan 234'üncü ve 238'inci maddelerde ortak ticaret politikasını ilgilendiren hükümler içermektedir. 234'üncü madde, Antlaşma'nın; üye devletlerin Antlaşma'nın yürürlüğe girmesinden önce üçüncü ülkelerle yaptıkları sözleşmelerden doğan hak ve yükümlülüklerini etkilemeyeceğini ifade etmektedir. Söz konusu sözleşmelerin Antlaşma hükümleri ve öngördüğü düzen ile bağdaşmaması halinde ilgili üye devletlerin ortaya çıkan uyumsuzlukları gidermek için her türlü önlemi alacakları, bu gibi durumlarda gerektiğinde ortak bir tutum benimsenebileceği de hükme bağlanmaktadır.

Uygulamada bu gibi sözleşmelerin yenilenmesi veya uzatılması ancak Komisyonun olumlu görüşü ile gerçekleşmektedir.

238'nci madde ise, topluluğun üçüncü devlet/devletler topluluğu veya uluslararası kuruluşlar ile karşılıklı hak ve yükümlülükler, ortak faaliyetler ve özel usuller öngören anlaşmalar (ortaklık kurma amacıyla) yapabileceklerini vurgulamaktadır.

Yukarıdaki hükümlerin incelenmesiyle de açıkça görüleceği üzere, Roma Antlaşması ortak ticaret politikasının tanım ve kapsamı konusunda ayrıntılara değinmemektedir. Bununla birlikte, ticaret politikası alanındaki yetkilerin uzun bir süredir Topluluk organları tarafından yürütülmesi, sonuçlarının Topluluk üyesi ülkeler için tatmin edici olması ortak ticaret politikası hususundaki tartışmaları azaltmaktadır.

1.4.Tek Avrupa Senedi

Dünyadaki durgunluk ve mali yükün paylaşımı konusundaki iç çekişmeler 1980 başlarında bir "Avrupa karamsarlığı" havasının doğmasına neden oldu. Ama 1984'ten sonra bunun yerini Topluluğun canlandırılması konusunda daha umutlu beklentiler aldı. Jacques Delors başkanlığındaki Komisyon'un 1984'te hazırladığı Beyaz Kitap'a dayanarak Topluluk 1 Ocak 1993'e kadar tek pazar oluşturmayı kendisine hedef edindi. Tek Avrupa Senedi 17 ve 28 Şubat 1986'da imzalandı. 1 Temmuz 1987'de yürürlüğe giren Tek Avrupa Senedi ile Topluluk Anlaşmalarında ilk kez yeni düzenlemelere gidilmiştir.²⁴

Tek Avrupa Senedi ile; sınırların serbest bir pazar için kaldırılarak mal, hizmet ve sermaye gibi üç temel sektörde serbest dolaşımın sağlanması, ekonomik ve sosyal bütünleşmenin gerçekleştirilmesi ile Avrupa'nın bütünleşmesi yönünde yeni hedeflere ulaşılması kabul edilmiştir. Üye ülkelerin pazarlarını birbirlerine açmalarıyla birtakım yararlar beklenmektedir. Bunlar;

²⁴ Fontaine, op.cit., s.7.

- Tüm tarife ve tarife dışı engellerin kaldırılmasından doğan kazançlar,
- Optimum işletme büyüklüklerinin oluşturulması dolayısıyla ölçek ekonomisi yararları,
- Rekabetin artması ile tekel kârlarının azalmasından ortaya çıkan faydalar,
- Toplam üretimi etkileyen kısıtlamaların kalkmasıyla ekonomide meydana gelecek refah artışlarıdır.

1992’de Avrupa’da tek pazar oluşacağı inancı hem Avrupa’daki firmalar arasında, hem de uluslararası platformda gün geçtikçe yayılmakta; ister firmalar olsun, ister öteki devletler olsun bu oluşum karşısında izleyecekleri stratejileri saptamaktadırlar. Böyle bir inanç tek pazara geçişi hızlandıran bir mekanizma yaratmaktadır.²⁵

“Tek Senet” Topluluğa yeni bir şekil veren genişleme ve üçüncü ülkelerle anlaşmalar gibi hususlarda oy birliği esasını korumakta; ortak iç pazar kurulması, teknolojik araştırma ve geliştirme, ekonomik ve sosyal politikaların geliştirilmesi çeşitli koşulların iyileştirilmesi konularında “ağırlıklı oy çokluğu” prensibini benimsemekte; diğer konularda ise basit oy çokluğu esasını kabul etmektedir. Ayrıca Tek Senet ile Avrupa Parlamentosu’nun karar alma mekanizması içinde etkinliği artırılmıştır.²⁶

²⁵ İlhan Tekeli ve Selim ilkin, op.cit., s.105

²⁶ İstanbul Ticaret Odası, op. cit., s.4.

1.5.Maastricht Antlaşması ve Avrupa Birliği

Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından 3 Kasım 1990'da iki Almanya'nın birleşmesi, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin Sovyet denetiminden kurtulmaları ve demokratikleşmeleri, Aralık 1991'de de Sovyetler Birliği'nin çözülmesi Avrupa'nın siyasi yapısını baştan aşağı değiştirdi. Üye devletler bağlarını güçlendirme kararlılığıyla, temel özellikleri 9-10 Aralık 1991'de Maastricht'te toplanan Avrupa Doruğu'nda kararlaştırılan yeni bir Antlaşma'nın müzakerelerine başladılar. 7 Şubat 1992'de Maastricht'te Avrupa bütünleşme sürecinin prensipleri ve kurumsal yapısı hakkında bir dizi karar alınmış ve bir antlaşma imzalanmıştır. Maastricht Antlaşması, 200 maddesi, 17 ek protokol ve 33 adet ekiyle Roma Antlaşmasında yapılan en önemli ve en karmaşık hükümler içeren “onuncu” değişikliklerdir.

Maastricht Antlaşması'nın 1 Ocak 1993 tarihinde yürürlüğe girmesi öngörülmüştür. Fakat Danimarka'da Antlaşmanın onayı konusunda yapılan halk oylamasında reddedilmesi, Fransa'da yapılan tartışmalardan sonra çok az bir farkla kabul edilmesi, İngiltere'nin onay için bazı şartlar ileri sürmesi, Antlaşma'ya güveni sarsmış ve onay süresini uzatmıştır.

1993 yılında Danimarka'da ikinci kez yapılan referandum sonucunda, ancak bazı ayrıcalıklarla antlaşma onaylanmıştır. Bir başka uzlaşma konusu da, 1993 yılında Avusturya, Finlandiya ve İsveç ile katılma müzakerelerine başlanmıştır. 1 Ocak 1993'te yürürlüğe girmesi gereken Antlaşma bazı düzeltmelerle ancak 1 Kasım 1993'te uygulamaya konmuştur.

Antlaşma metni bir yandan Roma ve Paris Antlaşmalarında mevcut hükümlerde yapılan değişiklikleri, bir yandan da yeni eklenen bölümleri ve hükümleri içermektedir. Dolayısıyla normalde sadece sayılarla belirlenen maddeler dışında şimdi bir de büyük harflerle belirlenen maddeler mevcuttur.²⁷

29 Ekim 1993 günü Avrupa Konseyi, Brüksel’de toplanarak Avrupa Topluluğu’nun adı konusunda bazı kararlar almıştır. Maastricht Antlaşması’nın G.maddesine göre, AET’nin adı Avrupa Topluluğu olarak değiştirilmiştir:Başlangıçta kurulmuş olan ve ayrı hukuki birimler olarak varlıklarını sürdüren üç Topluluğun adları, Eurotom, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, tümü ise “Avrupa Toplulukları”nı oluşturmaktadır.²⁸

Avrupa Toplulukları’nın yürütme organı olan “Avrupa Toplulukları Komisyonu” adını korurken, Avrupa Topluluğu Bakanlar Konseyi de Maastricht Antlaşması’nın onaylanmasından sonra adı “Avrupa Birliği Konseyi” olarak değiştirildi. Dolayısıyla “Avrupa Birliği” adının aslında sadece Konsey’in ortak dış politika ve güvenlik politikası, adalet ve iç işleri alanlarında işbirliği ve özel Topluluk sorunları bağlamında aldığı kararlar ve yaptığı eylemlerle ilgili olarak kullanılması gerekmektedir.

Her ne kadar resmi metinlerde ve hukuki belgelerde doğru hukuki adlar kullanmak zorunda ise de, dünyanın her yerinde gazeteci, akademisyenler ve halk tarafından “Avrupa Birliği” adı daha kalıcı olmuştur. Çünkü AB artık bir Topluluk olmaktan çıkmakta, gerçekten bir birlik olmaktadır.²⁹

²⁷ Ömer Bozkurt, “Maastricht Antlaşması ve Avrupa Birliği’nin Geleceği”, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (der), *Avrupa Birliği El Kitabı*, Ankara, 1995, s.92.

²⁸ Avrupa Toplulukları Komisyonu Türkiye Temsilciliği, “Bir Adın Anlamı”, *EC News*, Sayı No;3 15 Mart 1994.

²⁹ Ertuğ Yaşar, “Artık Avrupa Toplulukları (A.T) Değil, Ama, Avrupa Birliği (A.B.)”, *Süreç Dergisi*, Sayı No;2 (Ocak 1994), s.27.

1 Kasım 1993'te yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması üye devletler'in önüne iddialı bir program koymaktadır; 1999'a kadar parasal birlik, yeni ortak politikalar, Avrupa yurttaşlığı, diplomatik işbirliği, ortak savunma ve iç güvenlik, Antlaşmanın, gelecekteki Avrupa'nın yapılanması için gerekli zemini oluşturma Birliği meydana getiren toplumların gelenek,kültür ve geçmişini gözardı etmeden dayanışmayı güçlendirme, Avrupa Topluluğu'nun demokratik karakterini ve hukuk devletinin temel insan hak ve hürriyetlerini pekiştirme gibi tarihi ve politik bir önemi vardır.

Topluluğun ortak ticaret politikası Maastricht Antlaşmasında da ele alınmıştır. Maastricht Antlaşması ile 111'nci, 114'üncü ve 116'ncı maddeler yürürlükten kaldırılmış, 113'üncü ve 115'inci maddeler yeniden düzenlenmiştir. Özellikle 115'inci madde kapsamında üye ülkelerin Komisyon'un izni olmadan bölgesel önlem alma imkanları kısıtlanmıştır: Komisyon, üye ülkelerin herhangi biri tarafından alınan ticaret politikası önleminin ticaret sapmasına veya ekonomik sorunlara yol açmamasını teminen işbirliği sağlamaya yönelik tavsiyelerde bulunacaktır.

1.6.Avrupa Birliği Kurumları

Avrupa Birliği'ni daha geleneksel uluslararası bütünleşme modellerinden ayırt eden özellik kurumsal yapısının benzersiz oluşudur. Paris, Roma ve Maastricht Antlaşmaları'yla üye devletler hükümlerinin bir bölümünü ulusal ve ortak çıkarlarını temsil eden bağımsız kurumlara devretmişlerdir. Karar mekanizmalarında her biri belirli bir rol üstlenen bu kurumlar birbirlerini tamamlar niteliktedir.

Avrupa Birliği'nin organları, yasama, yürütme ve yargı görevlerini yerine getiren organlardır. Başlıca dört temel kurumu ve "uluslarüstü" yetkileri vardır. Bunlar; Avrupa Toplulukları Komisyonu, Avrupa Birliği Konseyi, Avrupa Parlamentosu ve Adalet Divanı'dır.

1.6.1.Avrupa Toplulukları Komisyonu

1 Temmuz 1967’de üç Topluluğun (AKÇT, AET ve Euratom) yürütme organlarını birleştiren bir antlaşma ile tek bir Komisyon oluşturulmuştur.

Komisyon’un üye sayısı 5 Ocak 1995’te 20’ye (Almanya, İngiltere, Fransa, İspanya ve İtalya için ikişer, diğer ülkeler için birer) yükseltilmiştir. Bu üyeler, üye devletlerin “mutabakatı” ile atanır. Maastricht Antlaşması’yla görev süreleri 5 yıla çıkarılmıştır ve atanmaları Parlamento’nun onayıyla gerçekleşir.

Komisyon görevini tam bir bağımsızlıkla yerine getirir; Topluluk çıkarlarını temsil eder ve hiçbir üye devletten talimat almaz. Antlaşmaların koruyucusu olarak Konsey’in kabul ettiği yönetmelik ve yönergelerin düzgün biçimde uygulanmasını sağlar. Komisyon Avrupa Birliği’nde yasa önerisi sunabilen tek kurumdur ve Birliğin yürütme organıdır. Topluluk hukukunun yürürlüğünü sağlamak üzere Adalet Divanı’nda dava açabilir.

Komisyon çalışmaları, çoğunluğu Brüksel ve Lüksemburg’da görev yapan bir idari kadro tarafından desteklenir. Bu idari örgüt, her biri belli bir alandaki ortak politikaların uygulanması ile genel yönetimden sorumlu olan ve Genel Müdürlükler olarak adlandırılan 23 bölümden oluşur. Geleneksel uluslararası örgütlerin genel sekretaryalarının aksine Komisyon’un mali özerkliği vardır ve kararlarını uygulamakta tam bir bağımsızlığa sahiptir.

1.6.2.Avrupa Birliği Konseyi

Konsey Birliğin karar alma organıdır. 15 üye devletin toplantı gündemini oluşturan konuda (dış politika, tarım, sanayi, taşıma, çevre vb.) politika sorumluluğu taşıyan bakanlarından oluşur.

Konsey'in Başkanlığı altı ayda bir el değiştirir. Konsey görüşmeleri için gerekli zemin, üye devletlerin Daimi temsilcilerinden oluşan Daimi Temsilciler Komitesi(Coreper) adlı komite tarafından hazırlanır. Teknik konular üzerindeki çalışmalar, Daimi Temsilci Yardımcılarından oluşan Coreper I. ; Siyasi konular üzerinde çalışmalar Daimi Temsilcilerden oluşan Coreper II tarafından yapılır. Konsey'in Genel Sekreterliği Brüksel'dedir.³⁰

Tablo 3
AVRUPA BİRLİĞİ KONSEYİNE BAŞKANLIK
EDECEK ÜLKELERİN DÖNEMLERİ

	1.DÖNEM	2.DÖNEM
1997	Hollanda	Lüksemburg
1998	İngiltere	Avusturya
1999	Almanya	Finlandiya
2000	Portekiz	Fransa
2001	İsveç	Belçika
2002	İspanya	Danimarka
2003	Yunanistan	

Kaynak;İstanbul Ticaret Odası, Türkiye - AB İlişkileri ve Gümrük Birliği,
İTO Yayın No;1996 - 5 ♦AB/1, İstanbul, Ocak 1996, s.13

AT Antlaşması'nın 145.maddesine göre Konsey üye devletlerin genel ekonomik politikalarının eşgüdümünden sorumludur.³¹ Üye ülkeleri temsil eden Konsey, AB'nin mevzuatını (yönetmelikler, yönergeler ve kararlar) hazırlar; bu anlamda Birliğin yasama organıdır. Ancak Tek Senet ve Maastricht Antlaşması uyarınca bu işlevini Avrupa Parlamentosu'yla paylaşır.

³⁰ İstanbul Ticaret Odası, op.cit., s.13.

³¹ Günüşur, op.cit.s.127

AT Antlaşması'nın 148.maddesi gereğince Konsey'in kararları, oybirliği, basit çoğunluk ya da nitelikli çoğunluk (toplam 87 oyun en az 62'si) şartının aranması bakımından birbirlerinden ayrılır.³²

Kararlar genellikle nitelikli çoğunlukla alınır. Ancak yeni bir üye devletin kabulü antlaşmalarda yapılan değişiklikler ya da yeni bir ortak politikanın yürürlüğe konması gibi çok önemli konularda oybirliği aranır.

Topluluk üyelerinin hükümet başkanlarının (Fransa'nın devlet başkanının) 1974'ten beri yaptıkları düzenli toplantılar sonucu Avrupa Doruğu ortaya çıkmıştır. Bu düzenleme 1987'de Avrupa Tek Senedi ile resmiyet kazanmıştır. Avrupa Doruğu yılda en az iki kez toplanır; Komisyon Başkanı da doruğa katılır.

1.6.3. Avrupa Parlamentosu

Avrupa Topluluğu içinde Komisyon ve Konsey arasında yasama ve yürütme yetkilerinin kullanılmasının demokratik biçimde denetlenmesi amacıyla bir ortak parlamento kurulmuştur. Bu Parlamento başlangıçta üye devlet parlamentolarınca belirlenen üyelere oluşurken 1979 yılından itibaren üye ülkelerde 5 yılda bir düzenlenen ayrı seçimler sonucu belirlenen üyelere oluşmaktadır. (Doğrudan halk tarafından seçilen Topluluk kurumudur.)

Bugünkü şekliyle 1994 yılında seçilen 626 üyesi bulunan Avrupa Parlamentosu'nda toplam 9 siyasi grup ve 19 çalışma komisyonu bulunmaktadır.

³² Fontaine, op.cit., s.9

Parlamento üyeleri çalışmalarında mensup oldukları ülkelere göre değil, Avrupa düzeyinde örgütlenmiş politik görüşler halinde gruplaşmaktadırlar. Bu siyasi gruplar parlamento oturumlarında sözlü veya yazılı soru sorabilmekte, tartışma açabilmekte ve gensoru önergesi verebilmektedir.

Üçüncü ülke parlamentoları ile ilişkileri yakınlaştırmak amacıyla kurulmuş olan 26 Karma Parlamenterler Komitesi vardır.

Tablo 4

AVRUPA PARLAMENTOSU'NDA PARLAMENTERLERİN ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI

ÜLKE	SANDALYE	ÜLKE	SANDALYE
Almanya	99	Yunanistan	25
Fransa	87	İsveç	22
İngiltere	87	Avusturya	21
İtalya	87	Danimarka	16
İspanya	64	Finlandiya	16
Hollanda	31	İrlanda	15
Belçika	25	Lüksemburg	6
Portekiz	25	TOPLAM	626

Kaynak: İstanbul Ticaret Odası, Türkiye-AB İlişkileri ve

Gümrük Birliği, İTO Yayın No:1996-5 ♦AB/1, İstanbul:1996, s.10.

Tablo 5

PARLAMENTERLERİN SİYASİ GRUPLARA GÖRE DAĞILIMI

GRUPLAR	SANDALYE
Avrupa Sosyalist Partisi Grubu	221
Avrupa Halk Partisi Grubu (Muhafazakarlar)	173
Avrupa için Birlik Grubu	55
Avrupa Liberal Demokrat ve Reformcu Parti Grubu	52
Avrupa Birleşik Sol Konfederal Grubu	25
Avrupa Radikal İttifak Grubu	19
Uluslar Avrupası Grubu	19
Bağımsızlar	31
TOPLAM	626

Kaynak:İstanbul Ticaret Odası, Türkiye-AB İlişkileri ve Gümrük Birliği, İTO Yayın No:1996 - 5 ♦AB/1, İstanbul 1996, s.10.

Avrupa Parlamentosu oturumları Strazburg'ta, siyasi grup ve Komisyon toplantıları Brüksel'de yapılmakta, idari hizmetler ise Lüksemburg'ta verilmektedir.

Maastricht Antlaşması, bazı alanlarda karara katılma yetkisi vererek Parlamento'nun rolünü daha da güçlendirmiştir. Bu alanlar, işgücünün serbest dolaşımı, tek pazar, öğretim, araştırma, çevre, Avrupa ölçeğindeki ağlar, sağlık, kültür ve tüketicinin korunmasıdır.

Tek Senet uluslararası işbirliği ve ortak üyelik anlaşmaları ile yeni üyelerin kabulü kararlarını Parlamento'nun olurlarına bırakmıştı. Maastricht'te ise Avrupa Parlamentosu seçimlerinin aynı seçim sistemiyle yapılması ve Birlik vatandaşlığı konularında da Parlamento'dan onay alınması zorunlu kılınmıştır.

Parlamento bütçe yetkilerini de Konsey'le paylaşır. Bütçeyi kabul edebileceği gibi, reddedebilir de. Reddetmesi halinde bütçe süreci sıfırdan başlar.

Parlamento kararlarında mutlak çoğunluk 314 oyla, nitelikli çoğunluk (2/3) 418 oyla veya ağırlık nitelikli çoğunluk (3/5) 376 oyla sağlanmaktadır. Parlamento, 370 milyon insanı temsil eden siyasi ve ulusal eğilimlerin bulunduğu eksiksiz bir Avrupa forumudur.³³

1.6.4. Adalet Divanı

Adalet Divanı üye devletler tarafından 6 yıllık bir süre için atanan 15 yargıç ve 9 genel avukattan oluşur. Merkezi Lüksemburg'tadır. Başlıca görevleri:

-Üye bir devlet tarafından alınan ve Birlik Anlaşmalarına uymayan karar veya eylemi cezalandırır.

-Ulusal mahkemelerin başvurusu üzerine bir dava konusunu Topluluk yasalarına göre yorumlar, Topluluk hukuk kurallarının yorumu ya da geçerliliği hakkında görüş bildirir.

-Üye ülkelerin birbirlerine, Komisyon'un üye ülkeler aleyhine veya Topluluk Kurumlarına karşı açılan davalara bakar.

³³ Ibid., s.11.

Divan'ın karar ve yorumları zaman içinde Topluluk düzeyinde uygulanabilen bir Avrupa Hukukunun oluşmasına katkıda bulunmaktadır.

1.7. GATT'ın Kuruluşu

İki dünya savaşı arası dönem, dünya ekonomisinde görülen yoğun korumacılık ve iktisadi milliyetçilik hareketlerinin en yoğun olduğu dönemdir. 1929 yılında patlak veren büyük ekonomik buhrandan sonra sanayileşmiş batılı ülkelerin hemen hepsi yüksek tarifeler, ithalatta miktar kısıtlamaları (kotalar), döviz kontrolleri gibi koruyucu önlemlerin arkasına sığınmıştı. Korumacılığın daha uzun bir süre dünya ticaretini yönlendirmesini istemeyen batılı ülkeler daha ikinci dünya savaşı sona ermeden çok yanlı bir uluslararası ticaret ve ödeme sistemi gerçekleştirmek için harekete geçmişlerdir.

Savaş sonrası ekonomik sorunlara doğrudan çözüm bulacak uluslararası kuruluşların yaratılması amacıyla 1944 yılında toplanan Bretton Woods Konferansında uluslararası ekonomik düzenin temelleri atıldı. Bu düzeni ayakta tutacak üç temel kuruluşun oluşturulması amaçlanmıştır.³⁴

1. Sonradan Dünya Bankası'na dönüşen Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), savaşın yıkıntılarını onarmak için gerekli finansman olanaklarını sağlayacak yatırımları istenen alanlara yönlendirecektir.
2. Uluslararası Para Fonu (IMF) düzenli bir uluslararası para sisteminin yaratılması için ülkelerin makro ekonomik dengelerinin sağlanmasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

³⁴ Tuğrul Çubukçu (ed.), GATT "Uruguay Round" Müzakerelerinin Sonuçları ve Etkileri, Ankara: Tuisav Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Merkezi, 1994, s.1.

3. Uluslararası ticareti düzenleyecek, engelleri kaldıracak, ekonomik kalkınmayı hızlandıracak, mal piyasalarında istikrarı sağlayacak bir kuruluş olması amaçlanan Uluslararası Ticaret Örgütü (ITO)'dır.

Bu üç kuruluş, fonksiyonları açısından uzmanlaşmış ve aynı amaca yönelik bir düzenin ayrılmaz parçaları olarak düşünülmüştür. Fakat; Uluslararası Ticaret Örgütü, ticaretin liberalizasyonundan endişe duyan ve böyle bir örgütün yetkilerinin ulusal politikalara müdahale etme derecesinin geniş olduğunu ileri süren çevrelerin yaptığı politik baskılar nedeniyle hayata geçirilememiştir.

Diğer taraftan, 1946 yılı içerisinde 23 ülke, ITO'nun devam eden kurulma çalışmalarına paralel olarak, bir çok devletin 1930'lu yılların başından itibaren uyguladığı korumacı önlemleri bir an önce azaltmak gayesiyle, aralarında tarife indirimi müzakerelerini başlatmış ve bu müzakereler, yapılan tarife indirimleriyle uluslararası ticarete getirilen kuralların beraberce kaleme alındığı "Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması(GATT)" ile sonuçlanmıştır. 30 Ekim 1947 tarihinde imzalanan GATT, 1 Ocak 1948'de fiilen yürürlüğe girmiş ve hayata geçirilemeyen ITO yerini bir kuruluş değil, fakat bir anlaşma olan GATT'a bırakmıştır.

Tarife ve Ticaret Anlaşması veya GATT, uluslararası ticarete çıkarların ahenkleştirilmesi ve ticaretin serbestleştirilerek global refahın artırılması amacı ile imzalanan bir anlaşma olup 1948'den beri kurumsal bir kimlik kazanmıştır.³⁵

Kısaca, bugünkü yapısı itibariyle GATT hem bir kurallar bütünü, hem de ülkelerin ticaret problemlerinin ve uluslararası ticaret hacmini genişletmenin çarelerini görüştükları bir forum alma özelliğini taşımaktadır.

³⁵ Sema Kalaycıoğlu, *Dış Ticarete Korumacılık ve Liberasyon Teori ve Dünyadaki Uygulamalar*, İstanbul:Beta Basım Yayım, 1991, s.88.

Bu çerçevede, yukarıda belirtilen nihai hedefe yönelik olarak, ilkeler şu şekilde sıralanabilir.³⁶

1. İlk ilke, “en çok kayırılan ülke” ibaresinde yer almaktadır ve ticaretin ayırım yapmaksızın yürütülmesini öngörmektedir. Buna göre tüm akit taraflar ithalat ve ihracat vergi ve resimlerinde herhangi bir ülkeye tanıdıkları ayrıcalığı tüm ülkelere tanımak zorundadır. Hiçbir ülke bir başkasına özel ticari ödümler veremez. Bu temel kurala belirli özel durumlarda istisnalar getirilmiştir ve bunlar da bölgesel ticari birleşmeleri kapsamaktadır.
2. İkinci ilke, gümrük tarifelerini yerli üretim dallarının korunmasında tek koruma aracı olarak kabul etmekte ve korumacı uygulamalara böylece açık bir sınır koymaktadır. İthal kotaları normal koşullar altında yasaklanmış olup, ancak bir ülkenin dış ödemelerinde önemli güçlüklerin belirmesi halinde kullanılarak, ödemeler dengesindeki güçlükler ortadan kalktığında, kısıtlamalarda kaldırılacaktır.
3. Üçüncü ilke, taahhüde giren ülkelerin ticari çıkarlarının zarar görmesinin engellenmesi için karşılıklı danışma kavramının yerleşmesi ve eğer taahhüt sahibi bir ülke sağladığı ayrıcalığı geri çekerse diğer taraflara uğradıkları zarardan dolayı tazminat ödenecek ve ticaretin gelişmesini sağlayacak kararlı bir düzen sağlanacaktır.
4. Dördüncü ilke, GATT’ın tarife ve diğer engellerinin azaltılması konusunda görüşmelerin gerçekleşmesi için bir çerçeve hazırlanacak ve yasal araçlar saptanarak, dürüst rekabet geliştirilecektir.
5. Beşinci ilke, önemli ticari ve ekonomik güçlüklerle karşılaşan bir üye devlet, belirli bazı GATT yükümlülüklerinden sapma kararı alabilmektedir.

1.7.1. Uruguay Konferansı

GATT sisteminde, uluslararası ticarete yönelik engellerin azaltılması ve ticareti düzenleyici kurallar getirilmesi yolunda yapılan çalışmaların en kapsamlılarını, “Round” adı verilen ve bir dizi müzakereden meydana gelen görüşmeler oluşturmaktadır.

³⁶ Cem Alpar ve Tuba Ongun, op.cit., s.177.

Round'lar başlangıçta esas itibariyle gümrük vergilerinin indirilmesi üzerinde yürütülmüş olmasına karşın, daha sonraki müzakereler Genel Antlaşma'nın maddelerinin gözden geçirilmesi ve tarife dışı engellerin de kaldırılmasına yönelik olmuştur.

GATT çerçevesinde 46 seneye yayılan bir zaman dilimi içinde yapılan 8 tarife indirim turları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 6

**GATT ÇERÇEVESİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN ÇOK TARAFLI
TİCARET MÜZAKERELERİ**

YIL	YER	KONU	KATILAN ÜLKE SAYISI
1947	Cenevre	Gümrük Vergilerinin İndirimi (10 Milyar \$)	23
1949	Annency	Gümrük Vergilerinin İndirimi (5.000 maddede)	13
1951	Torguay	Gümrük Vergilerinin İndirimi (8.700 maddede)	38
1956	Cenevre	Gümrük Vergilerinin İndirimi (2,5 milyar \$)	26
1960 - 1961	Dillan round	Gümrük Vergilerinin İndirimi (4.400 maddede) (4,9 milyar \$)	26
1964 - 1967	Kennedy Round	Gümrük Vergileri Anti-Damping Kodu (40 milyar \$)	62
1973 - 1979	Tokyo Round	-Endüstri ürünlerinde Gümrük vergilerinin 7,4'den 4'e indirimi, -Tarife dışı engeller, -Sübvansiyonlar, -Ticarette teknik engeller, -İthalat lisansları, -Hükümet alımları, -Gümrük değerleri, -Gözden geçirilmiş anti-damping kodu	102

Kaynak:İstanbul Ticaret Odası, Türkiye'nin Dış Ekonomik İlişkileri ve Gümrük Birliği, Yayın No:1996-53, ♦ İstanbul, Aralık 1996, s.11

Tokyo Round'dan sonra, dünya ekonomisindeki büyümenin yavaşlaması, işsizliğin artması, birçok ülkede, korumacı yaklaşımları arttırmış, ayrıca ülkeler miktar kısıtlamalarına yönelmeye başlamıştır. Çeşitli görüşmelerin ardından, sekizinci GATT Round'u başlamıştır.

GATT'ın kurulduğu 1947 yılından itibaren gerçekleştirilen sekizinci müzakere olan Uruguay Round öncekilerden hem ortamı, hem katılanlar bakımından çok farklıdır. 1986 yılında ilk defa kalkınmakta olan bir ülkede Uruguay'da Punta Del Este kentinde GATT üyesi ülkelerin Bakanları müzakereleri başlatmışlardır.

Kalkınmakta olan ülkeler önceki müzakerelerde pasif bir tutum alarak büyük üretici ve pazarları oluşturan endüstrileşmiş ülkelerin aralarındaki pazarlıklara seyirci kalıp, neticelerin "en ayrıcalıklı ulus" prensibine göre bütün GATT üyesi ülkelere yaygınlaştırılmasını beklerlerdi.³⁷ Fakat 1980'lerde dünya ticaretinde önemli gelişmeler oldu. Yeni Endüstrileşmiş Ülkeler olarak adlandırılan Brezilya, Kore ve diğer Uzakdoğu "Kaplanları" artık bir çok alanda sanayileşmiş ülkelere rakip durumuna geldi. Çin (GATT'ta gözlemci) bir çığ gibi büyüyordu. Ayrıca kalkınmakta olan ülkeler kendilerini ilgilendiren sorunları gündeme getirerek, gerektiğinde sanayileşmiş ülkelerin gündemlerini etkilemeye başladılar.

Ayrıca 1980'li yıllarda tarım ve tekstil gibi iki önemli sektördeki ticarete GATT kurallarının uygulanmadığı tesbit edilmiştir. Tarım sektöründe, çoğu gelişmiş ülke GATT ilkeleriyle bağdaşmayan politikalar uygulamaya devam ederken, tekstil sektöründe bu ülkelerin bir kısmı özellikle gelişmekte olan ülkelere yaptıkları ithalata kısıtlamalar getirmişlerdir. "Çok Elyafıllar Antlaşması-MFA" GATT kurallarından sapmanın resmi aracı haline gelirken, diğer taraftan gelişmiş ülkeler rekabet gücü yüksek ürünlerin ithalatını "Gönüllü İhraç Kısıtlamaları" yoluyla engellemeye

³⁷ Refik Erzan, "Uruguay Round" Ekonomi Tarihinde Yeni Bir Çığır, *Görüş Dergisi*, Sayı No; 13 (Ocak 1994), s.18.

başlamışlardır. GATT ilkeleriyle uyumları tartışmalı olan bu uygulamalar “gri alan önlemleri” olarak nitelendirilmektedir.³⁸

Aynı dönemde hizmet ticaretinin artmasıyla birlikte çeşitli ülkelerdeki hizmet endüstrilerinin ve hizmet ticaretinin etkin gelişmesini sağlamak amacıyla bu sektöründe uluslararası bir disiplin altına alınması gerekli olmuştur. Çünkü GATT mal ticaretini düzenlemekle birlikte hizmet ticaretine ilişkin hiçbir düzenleme içermemektedir.

Ulusal standartlar arasındaki farklılıklar ve etkin olmayan ulusal kuralların sahte malların ticaretini arttırması nedeniyle fikri mülkiyet haklarını korumak amacıyla gelişmiş ülkelerdeki endüstrilerin gelişme yolundaki ülkelere teknoloji satma ya da lisans verme konusunda tereddütleri de Uruguay Round müzakerelerini başlatan nedenler arasında yer almaktadır.

Anlaşmaların sonuçlarını içeren Nihai Senet 15 Nisan 1994’de Marrakeş’te (Fas) imzalanmıştır. Ülkelerin (125 akit tarafın - 124 ülke ve AB) onay işlemleri tamamlandıktan sonra Antlaşma, 1 Ocak 1995’te yürürlüğe girmiştir.

Uruguay Round’un kapsadığı konular 14 müzakere grubunda toplanmıştı. Ortaya çıkıp prensipte kabul edilen metin toplamı ise 500 sayfayı bulan 40 antlaşmadan oluşmaktadır.

Uruguay Round müzakerelerinin genel amacı,dünya ticaretinde serbestliği arttırmak, şimdiye kadar GATT’a istisna tutulan kapsama alınmayan alanlarda liberasyonu sağlamak, ticarete karşılaşılan yeni korumacı eğilimlere son vermek ve GATT Sistemini günümüz koşullarını dikkate alarak güçlendirmek ve işler kılmaktır.³⁹

³⁸ İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), GATT-Uruguay Round Uluslararası Ticarete ve İş Çevrelerine Etkileri, Ankara:İGEME Araştırma Geliştirme Başkanlığı, 1996, s.2.

³⁹ İstanbul Ticaret Odası, Türkiye’nin Dış Ekonomik İlişkileri ve Gümrük Birliği, İstanbul:İTO Yayın No; 1996/53◆AB/11, Aralık 1996, s.12.

Uruguay Round Müzakereleri, genelde dünya ticareti için olumlu sonuçlar yaratmıştır. Söz konusu müzakerelerin sonucunda; uluslararası ticareti yönlendiren “çok taraflı kurallar”ın çerçevesi güçlendirilmiş, ayrıca mal ve hizmetlerin yabancı pazarlara girişiminin kolaylaştırılmasına ilişkin gelişmeler kaydedilmiştir.

1.7.2. Uruguay Konferansı Uzlaşması

Uruguay Round görüşmeleri sonucunda dünya ticareti bakımından önem arz eden ve aşağıda belirtilmekte olan alanlarda yeni düzenlemeler yapılmıştır.⁴⁰

-Tekstil ve Hazır Giyim:GATT Antlaşması çerçevesinde hazır giyim ve tekstilde uygulanan gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarının 1995’den sonraki 10 yıl içerisinde tamamen kaldırılması yönünde anlaşma sağlanmıştır.

-Tarım sektörü:Uruguay Round tarım görüşmelerinde, tarım sektöründe bir reform süreci başlatılarak, bu sektördeki ticaretin piyasa kurallarına göre işlenmesini sağlamak amaçlanmıştır.

-Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları:Bilgisayar yazılımları, şarkılar, videolar,saatler gibi markalı ürünlerin korsanlığı ve taklidi engellenerek, fikri mülkiyetin gereğince korunabilmesi sağlanmaya çalışıldı.

-Uyuşmazlıkların Çözümlemesi:Uluslararası ticari anlaşmazlıklarda başvuru karmaşık hakemlik mekanizması basitleştirildi ve gelişmekte olan ülkelerin gereksinimlerini de gündeme almak üzere ticaret politikaları ile ekonomik büyüme ve gelişme gibi politikalar için uyumlu bir çerçeve oluşturuldu.

⁴⁰ İktisadi Kalkınma Vakfı, GATT Uruguay Round Sonuçları ve Türkiye’ye Etkileri, İKV Yayın No:126, İstanbul, Nisan 1994, ss. 18-26

-Hizmetler Sektörü: Dünya ticaretinin %20'sini oluşturmaya karşın GATT'ın ilgi alanı içinde bulunmayan hizmet sektörü de mal ticaretinin yanı sıra gündeme dahil edildi.

-Anti-Damping: Dampingin ve sanayiye zararlarının saptanması için kesin kıstaslar belirlenecek, dampinge karşı uygulanan vergiler Uruguay Round'un yürürlüğe girmesinden 5 yıl sonra hükmünü kaybedecek, anti-damping vergilerinden kaçmak için üretim yerini değiştirenlere uygulanacak kurallar saptanacaktır.

-Anti-Sübvansiyon: Devlet yardımlarının yasal olup olmadığının belirlenmesine, bunlardan bir kısmının yasaklanmasına, diğer kısmına ise uluslararası rekabete zarar vermediği sürece izin verilmesine karar verildi.

-Koruma Tedbirleri: Uruguay Round sonunda alınan kararlara göre, koruma tedbirleri 4 yıldan fazla süremeyecek ve kademeli olarak ortadan kalkacaktır.

-Sanayi Ürünlerine Uygulanan Gümrük Vergileri: Uruguay Round'da uzlaşmaya varılan kararlara göre sanayileşmiş ülkeler tarafından sanayi ürünlerine uygulanan gümrük vergileri üçte bir oranında azaltılacak ve sanayi ürünü ithalatının % 40'ından fazlası vergisiz ithal edilecek, ilaç, iş makineleri, tıbbi teçhizat, çelik, mobilya, tarım araçları, alkolsüz içecekler, kereste, kağıt ve oyuncak ticaretinde uygulanan gümrük vergileri indirilecektir.

-Teknik Engeller: Teknik normları sağlamak için daha geniş kurallar düzenlenmiştir. Bu bağlamda, testler ve lisans prosedürleri uluslararası ticaret için gereksiz engeller oluşturamayacaktır.

-Kamu İhaleleri:Uluslararası kamu ihalelerinin kapsamı genişletilerek, çeşitli hizmetleri, kamu işlerini,bölgesel ve yerel yönetimlerin ihalelerini ve kamu hizmet kurumlarını da içerisine alınması sağlanacaktır.

GATT Müzakereleri sonucunda alınan kararların uygulanması dünya ticaretinde mal ve hizmet değişim açısından homojen politikaların uygulanması neticesini doğurmuş, bu da dış ticaret yapan ekonomik birimlerin ileriye yönelik projeksiyonlarını netleştirmelerini sağlayarak ticareti artırıcı etkide bulunmuştur. Diğer taraftan, Uruguay Round görüşmeleri sonucunda GATT bir organizasyona da dönüşmüş olup, bu da anılan örgütün idari yapılanmasını daha da güçlendirmiştir.

1.7.3. Dünya Ticaret Örgütü:

GATT Uruguay Turu sonucunda imzalanan ve 1.1.1995 tarihinde yürürlüğe giren Nihai Senet ile kurulan Dünya Ticaret Örgütü(WTO) Bretton Woods Konferansının toplanmasından tam 50 yıl sonra faaliyete geçerek IMF ve IBRD gibi dünya ekonomi sisteminin önemli bir kuruluşu olmuştur. Bretton Wodds toplantılarındaki istek, ancak yarım asır sonra gerçekleşebilmiştir.⁴¹ WTO'nun kurulmasıyla birlikte GATT'ın yapısı da değişmiştir. Çünkü WTO, GATT'ın fonksiyonlarını üstlenmiştir.

WTO'nun oluşturulmasıyla uluslararası ticaret kurallarının önemi artacak ve serbest ticaret düzeni daha etkin bir şekilde denetlenecektir ve WTO:

- GATT'ın 128 üyesinden daha geniş bir üye potansiyeline sahiptir.
- GATT'ın geçici bir örgüt olmasına karşılık WTO süreklidir.
- Dünya ekonomik işbirliğini daha fazla serbestliğe yöneltmek için inisiyatif kullanan bir örgüt olacaktır.

⁴¹ Rıdvan Karluk, *Küreselleşen Dünyada Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar ve Entegrasyonlar*, 2.b., Eskişehir:Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1995, s.125.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA TOPLULUĞU'NUN ORTAK TİCARET POLİTİKASININ ARAÇLARI

Ortak ticaret politikası, Topluluğa üye ülkelerin Gümrük Birliği çerçevesinde giderek gelişen bir şekilde ortak kuralların geçerli olduğu bir birleşik pazar yaratmak amacıyla uluslararası ticarete kendine özgü politikalarının Topuluk organlarının yetkisi dahilinde ortak kurallar ve politikalar haline geçirilmesi zorunluluğundan doğmuştur.

Ortak ticaret politikası, Topluluğun 3.ülkelerle olan ticaret rejimlerinin özelliklerini, kurallarını anlatan, ilişkilerdeki boyutun sadece ekonomik olmayıp siyasi yanı da bulunan bir mevzuatlar bütünüdür.

Topuluk dışından ithal edilen malların ortak pazar içinde serbest bir şekilde satılmasıyla birlikte, Topuluk dışında kalan ülkelere ortak bir ticaret politikası izlenmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

Ortak ticaret politikasının oluşturulmasında şu faktörler etkili olmuştur⁴² :

-Dış ticaretin topluluk içinde yüksek düzeyde bulunması ve bu yüzden pazarlık güçlerini arttırabilmek ve de Avrupa'nın çıkarlarını koruyabilmek amacı,

-Tek tek milli politikaların diğer üye ülkeler üzerindeki etkilerinin azaltılması amacı,

⁴² Tuba Enhoş, "Ortak Dış Ticaret Politikası Genişleyen Topuluk ve Üçüncü Ülkelerle İlişkiler, " (Uzmanlık Programı Ödevi, Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi, 1992) s.2.

-Dış ticaretin tüm üyeler için haiz olduğu önemi gözönünde bulundurarak, özellikle üçüncü ülkeler kaynaklı malların iç pazarda serbest dolaşımı ilkesinin herhangi bir şekilde bozulmasını ve ortaya çıkacak trafik sapmalarının üye ülkeler arasında sorun yaratmasını engelleme amacı,

-Dış ticarete karşılaşılması muhtemel haksız uygulamaların neden olabileceği rekabeti bozucu etkilere karşı tüm üyeleri koruyucu önlem alınması gereği,

-Üye ülkelerin ihracat politikalarının koordinasyonunun sağlanması yoluyla, üye ülkelerin üçüncü ülke pazarlarında kendi aralarındaki rekabeti bozucu haksız eylem girişimlerinin önlenmesi,

Ortak ticaret politikasının amaçları olarak sıralanabilir.

Yukarıda belirtilen hususlar ışığında, ortak ticaret politikasının amacı kısaca, Topluluğun dış ticari ilişkilerinin Topluluk çıkarlarına en fazla hizmet edecek şekilde düzenlenmesini sağlamaya yönelik olduğu, bu bakımdan ulusal ticaret politikalarından ayrı bir amaç taşımadığı söylenebilir. Ortak ticaret politikası, serbest ticaretin faydalarının tüm üye ülkelere yayılmasını sağlamanın yanı sıra, Topluluk üreticilerinin aynı rekabet ortamı içerisinde dış ticaretin zararlı yönlerinden korunması amacını güder.

Ortak ticaret politikası, esas olarak, doğrudan ticaretin yönünün ve hacminin düzenlenmesine yönelik bir politika olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle, doğrudan ticaret politikasının hacmine veya yönüne etkisi olmayan diğer ekonomik politika ve araçlar, ticaret politikası kapsamında değerlendirilmemektedir.

Diğer taraftan Komisyon, ortak ticaret politikasının sadece mal ticaretini kapsamadığı, Roma Antlaşması'nın 113'üncü maddesinde öngörülen yetkilerin uluslararası hizmet ticareti açısından da geçerli olduğu görüşündedir. Ancak, hizmetler sektörünün son yıllara kadar düzenlenmemiş bir alan olması nedeniyle, bu sektörün ortak ticaret politikası içerisinde önemli bir yer işgal ettiğini söylemek mümkün değildir.

Özetle, ortak ticaret politikasının özellikle sanayi mallarına yönelik bir politika olduğu ifade edilebilir.

2.1.Ortak Ticaret Politikası Araçları

Avrupa Topluluğu günümüzde dünyanın 1 numaralı dış ticaret gücü olma konumuna erişmişse bu sonucu sağlamada dış ticaret politikasının ve daha da önemlisi bu politikanın yürütülmesinde uygulanan “araç”ların büyük bir rol oynadığı kolayca söylenebilir.

Zaman içinde öncülük rolünü daha da geliştiren Topluluk ortak ticaret politikası üye ülkelerin çıkarlarıyla dünya konjonktürünü bağdaştırmada ve özellikle uluslararası ekonomik krizlerin kolay atlatılmasında Topluluğa sağladığı büyük hareket kabiliyetiyle Topluluğun varlığını en iyi simgeleyen gösterge olmayı başarmıştır. Ancak kendi bütünlüğü içinde ele alındığında, Topluluk ortak dış ticaret politikasının kaydettiği başarının altındaki gerçek faktörün, bu politikanın felsefi kurgusundan çok ona gerekli dinamizmi veren “araçlar”ı olduğu ortaya çıkar.

AET'yi kuran Roma Antlaşması'nın 115/3 maddesi ise koruyuculuğun uygulanma şartlarını açıklarken daha net bir yaklaşımla, ortak pazarın işleyişine en az zararı verecek araçların seçilmesi gerektiğini hükme bağlar.⁴³

⁴³ Alfonso Mattera, *Le Marché Unique Européen*, 2nd ed., Paris, 1990, s.606.

Ortak ticaret politikasının araçları, başta ortak gümrük tarifesi (OGT) olmak üzere, öncelikle ithalatın düzenlenmesine yönelik ticari korunma araçlarını ve ihracatın arzu edilen serbesti ve rekabet ortamında yapılabilmesine ilişkin yönetmeliklerden oluşmaktadır.

Ortak gümrük tarifesi, ithalatın tümünü kapsadığından en geniş kapsamlı uygulama aracıdır. Tarife-dışı önlemler olarak da adlandırılan ithalattaki diğer yasal düzenlemeler arasında gözetim ve korunma önlemleri, anti-damping ve anti-sübvansiyon yönetmelikleri önde gelenler olarak sıralanabilir.

Bunlar dışında, ikili veya çok taraflı tercihli ticaret anlaşmaları, tek taraflı otonom uygulamalar (Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi gibi) Topluluğun ticari ilişkilerini yönlendiren belli başlı araçlardır.

Bu kapsamda, bu bölümde ele alınacak ticaret politikası araçları şöyle sıralanabilir:

1. Ortak Gümrük Tarifesi,
2. İthalata yönelik önlemler
 - i) İthalatta uygulanan ortak kurallar,
 - ii) bazı üçüncü ülkelerden yapılan ithalatta uygulanan ortak kurallar,
 - iii) kotaların dağıtımına ilişkin ortak kurallar
 - iv) anti-damping ve anti-sübvansiyon önlemleri
 - v) yeni ticaret politikası aracı,
 - vi) ticari markaların korunması ve taklit ürünlerin ithalatının önlenmesi,
3. İhracata Yönelik Önlemler
 - i) ihracatta uygulanan ortak kurallar,
 - ii) resmi destekli ihracat kredileri,
 - iii) ihracat kontrolleri,

4. Topluluğun ticari anlaşmaları

- i) serbest ticaret bölgesi anlaşmaları
- ii) ortaklık anlaşmaları
- iii) işbirliği anlaşmaları
- iv) tavizsiz anlaşmalar
- v) doğu bloku ülkeleri ile ticaret anlaşmaları
- vi) genelleştirilmiş preferanslar sistemi

5. Topluluğun üçüncü ülkelerle ticaretindeki koruma araçları

- i) gümrük vergileri, fark giderici vergiler ve prelevmanlar
- ii) ithalatın gözetimi,
- iii) miktar kısıtlamaları(kotalar)
- iv) GATT'ın XIX'uncu maddesi uyarınca koruma tedbirleri
- v) iradi kısıtlama anlaşmaları
- vi) tarife kontenjanları ve tavan uygulaması
- vii) ithalat lisansı
- viii) anti-damping ve anti-sübvansiyon tedbirleri
- ix) ithalat kontrolleri ve yasaklamalar
- x) standartlar ve teknik engeller
- xi) yeni ticaret politikası aracı
- xii) menşe kuralları

6. Diğer Uygulamalar

- i) standartlar
- ii) çevre politikası kapsamında mevzuat
- iii) anlaşma hükümleri
- iv) avrupa topluluğu gümrük kodu.

2.2. Ortak Gümrük Tarifesi (OGT)

Temel Yönetmelik	:	2658/87(EC)
Kapsamı	:	Tüm Ürünler
Uygulanan Ülkeler	:	Tüm Üçüncü Ülkeler
Uygulama Araçları	:	Ad valorem, spesifik, değişken ve fark giderici vergiler ve prelevmanlar. ⁴⁴

Ortak ticaret politikasının en önemli amacını, Gümrük Birliğinin ilk gereği olan üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesi uygulama zorunluluğunun yerine getirilmesi oluşturur.

OGT, Avrupa Topluluğu'nun üçüncü ülkelere yapılan ithalatta uyguladığı gümrük tarifesidir. Bu tarife, AB üyesi ülkelerin ulusal tarifelerinin yerine geçmiştir ve her üye devlet tarafından uygulanması zorunludur.

OGT'nin oluşturulmasına ilişkin hükümler Roma Antlaşması'nın 18-29'uncu maddeleri arasında yer almaktadır. Oluşturulmasına ilişkin ayrıntılara bu maddelerde açıkça yer verilen OGT, geçiş döneminin sonu olan 1 Temmuz 1968 tarihinden itibaren tüm üye ülkeler tarafından bütünüyle uygulanmaya başlanmıştır

OGT, halen 2658/87/EC sayılı Konsey. Yönetmeliği kapsamında ele alınmaktadır. Tarifenin genel esaslarını belirleyen bu Yönetmeliğin ekini oluşturan OGT, Armonize Sistem Nomenklatürüne dayalı Kombine Nomenklatür bazında her yıl yenilenmektedir.

⁴⁴ AT Resmi G. No. L 256, 31.10.1987, s.1.

OGT'nde yer alan gümrük vergileri, otonom ve konvansiyonel olarak iki sütuna bölünmüştür. Ender olarak kullanılan otonom vergiler, kanuni vergi oranlarını göstermekte, konvansiyonel vergiler ise GATT'a konsolide edilmiş (bağlı) tavizli vergileri belirtmektedir. Konvansiyel (conventional) vergiler, "En Çok Kayırılan ülke (MFN)" statüsünde yer alan GATT (DTÖ) üyesi ülkelere uygulanması planlanan oranlar olmasına rağmen, Topluluk tarafından GATT üyesi olmayan ülkeler de dahil olmak üzere tüm ülkelere uygulanmaktadır.⁴⁵ Konvansiyonel vergilerin değiştirilebilir nitelikte olmaması nedeniyle, vergilerin kısmen veya tamamen askıya alınması işlemleri otonom vergiler üzerinden yapılmaktadır.

OGT oranları dünya genelindeki gümrük vergisi oranlarına göre çok düşüktür. Uruguay Round sonrasında, 1 Temmuz 1995 itibariyle tüm ürünler için vergilerin basit aritmetik ortalaması % 9.6 seviyesindedir. 1988 yılında sanayi ürünlerinde % 6.4 olan gümrük vergisi ortalamaları 1995 yılında % 6 düzeyine düşmüştür.⁴⁶ Bu oranın Uruguay Round yükümlülüklerinin tamamlanmasıyla 2000 yılında % 3.7 seviyesine inmesi beklenmektedir. İnşaat malzemeleri, zirai ekipman, tıbbi malzeme, farmasötikler birçok çelik kategorisi, kağıt ürünleri, mobilya, bazı oyuncak, sabun ve deterjanlarda vergilerin yakın bir gelecekte sıfırlanması beklenmektedir.⁴⁷

Sanayi ürünlerinde gümrük vergisi oranları tarım ürünlerine kıyasla daha düşüktür ve daha dengeli dağılmıştır.

⁴⁵ E.L.M. Völker, *Barriers to External and Internal Community Trade*, Kluwer Law and Taxation Publishers, 1993, s.51.

⁴⁶ WTO, *Trade Policy Review European Union, Report by the Secretariat*, WT/TPR/s/3, 30 June 1995, ss.50-55

⁴⁷ *Ibid.*, s.xii.

OGT hadlerinin uygulanması hususunda zaman zaman istisnalarla karşılaşmaktadır. Örneğin, 113'üncü maddeden kaynaklanan yetki kullanılarak, taviz tanımadan gümrük vergilerini arttıran üçüncü bir ülkenin uygulamalarına karşılık vermek amacıyla bazı ürünlerde tarife hadleri yükseltilebileceği gibi Topluluk bir korunma önlemi olarak da gümrük vergisi oranlarını (bağlı tarifelerini) arttırabilir.

Çok sayıda ülke ile tercihli ticaret anlaşmaları imzalayan Avrupa Topluluğu, bu ülkelerin hemen hemen tamamına karşı gümrük vergilerini indirmiş veya sıfırlamış bulunmaktadır. Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi veya diğer otonom uygulamalarla da sıfırlanmış veya indirilmiş oranlı ithalat yapılmaktadır.

Roma Antlaşması'nın 28'inci maddesi çerçevesinde tanınan tarife süspansiyonları (askıya alımlar)da önemli ölçüde muafiyet sağla-aktadır. Topluluk endüstrilerinin ihtiyacı olan hammadde veya ara girdi, iç üretimin yetersiz olduğu durumlarda bu yolla temin edilmektedir.

Diğer birçok nedenle ithalatta spesifik bir uygulamaya tabi tutulmuş ürünlerin kolaylıkla takip edilebilmesini teminen Topluluk, OGT uygulamasının yanı sıra ithalatta uygulanan tüm vergi ve diğer tedbirleri TARIC Sistemi adı altında toplamıştır.

TARIC (Integrated Tariff of the European Communities)

TARIC 23.07.1987 tarih, 2658/87 sayılı Yönetmeliğin, 2587/91 sayılı Tüzük ile değişik şeklinin 2'nci maddesi uyarınca hazırlanmış ve Komisyon tarafından 2658/87 sayılı Yönetmeliğin 6'ncı maddesi uyarınca 1992 yılı TARIC'ı (Avrupa Entegre Tarifesi) yayımlanmıştır.⁴⁸

⁴⁸ Turhan ATAN, Türkiye-Avrupa Topluluğu Gümrük Birliği ve Gümrük Mevzuatı, Gümrük Müfettişleri Derneği Yayın No:4, İstanbul, 1995, s.18.

TARIC; OGT, Lomé Konvansiyonu, Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi, tercihli anlaşmaları ve diğer ticaret politikası önlemlerinin (yasaklama, kısıtlama vb.) tek bir tarife ile gösterilmesini, dolayısıyla gümrük işlemlerinin basitleştirilmesini amaçlamaktadır. Yönetmeliğin 5'inci maddesine göre, TARIC üye ülkeler tarafından ithalatla ilgili tedbirlerin uygulanması için kullanılabilmesi gibi, gerektiğinde ihracat ve üye ülkeler arasındaki ticarete de kullanılacaktır.

TARIC'de değinilen belli başlı mekanizmalar şunlardır.⁴⁹

1. Tarifelerin geçici olarak askıya alınması,
2. Tarife kotaları,
3. Tercihli tarifeler (tavana veya kotaya tabi olanları da içerir.)
4. Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi,
5. Anti-damping ve fark giderici vergiler,
6. İthalat yasakları,
7. İthalat kısıtlamaları
 - 7.1. Miktar kısıtlamaları,
 - 7.2. İthalat lisansı ve sertifikası,
 - 7.3. Diğer Kısıtlamalar(CITES dahil-Washington Konvansiyonu)
8. İthalat gözetimi,
9. İhracat yasakları,
10. İhracat kısıtlamaları,
 - 10.1. Miktar kısıtlamaları,
 - 10.2. İhracat lisansı ve sertifikası,
 - 10.3. Diğer ihracat kısıtlamaları(CITES)
11. İhracatın gözetimi,
12. İhracat iadesi

⁴⁹ Devlet Planlama Teşkilatı, *Dış Ticaret ve Gümrükler, Türkiye-AT Mevzuatı Uyumu Sürekli Özel İhtisas Komisyonu Raporları, Cilt.4, Ankara, Kasım 1995, s.12.*

11 haneli Taric kodlarında hanelerin,

-İlk 6'sı harmonize sistem nomenklatürüne,

-7. ve 8. haneler CN alt başlıklarına,

-9. hane ülkelerin istatistiki amaçlarla kullanabilecekleri alt başlıklara,

-10. ve 11. haneler ise TARIC alt başlıklarına, tahsis edilmiştir.

Taric'in yönetiminden ve yayınlanmasından Komisyon sorumludur. Gerekli düzenlemeleri ve değişiklikleri yaparak bunları üye ülkelere duyurma görevinin yanı sıra, Komisyon, her yıl 31 Ekim tarihinden önce Topluluk Resmi Gazetesinde Birleşik Nomenklatür'ün tamamını bir Yönetmelik ile yayınlamak zorundadır. Bu nomenklatür, Konsey ve Komisyon tarafından bir yıl içerisinde yapılan tüm değişiklikleri kapsar ve bir sonraki yılın 1 Ocak tarihinde yürürlüğe girer.

2.3.İthalat Rejimi ile İlgili Temel Mevzuat

Ortak ticaret politikasının uygulanmasına yönelik araçların çoğu ithalatta ortaya çıkabilecek ve Topluluk üreticileri üzerinde ciddi zarar veya zarar tehdidi yaratabilecek durumların önlenmesine ilişkindir.

Topluluk, gümrük tarifeleri gibi ekonomik etkileri ön planda olan uygulamaların yanı sıra ithalatın kontrol altında tutulmasını sağlayacak yasal bazı araçlara da sahiptir.

GATT Müzakereleri neticesinde tarifelerin iç piyasaları düzenleyici etkisinin büyük ölçüde ortadan kalkmış olması sonucunda, hem hassas olarak algılanan sektörlerin korunması, hem de rekabetin sürdürülmesi gayesine yönelik olarak, ithalatta serbest dolaşımı en az etkileyecek ve iç pazarı dış ortamın olumsuz yönlerinden koruyacak ortak korunma araçlarına ihtiyaç duyulmuştur. Tek pazarla oluşturulan ölçek ekonomisinin Topluluk üreticilerine gereken faydayı sağlaması ancak bu yolla mümkün olabilecektir.

Topluluğun uyguladığı bu alandaki mevzuat, üçüncü ülkeler menşei ve Roma Antlaşmasında ticaret politikasının kapsadığı ürünlerin ithalatı ile ilgilidir. Bu tedbirler gerek Topluluk düzeyinde gerekse milli düzeyde alınabilmektedir.

2.3.1.İthalatta Uygulanan Ortak Kurallar

Temel Yönetmelik :3285/94 (EC)

Kapsam :Aşağıda sıralanan ürünler hariç tüm ürünler

- a)Ortak piyasa düzenine tabi tarım ürünleri ve işlenmiş tarım ürünleri
- b)Çok elyafıllar kapsamında (MFA) yer alan tekstil ve konfeksiyon ürünleri
- c)Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) ürünleri

Uygulanan Ülkeler : Ticareti devlet eliyle yürütülen ülkeler hariç, tüm üçüncü ülkeler

- a)İthalat gözetimi(geriye dönük veya ön gözetim)
- b)Koruma tedbirleri (safeguard actions)
- c)Ulusal veya topluluk düzeyinde uygulanan miktar kotaları,
- d)Lisans veya otomatik lisans,
- e)Üçüncü ülkelerle iradi kısıtlama anlaşması yapılması

Avrupa Topluluğunun ithalat politikası, uluslararası anlaşmalara ilişkin hükümler hariç ortak olarak düzenlenmiştir. Topluluğun bugünkü ithalat rejimi hukuki dayanağını Konsey'in 5 Şubat 1982 tarihli 288/82/EEC sayılı ithalatta uygulanacak ortak rejimle ilgili Yönetmeliğinden alır.⁵⁰

⁵⁰ A.T.Resmi G. No. L 35, 9.2.1982, s.1.

Ancak 1994 yılında 288/82/EEC sayılı tüzüğün yerine geçen 518/94/EC sayılı tüzük kabul edilmiştir.⁵¹ Fakat zaman içinde Dünya Ticaret Örgütü Anlaşması kuralları ile paralel olması bakımından bu alanda bir düzenleme yapılmış ve 518/94/EC sayılı tüzük yürürlükten kaldırılarak yerine 3285/94/EC sayılı tüzük kabul edilmiştir.⁵²

3285/94/EC sayılı tüzük kapsamındaki ürünlerin Topluluğa ithalatı, koruma tedbirlerine ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla, herhangi bir miktar kısıtlamasına maruz kalmayacak ve serbest olacaktır.

3285/94/EC sayılı Yönetmelik, ithalatın serbestliği esasını vurgulamakla beraber, üçüncü ülke kaynaklı ürünlerin ithalatının büyük oranda artması ve benzer veya doğrudan rakip malları üreten Topluluk üreticilerine ciddi zarar vermesi veya ciddi zarar verme tehdidinin ortaya çıkması halinde, Komisyon'un soruşturma sonucunda yapacağı öneriyle Konsey'e korunma önlemi alma imkanı tanımaktadır.

Yönetmelik, ortak piyasa düzenine tabi tarım ürünleri ve işlenmiş tarım ürünlerini, ayrı düzenlemelere tabi tekstil ve konfeksiyon ürünleri ile belirli ülkeler menşeli ürünleri kapsamı dışında bırakmaktadır.

Yönetmeliğin kapsamadığı ürünlere ilişkin düzenlemeler (gözetim ve kısıtlama) ise ayrı mevzuata tabidir.

Yönetmelik, korunma önlemi alınmasını, ithalatın zarar verici boyutlara ulaşması ve şikayet ile başlayan soruşturma sonucunda elde edilecek bilgilerin, önlemi gerektirdiğinin açıkça belirlenmesi şartına bağlamıştır. Önlem alınması sırasında Topluluğun genel menfaatleri de gözönünde bulundurulmaktadır.

⁵¹ A.T. Resmi G. No. L 67, 10.3.1994, s.77.

⁵² A.T. Resmi G. No. L 349, 31.12.1994, s.53

Soruşturmalara ilişkin prosedür, dikkate alınacak kriterler ve korunma önlemine ilişkin süre ve şartlar, yönetmelikte ayrıntıları ile ele alınmıştır.

Acil durumlarda soruşturma sonucu beklenmeden geçici koruma önlemi alınması (200 gün ile sınırlı olmak üzere) mümkündür. Bu süre içerisinde soruşturmaya devam edilecek ve zarar saptanamaması halinde alınan teminatlar iade edilecektir.

Bunun dışında, gerekli görülen hallerde bir malın ithalatı gözetim uygulamasına tabi tutulabilir. Bu durumda, ithalatçının yapacağı ithalatla ilgili bilgileri içeren bir formla üye ülkelerin ulusal makamlarına başvurmaları gerekmektedir. Kendilerine otomatik olarak verilecek “gözetim belgeleri” ile ithalat gerçekleştirilecektir.

Uruguay Round sonrasında DTÖ’nü kuran Anlaşma ekinde yer alan korunma önlemleri Anlaşması’nda bulunan temel ilkeler Topluluk mevzuatında da ele alınmış bulunmaktadır.

2.3.2.Bazı Üçüncü Ülkelerden Yapılan İthalatta Uygulanan Ortak Kurallar

Temel Yönetmelik	:	519/94 (EC)
Uygulanan Ülkeler	:	Eski SSCB, Moğolistan, Vietnam, K.Kore, Arnavutluk, Çin Halk Cumhuriyeti,
Uygulama Araçları	:	Gözetim, Lisans ve Kota

Bu Yönetmelik, tarım ve işlenmiş tarım ürünleriyle tekstil ürünleri dışında kalan mallarda ticareti devlet eliyle yürüten ülkelere karşı ithalatta uygulanacak kuralları belirlemektedir.⁵³

⁵³ Devlet Planlama Teşkilatı, op.cit., s.21.

Daha önce, bu ülkelere karşı 1765/82/EEC, 1766/82/EEC (sadece Çin Halk Cumhuriyetine yönelik) ve 3420/83/EEC sayılı Konsey Yönetmelikleri kapsamında önlem alınması mümkün olmaktadır. Topluluk düzeyinde libere edilmemiş olan mallarla ilgili 3420/83/EEC sayılı Yönetmeliğin ekinde üye ülkelerce kısıtlama uygulanan ürünlerin ithalat düzenlemeleri yapılmakta ve gerek ihracatçı gerek ithalatçı ülkeler bakımından ithal kotaları yer almaktadır.

Son yıllarda Doğu Bloku'nda meydana gelen gelişmelere bağlı olarak 1765/82/EEC sayılı Yönetmeliğin sınırları çok daralmıştır. Avrupa Anlaşmaları ve diğer ikili anlaşmalarla kaydedilen ilerlemeler doğrultusunda Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerinin büyük kısmı AB'nin, ticareti devlet eliyle yürütülen ülkeler listesinden çıkarılmıştır. Halen listede eski SSCB, Vietnam, Moğolistan ve K.Kore kalmıştır.⁵⁴

Tek Pazar düzenlemeleri kapsamında bu Yönetmelikler ilga edilmiş ve bu ülkelere karşı uygulanacak mevzuat 519/94/EC sayılı Konsey Yönetmeliği altında toplanmıştır.

Yönetmelik iki kısımdan meydana gelmektedir. Ana metni oluşturan birinci kısım, ticareti devlet eliyle yürüten ülkelere yapılan ithalatın esas itibariyle serbest olduğunu vurgulamakta diğer taraftan da Topluluk üreticilerine ciddi zarar veren veya ciddi zarar verme tehdidi yaratan miktar veya şartlarda yapılan ithalata karşı yapılacak başvuru ön inceleme açılacak, soruşturma ve önlem alınması koşul ve sürelerini hükme bağlamaktadır.

⁵⁴ İktisadi Kalkınma Vakfı, Avrupa Birliği'nde Tarife Dışı Engeller ve Bu Çerçeve Türkiye-AB Gümrük Birliğinin Değerlendirilmesi, Yayın No:140, İstanbul, Eylül 1996, s.34.

İkinci kısım ise Çin Halk Cumhuriyeti'nden yapılacak ithalatta miktar kısıtlaması ve gözetim uygulanacak ürünleri gösteren eklerden oluşmaktadır. 3420/83/EEC sayılı Yönetmelik ekinde yer alan kısıtlamaya tabi çok sayıda ürünün ithalatı serbest bırakılmakla beraber, Topluluk kotasına tabi tutulmuş bir kısmı için uygulama devam ettirilmektedir. Kısıtlamaya tabi tutulan Çin Halk Cumhuriyeti menşeli ürünler şunlardır:

- ayakkabılar,
- seramik ve porselenden ev ve mutfak eşyası,
- oto radyoları,
- oyuncaklar,

Bu Yönetmelik kapsamında yer alan ülkeler ise şöyle sıralanabilir.

Azerbaycan, Arnavutluk, Beyaz Rusya, Ermenistan, Çin Halk Cumhuriyeti, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Kuzey Kore, Moğolistan, Moldova, Özbekistan, Rusya Federasyonu, Tacikistan, Türkmenistan, Ukrayna, Vietnam.

2.3.2.1. Tekstil ve Konfeksiyon Ürünlerinde Uygulanan Gözetim ve Korunma Tedbirleri

Tekstil ve konfeksiyon sektörü uygulanan yüksek vergiler ve yoğun kısıtlamalar nedeniyle Avrupa Topluluğu'nda hassas kabul edilen sektörlerin başında gelmektedir.

Tekstil sanayinin emek-yoğun yapısı, yüksek işgücü maliyetine sahip olan gelişmiş ülkelerin düşük maliyetlerle üretim yapan gelişmekte olan ülkelerin yoğun rekabeti ile karşı karşıya kalmaları sonucunu doğurmaktadır. Bu yoğun rekabet ortamı ve sektörde yaşanan sıkıntılar gelişmiş ülkelerin, Topluluk ve ABD başta olmak üzere, gelişmekte olan ülkelere yaptıkları tekstil ve konfeksiyon ithalatını global bir düzenleme kapsamında ikili anlaşmalar yoluyla kısıtlama yolunu seçmelerine yol

açmıştır. Avrupa Topluluğu, “Çok Elyaflılar Antlaşması-Multifiber Agreement (MFA)” ismi verilen geçici süreli bu uluslararası düzenleme çerçevesinde çok sayıda ülke ile ikili miktar kısıtlaması veya gözetim anlaşması yapmıştır.

1974 yılında yürürlüğe sokulan MFA'nın süresi 1977, 1982, 1986 yıllarında imzalanan protokollerle uzatılmıştır. Uruguay Round öncesinde bir kez daha uzatılan bu anlaşma, Round sonucu kabul edilen Tekstil ve Konfeksiyon Anlaşması'nda bu ürünlerin aşamalı bir şekilde 2005 yılına kadar tamamen GATT'a entegre edilmesinin kararlaştırılmasıyla sona erecektir.

MFA çerçevesinde, Anlaşmanın, 4'üncü maddesine istinaden, kısıtlama anlaşmaları yapan Topluluğun, kısıtlama uyguladığı ülkelerin listesi Tablo 7'de yer almaktadır.

Diğer taraftan, Tek Pazarın yürürlüğe girmesiyle birlikte ulusal bazda uygulanan 104 önleme son verilmiş, 30 önlem de Topluluk çapında kısıtlamaya tabi tutulmuştur. Kısıtlamaya tabi ürünlerin serbest dolaşımı, ulusal yetkililerce verilen ithalat lisansları ile sağlanmakta, lisans sistemi de SIGL (Integrated System of Licence Management) adı verilen bir bilgisayar sistemi ile Komisyon tarafından kontrol altında tutulmaktadır. Üye ülkeler kotaların kullanım durumlarını takip eden bu sistemden aldıkları yanıtlara göre lisans vermektedirler.⁵⁵

⁵⁵ WTO, WT/TPR/G/3, op.cit. s.26.

Tablo 7
AVRUPA TOPLULUĞU'NUN TEKSTİL ÜRÜNLERİNDE KISITLAMA
VEYA GÖZETİM UYGULADIĞI ÜLKELER

I.MFA ANLAŞMALARI	II.MFA TİPİ ANLAŞMALAR	III.TERCİHLİ DÜZENLEMELER AKDENİZ ÜLKELERİ
ASEAN	Arnavutluk	Mısır
Endonezya	Ermenistan(gözetim)	Fas
Malezya	Azerbaycan(gözetim)	Tunus
Filipinler	Beyaz Rusya	Malta
Singapur	Gürcistan (gözetim)	
Tayland	Kazakistan(gözetim) Kırgızistan(gözetim) Moldova (gözetim)	IV.TERCİHLER DÜZENLEMELER AVRUPA ANLAŞMALARI
GÜNEY ASYA	Rusya Fed.	Çek Cumhuriyeti
Hindistan	Tacikistan (gözetim)	Slovak Cumhuriyeti
Pakistan	Türkmenistan(gözetim)	Macaristan
Sri Lanka	Özbekistan	Polonya
Bangladeş(gözetim)	Ukrayna	Romanya
UZAK DOĞU	Moğolistan	Bulgaristan
Hong Kong	Vietnam	
Kore Cumhuriyeti	Estonya(gözetim)	IV.OTONOM DÜZENLEMELER
Macau	Letonya(gözetim)	Tayvan
Çin Halk Cumhuriyeti	Litvanya(gözetim)	Bosna-Hersek
LATİN AMERİKA	Slovenya(gözetim)	Hırvatistan
Arjantin	B.Arap Emirlikleri	Makedonya
Peru		Kore Halk Cumhuriyeti
Brezilya		Sırbistan - Karadağ
Uruguay (gözetim)		
Kolombiya(gözetim)		
Guatemala(gözetim)		
Meksika (gözetim)		

Kaynak: Avrupa Topluluğu, GATT TPRM Raporu, 30 Haziran 1995.

Tekstil ürünleri ithalatının büyük kısmını imzaladığı anlaşmalarla denetim altında tutan Topluluk, iç hukuku bakımından anlaşma imzaladığı ülkelerle yaptığı düzenlemeleri, diğer ülkelere yönelik mevzuatı dışında ayrı bir Yönetmelik altında ele almıştır.

2.3.2.2. Üçüncü Ülkelerden Belirli Tekstil Ürünleri İthalatında Ortak

Kurallara İlişkin 3030/93/EEC sayılı Konsey Yönetmeliği

Topluluğun gerek MFA kapsamında gerekse bunun dışında imzaladığı ikili kısıtlama anlaşmaları, protokolleri veya diğer düzenlemeleri kapsayan bu Yönetmelik, kısıtlamaya veya gözetime tabi tutulan ülkelere yapılacak ithalatı düzenlemektedir.⁵⁶ Esas olarak tekstil ürünleri ithalatının kısıtlama veya eş etkili diğer bir tedbire konu olmayacağını vurgulayan Yönetmelik, anlaşma imzalanan ülkelere kısıtlama kapsamındaki ürünlerin ithalini bu genel kuraldan hariç tutmaktadır.

Yönetmelik, kısıtlamalar kapsamında uygulanacak lisans işlemlerini (çift taraflı kontrol mekanizması) esneklik kavramını, ilave ithalat imkanlarını, ithalatın belli bölgelerde yoğunlaşmasından ortaya çıkabilecek sorunların çözümünü hükme bağlamaktadır. Bunların dışında Yönetmelik, anlaşma imzalanmış ülkelere yapılan kısıtlama kapsamı dışındaki tekstil ve konfeksiyon ürünleri ithalatında gerektiği takdirde alınabilecek koruma önlemlerinin genel ve bölgesel uygulanma şartlarını belirlemekte, kısıtlamaya tabi ülkelerin anlaşma hükümlerini ihlal ettiklerinin anlaşılması halinde alınacak tedbirleri açıklamaktadır.

⁵⁶ A.T.Resmi G. No. 275, 08.11.1993.

2.3.2.3. İkili Anlaşma, Protokol veya Diğer Düzenlemelere Tabi Olmayan Belirli Üçüncü Ülkelerden Yapılan Tekstil Ürünleri İthalatında Ortak Kurallara İlişkin 517/94/EC Sayılı Konsey Yönetmeliği

Tekstil ve Konfeksiyon ürünlerinde ikili anlaşmalar, protokoller veya diğer düzenlemelere tabi olmayan bazı ülkelere ve bazı ürünlere (ipek gibi) ilişkin olarak alınacak otonom tedbirleri 517/94/EC sayılı Yönetmelik düzenlemektedir. Bu Yönetmeliğin ekinde yer alan otonom kısıtlama uygulanacak ülke sayısı yedidir. Yönetmelik, 3030/93/EEC sayılı Yönetmelik kapsamı dışında kalan ürünler ve ülkeler bakımından geçerli olacaktır.

İthalatın, ekte yer alan ve otonom olarak tek taraflı kısıtlama uygulanan ülkeler kaynaklı ürünler dışında, serbest olduğunu vurgulayan Yönetmelik, açılacak soruşturmaların usul ve sürelerini, zarar veya zarar tehdidinin değerlendirilmesinde ele alınacak kriterleri, gerektiğinde alınacak gözetim ve korunma önlemlerini düzenlemektedir. Kotaların idaresine ilişkin genel prensipler dışında kalan tekstil ve konfeksiyon ürünlerine uygulanacak miktar kısıtlamalarının idaresine ilişkin prensiplerde Yönetmelikte yer almaktadır.

2.3.3. Kotaların Dağıtımına İlişkin Ortak Kurallar

Temel Yönetmelik	:520/94 (EC) (1023/70/EEC sayılı Yönetmeliği iptal eden)
Kapsam	:Topluluk düzeyinde tesbit edilen ithalat ve ihracat kotalarının tek pazar ilkeleriyle çelişmeyecek biçimde dağıtılması.
Uygulanan Ülkeler	: Tüm Ülkeler
Uygulama Araçları	: Damping vergileri ve fark giderici vergiler.

Ulusal kısıtlamaların devam ettiği yıllarda Topluluk tarafından uygulanacak ithalat ve ihracat kotalarının üye devletler arasında paylaştırılmasına ilişkin esaslar 1994 yılı başına kadar 1023/70/EEC sayılı Konsey Yönetmeliği ile düzenlenmiştir.⁵⁷ Adalet Divanı'nın Eylül 1988'de, Topluluk kotalarının ulusal düzeyde dağıtımının ortak ticaret ile bağdaşmadığını karara bağlamasıyla 1023/70/EEC sayılı Yönetmeliğin fiilen uygulanmasına son verilmiştir.

Topluluğun ihtiyaç duyulması halinde ithalat ve ihracatta yürürlüğe sokacağı miktar kısıtlamalarını, Tek Pazarın bir gereği olarak, Topluluk bazında belirlemeye başlaması ile birlikte, bu kotaların Topluluk ithalatçıları veya ihracatçıları arasında hangi usuller çerçevesinde dağıtılacağına belirli esaslara bağlanması amacıyla 7 Mart 1994 tarih ve 520/94/EC sayılı Konsey Yönetmeliği hazırlanmıştır.⁵⁸ Bu Yönetmeliğin uygulama esasları da 738/94/EC sayılı Komisyon Yönetmeliği ile belirlenmiştir.

Bu mevzuat çerçevesinde uygulanacak kotaların talep sahipleri arasında dağıtımında dikkat edilecek kıstaslar bakımından üç temel yöntem seçilmiştir:

- geleneksel ticaret akımı,
- başvuru sırasına göre tahsis,
- talep edilen miktarların dikkate alınması.

Geleneksel Ticaret Akımları

Üye ülkelerden ve Komisyon'dan birer temsilcinin bir araya gelmesiyle oluşturulan bir Komite ile Komisyonun ortaklaşa belirleyeceği bir bölümü, söz konusu ürünün geleneksel ithalatçılarına veya ihracatçılarına tahsis edilecektir. Bir ithalatçı veya ihracatçının "Geleneksel" olarak tanınabilmesi için, referans dönemi denen bir dönem boyunca, söz konusu ithalat veya ihracatını gerçekleştirdiğini gösterebilmesi şartı aranmaktadır.

⁵⁷ A.T.Resmi G. No. L 24, 8.6.1970

⁵⁸ Devlet Planlama Teşkilatı, op.cit., s.19.

Başvuru Sırasına Göre Tahsis

Genel kota düzeyi dolana kadar, her ithalatçı veya ihracatçıya, Komisyon ve Komite tarafından belirlenen sabit bir miktar ölçüsünde ithalat veya ihracat yapma izni verilmektedir. Sahip olduğu izin belgesinde öngörülen miktarda ithalat veya ihracatı gerçekleştiren firmalar, yeni bir izin belgesi temin etmek amacıyla yeniden başvuruda bulunabilmektedirler. Yapılacak başvuru sayısı konusunda sınırlama getirilmemiştir.

Talep Edilen Miktarlar

Üye ülkelerin yetkili makamları, kendi ülkelerinde kotadan pay almak üzere başvuruda bulunan ithalatçı veya ihracatçıların sayısı ile talep ettikleri toplam pay miktarını Komisyon'a bildirmekte, Komisyon, Komite ile birlikte, kotanın ne şekilde dağıtılacağına karar vermektedir. Talep edilen kota payları toplamının genel kota miktarını aşması halinde, talep edilen paylar dengeli biçimde azaltılarak aralarındaki oran gözetilmektedir.

Kotaların dağıtımında Komisyon bu yöntemlerin bir kombinasyonunu da uygulayabilme yetkisine sahiptir.

Yöntemlerden hangisinin tercih edileceği hususu, Topluluk piyasalarının durumu, ürünün çeşidi ve özellikleri, ithalatın yapıldığı ülkenin/ülkelerin özellikleri göz önünde tutularak kararlaştırılacaktır. Bunların dışında uluslararası yükümlülükler ve geleneksel ticari ilişkiler de dikkate alınacak kriterler arasındadır.

Yeni Yönetmeliğe göre, Topluluğun herhangi bir ülkesinde faaliyet gösteren bir ithalatçı veya ihracatçı, kota dahilinde ithalat veya ihracat yapabilmesini sağlayacak belgeyi temin etmek amacıyla istediği Topluluk ülkesinin ilgili makamına başvurabilmektedir.

Kotaya tabi olan bir ürünün ithal veya ihraç edilebilmesi için bir izin belgesi alınması gerekmektedir. Kotanın, Topluluğun yalnızca belli bir bölgesi için geçerli olduğu özel durumlar dışında, bu belgeler tüm üye ülkelerde geçerlidir.

Yeni uygulama, üye devletlerin sadece vatandaşlarına yönelik tahsis taleplerini değerlendirmeleri olasılığını ortadan kaldırdığı için, Topluluk piyasalarının bütünlüğü ilkesi böylece korunmuş olmaktadır.

520/94/EC sayılı Yönetmelik ithalat kotalarının yanı sıra, ihracatta uygulanması olası miktar kısıtlamalarının da dağıtım prensiplerini de belirlemektedir. Roma Antlaşması'nın II Sayılı Ek'inde yer alan tarım ürünleri ile kotaların idaresi için özel hükümler öngören ortak ithalat veya ihracat düzenlemelerine tabi olan maddeler, bu Yönetmelik kapsamı dışında bırakılmıştır.

2.3.4. Anti-Damping ve Anti - Sübvansiyon Tedbirleri

Temel Yönetmelik	:	2423/88 (EEC), 2424/88 (ECSC A.K.Ç.T. Kararı)
Kapsam	:	Tüm ürünler
Uygulanan Ülkeler	:	Tüm ülkeler
Uygulama Araçları	:	Damping vergileri ve fark giderici vergiler.

Bu Yönetmelikler Topluluk Pazarının, dampingli veya sübvansiyon edilmiş ürünlerin ithalatına karşı korunmasını amaçlayan tedbirlerin esaslarını belirlemektedir.

Topluluğun bu alandaki temel görev ve yetkilerine ilişkin hükümler Konsey'in 11 Temmuz 1988 tarihli, 2423/88/EEC sayılı Yönetmeliğiyle belirlenmiştir.⁵⁹ Ancak kömür ve demir-çelik maddeleri için dikkate alınacak mevzuat metni anılan yönetmelik değil, Komisyon'un 29 Temmuz 1988 tarih ve 2424/88 sayılı (AKÇT) kararıdır. Topluluğun sözkonusu mevzuatının uygulanmasıyla dampinge konu olan veya sübvansiyon gören yabancı ülke menşeli ithal malları anti-damping vergisine veya sübvansiyon halinde telafi edici vergiye tabi tutularak bu faktörlerin ticari rekabet üzerindeki menfi etkisi giderilmeye çalışılır.

Avrupa Topluluğu da birçok ülke gibi GATT'ın anti-damping ve anti-sübvansiyon koduna taraf olup bu alandaki kendi mevzuatını GATT Kurallarını gözönüne alarak formüle etmiştir. Topluluğun merkezi organları üye devletlerin de yardımıyla bu mevzuatı uygulamakla yükümlüdürler.

GATT'ın ilgili maddelerinde ve GATT bünyesinde yer alan diğer anlaşmalarda mevcut hükümlerde, söz konusu tedbirlerin uygulanması konusunda ülkelerin hak ve yükümlülüklerinin dengeli olması ilkesi gözetilmektedir. Buna paralel olarak, Topluluğun, ticaret yaptığı ülkelerin bu hükümleri nasıl yorumladıkları konusunu göz önünde bulundurması zorunludur.

Anılan anti-damping, anti-sübvansiyon mevzuatı Topluluk üyesi ülkeler arasındaki ticarete (iç ticaret) uygulanmaz. Çünkü Topluluğun "birleşik pazar" kavramı çerçevesinde gelişen ticaret etkinlikleri tek bir ülkenin iç pazarındaki ticaretle eş anlamda bulunmaktadır. Dolayısıyla Topluluk-içi alışverişte meydana gelen haksız rekabet Roma Antlaşması'nın farklı hükümlerini ilgilendirmektedir.

⁵⁹ A.T.Resmi G. No.L 209, 2 Ağustos 1988, s.1.

Topluluğun anti-damping mevzuatı, Uruguay Round sonucunda kabul edilen VI'ncı maddenin uygulanmasına ilişkin Anlaşmanın, anti-damping mevzuatlarının birçok ülke tarafından tarife dışı bir engel haline getirilmesi karşısında önlem olarak, dampinge karşı önlemlerin sadece amaçları dışında kullanılması doğrultusunda getirdiği yeni tanım ve kavramlara uyum amacıyla 1994 yılında 3283/94/EC sayılı Konsey Yönetmeliği ile yenilenmiştir.⁶⁰

384/96 (EC) sayılı Konsey Yönetmeliği ile son şeklini alan Topluluk anti-damping mevzuatı, önceki mevzuattan farklı olarak sübvansiyon hükümlerinden arındırılmıştır.

Yönetmelik, Topluluk piyasalarına zarara yol açacak şekilde dampingli fiyatlarla ihraç edilen bir ürüne karşı hangi şartlarda önlem alınabileceğini hükme bağlamaktadır.

Tedbirlerin belirlenmesinde başvuru "normal değer", "ihraç fiyatı" ve "damping marjı" gibi kavramların daha kesin biçimde tanımlanması ve "zarar" olup olmadığının saptanabilmesi için bazı kriterlerin belirlenmesi gereklidir.⁶¹

DAMPİNG, 3283/94/EC sayılı tüzük öncelikle damping kavramının tanımını vermektedir. Buna göre, bir ürünün Topluluğa ihraç edildiği fiyat, benzer ürünlerin normal değerinin altındaysa, o ürünün fiyatında damping olduğu kabul edilecektir.

⁶⁰ A.T. Resmi G. No. L 349, 31.12.1994, s.1.

⁶¹ İktisadi Kalkınma Vakfı, op.cit., s.45.

NORMAL DEĞER, bir ürünün, menşe ya da ihracatçı ülkenin iç tüketimi için üretilmiş olan benzerlerini satın almak için ödenmesi gereken miktar, o ürünün normal değeridir. Eğer ihracatçı ülkenin iç pazarında söz konusu ürünün ticareti yapılmamaktaysa, benzer ürünlerin üçüncü ülkelere ihracında uygulanan fiyat veya üretim maliyetinin üzerine makul bir kâr oranı eklenerek elde edilen miktar normal değer olarak kabul edilmektedir.

Ürünün pazar ekonomisinin uygulanmadığı bir ülkeden gelmesi halinde, normal değer, benzer ürünlerin pazar ekonomisine sahip üçüncü ülkelerin iç pazarlarındaki fiyatı, bu ülkelerden Topluluk başta olmak üzere diğer ülkelere ihraç edilirken uygulanan fiyat, Toplulukta benzer ürünler için ödenen fiyat ya da benzer ürünlerin pazar ekonomisine sahip üçüncü ülkelerdeki maliyetine makul bir kâr eklenerek elde edilecek fiyat olarak alınmaktadır.

İHRAÇ FİYATI, Bir ürünün tüm vergiler, indirimler ve iadeler hariç o ürünün Topluluğa ihraç edilmek üzere satıldığı anda ödenen tutardır. Bu fiyatın güvenilir bir biçimde tesbit edilememesi halinde, “her türlü makul dayanak gözönünde bulundurulmak suretiyle” bir fiyat oluşturulabilmektedir.

DAMPİNG MARJİ, normal fiyat ile ihraç fiyatı arasındaki fark damping marjıdır. Farklı damping marjlarının bulunabilmesi halinde ağırlıklı ortalama alınabilmektedir.

ZARAR, fiyatlarında damping olduğu belirlenen bir ürün Toplulukta işlemekte olan bir sanayi dalına maddi zarar veriyorsa, ciddi bir zarar tehdidi oluşturuyorsa veya benzer bir endüstri kolunun Toplulukta kurulmasını engellemekteyse bu ürün için zarar tesbiti yapılmaktadır.

Zarar tehdidinin belirlenmesinde ise şu etkenler gözönünde bulundurulmaktadır;

- İthalattaki büyük ölçüde artış iddiasını doğrulamak üzere, Topluluk iç piyasasına dumpingli ithalatın artmış olduğunu gösteren oran,
- Topluluk pazarına dumpingli ihracatta büyük ölçüde artış olduğunu göstermek üzere, ihracatçının yeterli ölçüde ve serbestçe elden çıkartılabilir bir kapasitesinin bulunması veya kapasitesinde yakın zamanda önemli bir artış olduğunu gösteren oran,
- Yurtiçindeki fiyatlar üzerinde önemli ölçüde azaltıcı veya fiyat artışlarını önleyici etkisi olabilecek ve büyük olasılıkla gelecekteki ithalat talebini arttırabilecek fiyatlarla ithalat yapılması,
- Soruşturmaya konu ürün stoklarının incelenmesi gerekmektedir.

Anti-Sübvansiyon Tedbirleri:

Avrupa Birliği'nde üçüncü ülkelerden gelen sübvansiyonlu ithalata karşı korunma, Topluluğa üçüncü ülkelerden yapılan dumpingli veya sübvansiyonlu ithalata karşı korunma hakkında 2423/88/EEC sayılı tüzük çerçevesinde gerçekleştirilmekteydi. Bu alandaki temel mevzuat olan 2423/88/EEC sayılı tüzük, Topluluğun uluslararası yükümlülükleri çerçevesinde 1994 yılında yerini 3284/94/EC sayılı tüzüğe bırakmıştır.⁶² Bu tüzük, AB'ne üçüncü ülkelerden gelen sübvansiyonlu ithalata karşı korunma hakkındadır. Bu tüzük hükümlerine göre, bir ürünün sübvansiyonlu olması dava edilebilir bir sübvansiyondan faydalanmış olmasına bağlıdır.

Sübvansiyonun mevcut olduğunun kabulü, aşağıdaki hususların gerçekleşmesi ile ilişkilidir.

⁶² A.T.Resmi G. No LL 349, 31.12.1994, s.22.

1. İhracat veya menşe ülkede hükümet tarafından mali katkıda bulunuluyorsa,
2. Aksi takdirde ödenmesi gereken hükümet gelirlerinden vazgeçiliyor veya tahsil edilmiyorsa,
3. Bir hükümet genel altyapı dışında mal veya hizmet temin ediyor veya mal satın alıyorsa,
4. Bir hükümet;

-Bir fon mekanizmasına ödeme yapıyorsa veya

-Normal olarak hükümetin yetkisinde olan yukarıda (1)'den (3)'e kadar olan maddelerde belirtilen tipte bir veya birden fazla işlevi yürütmek üzere özel bir organı görevlendiriyor veya yürütmesi için talimat veriyorsa ve uygulama normal olarak hükümetlerce izlenen uygulamadan gerçek anlamda farklı değilse; veya

GATT 1994, Madde XVII hükümlerindeki anlamda herhangi bir şekilde gelir veya fiyat desteklemesi sözkonusu ise;

2-Bu sübvansiyondan bir fayda sağlanıyorsa,

Sübvansiyonun mevcut olduğu kabul edilmektedir.⁶³ Ancak spesifik nitelik taşıyan sübvansiyonlara karşı telafi edici önlem alınabileceğini hükme bağlamaktadır. Bu çerçevede sözkonusu Yönetmelik, damping mevzuatında olduğu gibi, ilgili tüm kavramları, süre ve şartları ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır.

Topluluğun sözkonusu mevzuatının uygulanmasıyla ilgili olarak; dampinge konu olan veya sübvansiyon gören yabancı ülke menşeli ithal mallarının Topluluğa ihraç edilmesi durumunda, Topluluk sanayi üzerindeki zarar verici etkileri gidermek üzere aşağıdaki hususların bir soruşturma ile kanıtlanması gerekir.

⁶³ İktisadi Kalkınma Vakfı, op.cit., s.50.

GATT kurallarına göre anti-damping veya anti-sübvansiyon önlemleri;

- Bir damping veya sübvansiyonun gerçekleştiği ya da gerçekleşmekte olduğu,
- Söz konusu damping veya sübvansiyonun bir Topluluk ürünü üzerinde önemli bir zarar ya da zarar tehdidi yarattığı,

durumlarda uygulanabilmektedir.⁶⁴

AT mevzuatında bunlara ek olarak;

- Anti-damping veya anti-sübvansiyon vergilerinin Topluluk yararına olduğu koşulu da aranmaktadır.

AT'nun bu son koşulu; ilk iki koşula göre damping - sübvansiyon tesbit edilse bile hemen anti-damping veya anti-sübvansiyon uygulamasına gidilmeyip, Toplulukta başka yararların örneğin ithalatçı veya tüketicinin karının da araştırılmasına yol açmaktadır.

Topluluğun anti-damping ve anti-sübvansiyon mevzuatında öngörülen soruşturma safhalarının prosedürü hakkında ise şu açıklamalar verilebilir:

- Soruşturma açılması için bir şikayetin olması ve söz konusu ithalattan zarar gördüğünü ileri süren Topluluk üreticileri tarafından doğrudan ya da bu üreticilerin ulusal veya Topluluk düzeyindeki mesleki temsilcileri yoluyla yapılması gerekir.
- Şikayet doğrudan Komisyona yapılabileceği gibi Komisyon'a iletilmek üzere ulusal mercilere de yapılabilir.

⁶⁴ Haluk Ceyhan, *İşletmeler Yönünden Türkiye-Avrupa Birliği, Gümrük Birliği*, İstanbul 1994, s.48

- Şikayet dilekçesinde gerek soruşturma gerek zarar tesbiti için yararlanabilecek eldeki kanıtların tümüne yer verilir.
- Komisyon ilk etapta başvurunun yeterliliğini şekil itibariyle değerlendirip uygunluğuna karar verdikten sonra soruşturmaya geçer.
- Soruşturma sonuçlanıp karara bağlanıncaya kadar bir gecikme ve bundan Topluluk sanayiinde giderilmesi güç bir zararı doğabilecekse geçici önlemler alınabilir.

Soruşturma sonucunda şikayetin haklılığına karar verilirse, varsa geçici alınmış tedbirlerin kesinleşmesi yönüne gidilebileceği gibi, takdir edilecek ek veya bağımsız bir anti-damping vergisi ya da telafi edici verginin tahsil edilmesi yoluna da gidilebilir. Diğer taraftan, soruşturma sonucu varılan karar Topluluk sınırları içinde her tarafta uygulanma karakteri taşır.

Soruşturma tamamlanmadan elde edilen bilgilerin acil önlem alınmasını gerekli kıldığı hallerde, geçici önlem dört aylık bir süre için uygulanmakta, gerektiğinde iki ay daha uzatılabilmektedir. Konu en geç 6 ay zarfında sonuca bağlanmalıdır.

Kesin sonucu ise üç olası şekilde ortaya çıkabilir:

- Soruşturma sonucunda, damping marjı belirlenemez ve dampingin doğan zarar ile bağı saptanamaz ya da marj çok düşük oranda belirlenirse, soruşturma durdurulur.
- Damping marjı belirlenmişse, Komisyon, saptanan marjı Konseye iletir ve Konsey'in belirleyeceği oranda anti-damping vergisi, kesin olarak yürürlüğe konur.

- Soruşturmaya konu olan ihracatçılar ürünlerini belli bir fiyatın altında satmayacaklarını garanti eden bir fiyat taahhüdü verirlerse, konu Komisyon tarafından incelenir. Uygun bulunması halinde, öneri Konseyde yeniden ele alınır ve uygun görülürse soruşturma dondurulur ve ürünün Topluluğa ithalatı verilen fiyat taahhüdü çerçevesinde sürdürülür.

Dampingle ithalata karşı alınabilecek önlemler, zarara yol açan ülke veya firma ürünlerine karşı vergi alınması veya fiyat taahhüdünün kabul edilmesidir. Dampinge karşı vergi belli koşullarla geriye dönük olarak da uygulanmaktadır.

Önlem 5 yıllık bir süre için uygulamada tutulabilmekte, gözden geçirme soruşturması talep edilmemesi halinde bu dönem sonunda önleme son verilmektedir.

2.3.5. Yeni Ticaret Politikası Aracı

Temel Yönetmelik	:	2641/84 (EEC)
Kapsam	:	Tüm ürünler
Uygulanan ülkeler	:	Tüm ülkeler
Uygulama araçları	:	Her türlü tedbir

17 Eylül 1984 tarih ve 2641/84/EEC sayılı Konsey Yönetmeliği üçüncü ülke pazarlarında Topluluğun ticari haklarının korunmasına yönelik ilk ticaret politikası aracını oluşturmuştur.⁶⁵ Amerikan Ticari Anlaşmalar Yasası'nın 301'inci bölümü temel alınarak, A.B.D.'nin Topluluğa yönelik olarak uyguladığı tek taraflı kısıtlamalara karşılık vermek üzere hazırlanmıştır. Yönetmelik çerçevesinde, haksız ticari uygulamalar, üçüncü ülkelerin uluslararası ticarete uluslararası hukuka veya genel olarak kabul görmüş kurallara aykırı uygulamaları şeklinde tanımlanmıştır.

⁶⁵ A.T. Resmi G. No L 252, 20 Eylül 1984, s.1.

Bu Yönetmelik, gerek Topluluk üyesi ülkelerin piyasalarında, gerek milletlerarası piyasalarda haksız ticari uygulamalardan kaynaklanacak zararları gidermek üzere tedbir alınması, üçüncü ülkelerin ticari uygulamalarına karşı Topluluk haklarının savunulması ve OTP alanındaki uluslararası uyuşmazlıkların çözümlenmesi prosedürlerinin başlatılması, izlenmesi ve tamamlanması amacıyla çıkarılmıştır.

Bu alandaki mevzuat, ticari sorunlara uluslararası ortamlarda çözüm bulunması imkanının fiilen olmadığı bir dönemde misilleme imkanı yaratılması ve bu yolla, karşı karşıya kalınan ticari uygulamanın ortadan kaldırılmasını sağlamak gayesini taşımaktadır.

Ancak Uruguay Round görüşmeleri sırasında ticari uygulamaların neden olduğu sorunların çözülmesini teminen etkin bir uyuşmazlıkların çözümü mekanizması oluşturulması isteminin kabul görmesi ve Round nihayetinde imzalanan belgede uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin olarak bir prosedürün yer alması, Topluluğun bu alandaki uygulamalarını yeniden düzenlemesi zorunluluğunu doğurmuştur.

Bu çerçevede, 2641/84/EEC sayılı Yönetmeliği iptal eden 3286/94/EC sayılı Yönetmelik ile şekillendirilen yeni Topluluk hukuku, Topluluk üyesi olmayan ülkelerin yürürlüğe sokacakları ve uluslararası kurallara aykırı olan engellere karşı ticaret politikası kapsamında alınacak önlemler ve bu önlemlerin alınması esnasında uygulanacak ilgili usul ve esasları sıralamaktadır.⁶⁶

Ticaret Engelleri Yönetmeliğine göre, Topluluk pazarları üzerinde etkili olan ve maddi zarara yol açan engellere karşı Topluluk sanayi, üçüncü ülke pazarlarında ters ticari etkiler ile sonuçlanan uygulamalara karşı ise Topluluk girişimcileri şikayetçi olabileceklerdir.⁶⁷

⁶⁶ A.T.Resmi G., No L 349, 31.12.1994, s.71.

⁶⁷ WTO, WT/TPR/S/3, op.cit., s.66.

Yeni Yönetmelik, mal ticaretinin yanı sıra bir dereceye kadar hizmet ticaretini de kapsamaktadır. Fikri mülkiyet haklarının da bu bağlamda korunması amaçlanmaktadır.

DTÖ üyesi bir ülkeye karşı uygulama, konunun inceleme aşamasını takiben, öncelikle DTÖ organları ve prosedürleri çerçevesinde ele alınması, burada yapılacak görüşme veya açılacak panellerde sonuç elde edilememesi halinde soruşturma sonucunda otonom önlemlerin alınması şeklinde olacaktır.

Soruşturma sırasında, hukuka aykırı ticari uygulamalarda bulunan ülkenin, bu uygulamaların kaldırılması için tatmin edici önlemler alması veya taraflar arasında uzlaşma sağlanması halinde soruşturma askıya alınmaktadır.

Gerektiğinde alınacak otonom önlemler şunlardır:

- Ticaret politikası kapsamında üçüncü ülkelere tanınmış tavizlerin geri çekilmesi veya geçici olarak askıya alınması,
- İlgili ülke/ülkelere yönelik miktar kısıtlamalarının veya ithalat veya ihracat koşullarını değiştiren ya da ticareti etkileyen diğer önlemlerin alınması,
- Mevcut gümrük vergilerinin yükseltilmesi veya ithalata telafi edici yeni vergilerin koyulması,

Diğer taraftan, mevzuatta “hukuka aykırı ticari uygulamalar”ın neler olduğu belirtilmemiş veya örnekler verilmemiştir. Ancak, Komisyon’un 2641/84/EEC sayılı Yönetmelik ile ilgili olarak Konsey’e sunduğu taslak Yönetmelik metnine ilişkin açıklamalarda bu tür uygulamalardan nelerin kastedildiğine dair şu örnekler verilmiştir.

- Hammadde ihracatında GATT’a aykırı olarak yapılan kısıtlamalar,
- GATT’a uygun olmayan ithalat kısıtlamaları veya eş etkili diğer edimler,
- Uluslararası kurallara aykırı olarak uygulanan idari kısıtlamalar,

- Hammadde ithalatında uygulanan kısıtlamalar,
- İthalatta uygulanan diğer bazı kısıtlamalar,
- Belirli hammaddelere tavizli ithalat uygulaması,
- Topluluk Üyesi Ülkelerden yapılan ihracatın karşısına çıkartılan engeller,
- Fikri mülkiyet haklarının ihlal edilmesi.

3286/94/EC sayılı Yönetmelik kapsamında hukuka aykırı ticari uygulamalara karşı açılan soruşturmaların sayısı toplam beş olmak üzere kısıtlı kalmış tüm soruşturmalar karşı tarafın taahhütleri nedeniyle askıya alınmış veya kapatılarak bugüne kadar herhangi bir önlem alınmamıştır. Ancak, 2641/84/EEC sayılı Konsey Yönetmeliğine dayanılarak açılan ve askıya alınmasına rağmen hala kapatılmayan iki soruşturma 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren yeni Yönetmelik kapsamına alınmıştır. Söz konusu soruşturmalar 1991 yılında korsan ses kayıtları nedeniyle Tayland'a ve 1994 yılında polyester elyaf ihracatına karşı yükümlülüklerinin üstünde vergi (gümrük vergisi ve TKF) uyguladığı iddiası ile Türkiye'ye karşı açılmış bulunmaktadır.

Söz konusu aracın kullanılmasında temel düşünce Topluluk endüstrisinin iç piyasada korunmasını ve ihtiyaç halinde firmaların ithalat kısıtlamaları talebinde bulunmalarını sağlamaktır. Bununla birlikte Yönetmelikte yer aldığı kadarıyla uygulama alanı olarak kısmen Topluluk ihracatını kapsayacak şekilde genişletilmektedir.

Yeni Topluluk aracının her halükarda şu iki hususu yerine getirdiğine şüphe yoktur:

- Topluluk sanayinin sorunlarına Komisyon'un dikkatini çekmek,
- Sanayinin kendini Topluluk gündeminin başında tutmasına yardımcı olmak.

2.3.6. Ticari Markaların Korunması ve Taklit Ürünlerin İthalatının Önlenmesi

Temel Yönetmelik	:	3842/86/EC
Kapsam	:	Tüm ürünler
Uygulanan ülkeler	:	Tüm ülkeler
Uygulama araçları	:	İthalat kontrolü ve yasaklamaları (ürünün imha edilmesi de dahil her türlü tedbir)

Bu Yönetmelikle, yetkisi olmadan bir markayı kullanan üreticilerin yasalara uyan üreticiler nezdinde haksız bir avantaj sağlamaları, bu tür üreticilerin taklit ürünlerinin tüketiciyi de yanlış yönlendirdiği, dolayısıyla Topluluk pazarına girmelerinin mümkün olduğu ölçüde engellenmesi gerektiğidir.⁶⁸

Yönetmelik, gümrük yetkililerine, taklit olduğundan şüphelendikleri bir malı, taklit olup olmadığı kesinleşene kadar serbest dolaşımdan alıkoyma hakkını vermektedir.

Serbest dolaşıma girdiği üye ülkede resmi olarak tescil edilmiş olan bir markayı izinsiz kullanan veya başlıca unsurları itibarıyla böyle bir markadan ayırdedilmesi mümkün olmayan, dolayısıyla tescilli markanın sahibine ait hakları zedeleyen ürünlere “taklit ürün” denmektedir.

Sahibinin izniyle herhangi bir markayı kullanan ancak serbest dolaşıma marka sahibinin izni olmaksızın sokulan ürünler, bu Yönetmeliğin kapsamına girmemektedirler.

⁶⁸ A.T. Resmi G No. L 357, 18 Aralık 1986.

Gümrük Yetkililerinin Görevleri:

Üye ülkelerdeki ticari marka sahipleri, kendi mallarını taklit eden bir ürünün o ülkede serbest dolaşıma sokulmasının planlandığı yolunda somut gerçekleri olması halinde, bunun gümrük yetkililerince engellenmesi için ilgili kuruluşlara başvurmaktadırlar. Bu aşamadan sonra, üye devletin talep etmesi halinde marka sahibinin sorumlulukları;

- Yaptığı başvurunun neden olduğu idari gelirleri karşılamak,
- Gümrüklerde alıkonan ve taklit olup olmadığı araştırılan ürünlerin depolama masraflarını karşılamak,
- Gerekçelerin yetersiz bulunması ve başvurunun geri çevrilmesi halinde, taklit olduğu öne sürülen ürünün ithalatçısının zararını telafi etmektir.

Marka sahibinin başvurusunun kabul edilmesi halinde, gümrük yetkilileri, taklit ürünün tanımına giren malları gümrükte alıkoyarak, malların ihracatçısını, ithalatçısını, ilgili üye devleti ve başvuru sahibini durumdan haberdar etmektedir.

Marka sahibinin iddiasının doğruluğu, ilgili üye ülkede yürürlükte olan yasalar çerçevesinde belirlenmektedir. Bu karar verilirken, o ülke içerisinde üretilen malların taklit olup olmadığının belirlenmesinde kullanılan kriterlerden yararlanılmaktadır.

Eğer malların alıkonmasının ardından geçen on gün içerisinde ilgili gümrük kuruluşuna, konunun kesin bir karara varılmak üzere yetkili makamlara sevk edildiği veya geçici bir önlemin alındığı bildirilmezse, mallar serbest bırakılmaktadır.

Bir ürünün taklit olması ve bu durumun marka sahibinin haklarını zedelemesi durumunda, yönetmelik, üye ülkelere, marka sahibinin diğer hakları saklı kalmak üzere, aşağıdaki önlemleri alma yetkisi vermektedir.

- taklit ürünleri imha etmek veya ticari olmayan yöntemlerle ve marka sahibine zarar vermeyecek biçimde elden çıkarmak,
- bu ürünlerin ithalatçıları, sağladıkları ekonomik çıkarlardan mahrum bırakacak ve gelecekte yapılacak benzer ithalat için caydırıcı nitelik taşıyacak her türlü önlemi almak.

Sözkonusu Yönetmelik Roma Antlaşması'nın sadece 113.maddesine değil, aynı zamanda 235.maddesine de dayanmaktadır. Hukuki baz alınarak alınan anlaşma maddelerinden de anlaşılacağı üzere, Yönetmeliğin amacı hem ithalat kanalıyla yapılan marka taklit ve kaçakçılığını önlemek hem de bu yolla iç pazarı korumaktır.

Fabrika veya ticaret markalarını haksız yere taşıyan malların ticareti bir yandan kanunlara saygılı üretici ve tüccara büyük zarar verirken diğer yandan da tüketiciyi yanıltmakta ve sözkonusu markaların gerçek sahiplerinin haklarını ihlâl etmektedir. Ancak Yönetmelik bu noktada küçük bir ayırma giderek yolcuların şahsi eşyası ile ticari nitelik taşımayan küçük havaleler konusu eşyayı Yönetmeliğin uygulama alanı dışında tutmuştur.

Şu halde, sözkonusu Yönetmelikle güdülen esas amaç marka kaçakçılığı konusu malların Topluluk pazarına girmesini mümkün olan ölçüde önlemek, kanun dışı etkinliklere başarılı bir şekilde karşı koymak ve bütün bunları gerçekleştirirken piyasada meşru ticaret yapma özgürlüğünü de kısmamaktır.

2.4. İhracat Rejimi İle İlgili Temel Mevzuat

İthalatın kontrol altında tutulmasına yönelik araçların sayısının fazlalığına karşılık, ihracattaki düzenleyici önlemlerin Topluluk mevzuatı içerisinde çok küçük bir bölümü kapsadığı söylenebilir. İhracata ilişkin hükümler içeren ortak ticaret politikası araçları kısıtlayıcı değil, sadece düzenleyici olmaya yöneliktir.

Ortak dış ticaret politikasını sistemli bir bütünlüğe kavuşturmak için geçiş döneminin bitmesiyle birlikte Topluluk “ortak ihracat rejimini” uygulamaya koymuştur.

Ortak ithalat yönetmeliği gibi ortak ihracat yönetmeliği de Roma Antlaşması'nın 111. ve 113.maddelerine dayanır ve ihracat rejiminin işleyişine, bu alanda bir danışma ve iletişim ağı kurulmasına, koruma araçlarının uygulanmasına, üye ülkelerin rollerine ve genel prosedüre ilişkin hükümler içerir.

2.4.1. İhracatta Uygulanan Ortak Kurallar

Temel yönetmelik	:	2603/69/EEC
Kapsamı	:	Tüm ürünler
Uygulanan Ülkeler	:	Topluluk dışındaki üçüncü ülkeler
Uygulama Araçları	:	Miktar kısıtlaması

20 Aralık 1969 tarih, 2603/69/EEC sayılı Konsey Yönetmeliği ile ihracatla ilgili temel kurallar düzenlenmiştir.⁶⁹ Anılan Yönetmelik, öncelikle bütün üye ülkelerde ihracatın tamamına yakın bir kısmının serbest olduğunu, ihracatta prensip olarak miktar kısıtlaması uygulanmadığını, ancak bu Yönetmelikle getirilen istisnalar ve üye devletlerin kurucu anlaşmalara uygun olarak alabilecekleri tedbirlerin saklı bulunduğunu belirtir.

Piyasada yaşanacak olağan dışı bir gelişme ihracata konu malda görülen kıtlık, kamu güvenliği, kamu ahlakı, insan sağlığı, hayvanların, bitkilerin veya çevrenin korunması amacına yönelik tedbirler sanatsal, tarihi ve arkeolojik değer taşıyan metanın korunması gibi nedenlerle dış satımda kısıtlama veya yasaklamaya gidilebileceği ifade edilmektedir.

⁶⁹ A.T. Resmi Gazete No L 324, 27 Aralık 1969, s.25.

Yukarıda bazıları sayılan “olağandışı” hallerde üye ülkeler tarafından ihracatın kısıtlanmasını veya durdurulmasını gerektirebilecek tedbirlerin alınması Konsey’in bilgisi dahilinde mümkün kılınmıştır. Dolayısıyla, üye ülkeler ihracata ilişkin karar alabilmekte ancak bu kararlar uygulanmadan önce gerekli bildirim sürecinin işletilmesi zorunluluğu bulunmaktadır.

Birliğin ortak ihracat ilkelerini belirleyen sözkonusu Konsey Yönetmeliği özetle; serbest ticaretin, serbest dış satımın kısıtlamaya tabi olması veya yasaklanmasını gerektirecek durumlar ve bu çerçevede yürütülmesi gereken prosedürü belirlemektedir.

Yönetmelik, Topluluk organlarına, Topluluk genelinde önlem alma yetkisini tanımaktadır. Üye ülkeler bazında yetersizliklerin ortaya çıkması halinde de, bu ülkeye bölgesel kısıtlama uygulama yetkisi verilebilmektedir.

2.4.2. Resmi Destekli İhracat Kredileri

Resmi Destekli İhracat Kredisi uygulamasına ilişkin olarak çıkarılan Konsey Kararı da, Topluluğun ortak ihracat düzenlemeleri içinde önemli bir yer tutmaktadır.

Sözkonusu Karar, uluslararası ticarete rekabeti bozucu uygulamaların önüne geçilmesi amacıyla, dünya ticaretinde önde gelen ülkelere oluşturulan Resmi Destekli İhracat Kredileri ve Kredi Garantileri Usullerine İlişkin OECD Uzlaşması baz alınarak hazırlanmıştır.

1978 yılında uygulamaya konulan ve amacı piyasa şartları dışındaki koşullarla sağlanacak ihracat kredilerinin neden olabileceği haksız rekabeti engellemek, bu kredileri belirli bir çerçevede tutmak ve ülkeler arasında yakın bir işbirliği ve bilgi akışını sağlamak olan “Resmi Destekli İhracat Kredileri ve Kredi Garanti Usullerine İlişkin OECD Uzlaşması, 93/112/EEC Sayılı Konsey Kararı ile Topluluğun iç mevzuatı

haline getirilmiştir. Üye ülkeler OECD üyesi olarak bu ilkeleri daha önce uygulamaya koymuş bulunmaktadır.⁷⁰

93/112/EEC sayılı Karara esas teşkil eden, OECD Uzlaşması; özellikle kamuya ait kredi ve sigorta kurumlarınca sağlanan orta ve uzun vadeli ihracat kredilerinin mal/hizmet ihracatı veya buna eşdeğer kiralama işlemleri ile ilgili olarak, Resmi Destekli İhracat Kredilerini kurumsal bir yapının içine sokmayı amaçlamaktadır.

2.4.3. İhracat Kontrolleri

Sivil ve askeri amaçlar için kullanımı mümkün olan ürünlerin (çift kullanımlı ürünler) ihracatının kontrolü amacıyla, 3381/94/EC sayılı Konsey Yönetmeliği ve 94/942/CFSP sayılı Konsey Kararı ile ortak bir Topluluk Rejimi oluşturulması öngörülmüştür.⁷¹

1 Temmuz 1995 tarihinde yürürlüğe giren mevzuat, üretici üye ülkelerin sıkı kontroller uygulamalarına rağmen, diğer üyelerin özel önem vermemeleri sonucu Tek Pazar için önemli bir sorun haline gelen bu maddelerin ihracatının, ortak bir rejim altında kontrole tabi tutulmasıyla, özellikle ortak güvenlik politikası açısından önemli bir adım atılmış olacağını vurgulamaktadır.

Kabul edilen mevzuat, çift kullanımlı malların ihracatını lisansa tabi tutmaktadır. Lisansa tabi tutulacak maddeler, Konsey Kararına ekli listede yer almaktadır. Oluşturulan sistem, listede yer almayan çift-kullanımlı maddelerin ihracatında, askeri amaçlı kullanım ihtimalinin var olduğu durumlarda lisans uygulaması getirilmesine olanak tanımaktadır. Üye ülkeler, listede yer almayan ürünlerin ihracatını yasaklama yetkisine de sahiptirler.

⁷⁰ A.T. Resmi Gazete No L 44, 22.2.1993.

⁷¹ WTO, WT/TPR/S/3, op.cit., s.71.

Mevzuat, bazı ülkeler için (Avustralya, Kanada, Japonya, Norveç, İsviçre, Yeni Zelanda ve ABD) basitleştirilmiş genel bir lisans uygulanmasını öngörmektedir.

2.5. Topluluğun Ticari Anlaşmaları

Dış ticaretin Topluluk üyesi ülkelerin ekonomisinde sahip olduğu pay, Topluluğun uluslararası ticari ilişkilerini geliştirmek, bu ilişkilerin devamlılığını ve düzenli işleyişini sağlamak arayışıyla ticari partnerleri ile ikili veya çok taraflı anlaşmalar yapma yolunu tercih etmesine neden olmuştur. Uluslararası ticari anlaşmalar akdetme konusunda oldukça aktif bir politika izleyen Topluluk, bu çerçevede; EFTA, Akdeniz Ülkeleri, Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri, Afrika, Karaip ve Pasifik (ACP) Ülkeleri ve bazı üçüncü ülkelerle ithalat ve ihracata yönelik hükümler içeren tercihli ticaret anlaşmaları yapmıştır.

Ticaret anlaşmaları, gerek amaçları gerekse içerdiği hükümler bakımından Topluluğun dış politikasının bir aracı olma özelliğine sahiptirler.

Topluluğun yaptığı anlaşmaları aşağıdaki gibi gruplamak mümkündür:

- Serbest Ticaret Bölgesi Anlaşmaları,
- Ortaklık Anlaşmaları,
- İşbirliği Anlaşmaları,
- Tavizsiz Anlaşmalar,
- Doğu Bloku Ülkeleri ile Ticaret Anlaşmaları,
- Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi

2.5.1. Serbest Ticaret Bölgesi Anlaşmaları

Bu tür Anlaşmalar daha çok birbirlerine komşu ülkeler arasında kurulan ve üyelerin ürünlerinden gümrük vergilerinin alınmamasını öngören bir anlaşmadır. Gümrük Birliği'nden bu anlaşmayı ayıran unsur; Ortak Gümrük Tarifesinin" üçüncü ülkelere karşı uygulanmasıdır.

Bu tür anlaşmalarda Gümrük Birliklerinin yarattığı faydaları sağlamakta ve dünya ticaret hacminin genişlemesine katkıda bulunmaktadır.

AET, EFTA'ya dahil ülkelerle ayrı ayrı birer serbest ticaret anlaşması imzalamıştır. Sanayi mamüllerini ve bir kısım işlenmiş tarım ürünlerini kapsayan bu anlaşmalarla Batı Avrupa'da gümrüklerden arınmış bir bölge oluşturulmuştur.

Topluluk, İsrail, Faroe Adaları, Litvanya, Letonya, Estonya (imzalanan Avrupa Anlaşmaları mevcut Serbest Ticaret Anlaşmaları'nın yerini almıştır) ile Serbest Ticaret Anlaşması imzalamıştır.

Bu kapsamda, Topluluk tek pazarını, alım gücü yüksek bir pazara genişletmek ve siyasi gücünü pekiştirmek amacıyla EFTA ülkeleri ile Avrupa Ekonomik Alanı'nı kurmuştur.

2.5.1.1. Avrupa Ekonomik Alanı Anlaşması

Topluluk ve EFTA, ekonomik entegrasyon bakımından ayrı modelleri benimsemiş olmalarına rağmen, aralarındaki ticaretin ve ilişkilerin gelişmesiyle birlikte yakınlaşmışlar ve 1972 yılında bir Serbest Ticaret Anlaşması imzalamışlar ve Anlaşmada öngörülen takvimden daha önce birbirlerine karşı uyguladıkları gümrük vergilerini kaldırmışlardır. (1977) Sanayi mamullerini ve bir kısım işlenmiş tarım ürünlerini kapsayan bu anlaşmalarla Batı Avrupa'da gümrüklerden arındırılmış bir bölge oluşturulmuştur.

AT sisteminin genel olarak, ekonomik ihtiyaçlara ve gelişmelere daha iyi cevap verdiğini tesbit eden EFTA ülkeleri, AT ile AT kuralları çerçevesinde ilişkilerin geliştirilmesi ve ticari ilişkilerinin boyutunun serbest ticaret düzenlemesinin ötesine geçmesiyle yeni bir yapılanma arayışına girilmiş ve Avrupa Ekonomik Alanı (AEA) fikri ortaya çıkmıştır.

Kapsamlı bir ticaret düzenlenmesi olarak tasarlanması nedeniyle müzakereler uzun sürmüş, Anlaşma Mayıs 1992’de imzalanmış ve 1 Ocak 1994’de yürürlüğe girmiştir. Ancak İsviçre Müzakerelere katılmış olmasına rağmen, referandum sonucunda Anlaşmaya katılmama kararı almıştır. Bunun üzerine, Liechtenstein ile İsviçre arasındaki gümrük anlaşması tadil edilmiş ve Liechtenstein AEA Anlaşması’na 1 Mayıs 1995 tarihinde katılmıştır.⁷²

AEA Anlaşması, ticari ve ekonomik işbirliğinin ötesinde Topluluk ile EFTA arasında Tek Pazar koşullarını oluşturmak amacını taşımaktadır.

Anlaşma;

- Dört serbestinin (malların, sermayenin, işgücünün ve hizmetlerin serbest dolaşımı) oluşturulması,
- Araştırma-geliştirme, sosyal politikalar çevre, eğitim, tüketicinin korunması alanlarında işbirliği,
- Ortak kuralların işleyişini ve EFTA ülkelerinin AEA mevzuatı üzerindeki etkisini garanti edecek bir hukuk sistemini kapsamaktadır.

Topluluğun diğer ülkelerle ilişkilerini düzenleyen mevzuatı, AEA Anlaşması’nın bir parçası olmadığından, EFTA ülkelerinin ortak ticaret politikası, ortak tarım politikası ve diğer ortak politikalara uyumu sözkonusu olmayacaktır.

⁷² WTO, WT/TPR/3, op.cit., s.20.

1 Ocak 1994'te, Avrupa Ekonomik Alanı Anlaşmasını imzalayan (Avusturya, Finlandiya, İrlanda, Norveç ve İsveç) EFTA ülkelerinden, EFTA içinde önemli paya sahip üç ülkenin (Avusturya, Finlandiya ve İsveç) Topluluğa tam üye olmasını takiben, AEA'nın etkisi büyük ölçüde azalmıştır.⁷³

2.5.2. Ortaklık Anlaşmaları

Bu tür Anlaşmalarda üye ülkeler arasında malların serbest dolaşımına ilave olarak sermayenin ve emeğin de serbest dolaşımı sağlanmaktadır.

Ayrıca bu tür Anlaşmalar dünya ekonomisinin liberalleşmesine çok büyük katkıları olmakta ve yine dünya ticaret hacminin genişlemesine yardımcı olmaktadır.

Topluluk, bugüne kadar sadece Türkiye ve Yunanistan ile Ortaklık Anlaşması imzalamıştır. Bu Anlaşmaların özelliği iki ülkenin de Topluluğa tam üye olarak katılmalarını öngörmesidir.

Yunanistan, Ortaklık Anlaşmasında öngörülen süreyi Roma Antlaşması'nın 237.maddesi uyarınca kısaltarak, 1 Ocak 1981 tarihinde Topluluğa katılmıştır.

Kıbrıs ve Malta ile yapılan Ortaklık Anlaşmaları daha dar kapsamlı olup, süresi belirli olan aşamalar eğer başarı ile yerine getirilebilirse tam üyelik sözkonusu olabilecektir.

⁷³ İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Dünya Ticaretindeki Gelişmeler, Ankara İGEME Araştırma ve Geliştirme Başkanlığı, 1996, s.33.

Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri ile imzalanan, ekonomik, ticari ve mali işbirliğinin yanısıra, kültür bilim ve teknoloji, hizmetler gibi alanlarda da işbirliğini öngören Ortaklık Anlaşmalarıdır. Söz konusu Anlaşmalar Topluluğa siyasal açıdan dahil edilebilecek fakat ekonomik açıdan henüz Toplulukla entegre olamayacak durumdaki üye ülkeler için yapılmıştır.

2.5.2.1. Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri İle Yapılan Anlaşmalar

1980'li yılların sonunda doğu blokunda görülen çözülme ve Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinin (MDAÜ) demokratikleşmeleri ve piyasa ekonomisine geçmeleri, Avrupa Topluluğu'nu bu ülkelerle ilişkilerini geliştirme arayışına sokmuş ve daha önce imzalanmış bulunan ekonomik ve ticari işbirliği anlaşmalarının yerine Ortaklık (Avrupa) anlaşmaları imzalanması kararlaştırılmıştır.

1991-1993 döneminde Topluluk ile Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri (Çek Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Bulgaristan ve Romanya) arasında ikili ilişkilerin geliştirilmesi amacı ile Avrupa Anlaşmaları imzalanmıştır. Anlaşmaların ulusal yetki alanına giren hususlar içermesi nedeniyle ulusal parlamentolarda onaylanması sürecinin uzun süreceği olması nedeniyle, ticari hükümlerin geçici anlaşmalarla yürürlüğe sokulması kabul edilmiştir.⁷⁴

Anlaşmalar, Topluluğun sanayi ürünlerinin çoğunda gümrük vergilerini ve miktar kısıtlamalarını hemen kaldırmasını öngörmüş, MDAÜ'lere ise bu yükümlülüğün yerine getirilmesi bakımından 10 yıllık bir geçiş dönemi tanımıştır.⁷⁵

Gerekli prosedürlerin tamamlanmasının ardından Macaristan ve Polonya ile yapılan Avrupa Anlaşmaları 1 Şubat 1994, Bulgaristan, Romanya ve Slovakya ile yapılanlar ise 1 Şubat 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

⁷⁴ WTO, WT/TPR/3, loc.cit.,

⁷⁵ Ibid., s.21.

Anlaşmalarda, siyasi diyalog, ekonomik, parasal ve sınai işbirliği, eğitim ve öğretim konularına da değinilmektedir. Avrupa Anlaşmalarının nihai amacı, sözkonusu ülkeleri tam üyeliğe hazırlamaktır.

1994 yılında, Estonya, Litvanya ve Letonya ile iki yönlü serbest ticaret öngören Serbest Ticaret Anlaşmaları yapılmıştır. Haziran 1995’de bu Anlaşmalar yerine Avrupa Anlaşmaları imzalanmıştır.

Bu anlaşmalar kapsamında Topluluk, 1995 yılından itibaren vergilerini ve kısıtlamalarını kaldırmıştır. Estonya da aynı düzenlemeleri hemen yürürlüğe sokmuş, Letonya’ya 4 yıl, Litvanya’ya ise 6 yıllık geçiş dönemleri tanınmıştır.⁷⁶

2.5.3. İşbirliği Anlaşmaları

Bu tür anlaşmalar ekonomik olduğu gibi siyasal, sosyal ve kültürel amaçlı anlaşmalardır.

Genel olarak sınırlı mallarda karşılıklı olarak gümrük indirimleri ve benzer avantajlar (giriş kolaylığı, diğer ülkelerin aynı tür mallarına kota uygulanması) sağlayarak tercihli bir ticaret olanağı yaratılmaktadır.

Avrupa Birliği birçok ülke ile bu şekilde anlaşmalar yapmıştır. Akdeniz ülkeleriyle yapılan Anlaşmalar, Lomé Anlaşmaları, gibi Anlaşmalar bunlara en açık örneklerdir.

⁷⁶ Ibid., s.23.

Diğer yandan Avrupa Birliği çeşitli ülkelerle “Tekstil Anlaşmaları” yapmıştır. Bu konuda yapılanlar genel olarak kısıtlayıcı etkileri olan kotalar konulması şeklinde gerçekleşmiştir. Burada amaç;üçüncü ülkelerden Birliğe giren ürünlerin iç piyasaları işgal etmelerine engel olmak ve iç pazardaki tekstil sektörünün gelişmesini sağlayarak, ihracat kapasitesi yaratmak imkanlarını temin etmektir.

Lomé Anlaşmaları büyük bölümü AT kurucu üyeleri ve İngiltere'nin eski sömürgeleri olan 68 Afrika, Karaipler ve Pasifik ülkesi ile tavizli ticaret anlaşmalarıdır.

2.5.3.1. Akdeniz Ülkeleriyle Yapılan Anlaşmalar

Topluluğun Akdeniz kıyısındaki ülkelerle, ticari ilişkilerini geliştirme çabaları giderek artan bir şekilde devam etmektedir.

Akdeniz kıyısındaki (Mısır, Ürdün, Lübnan, Fas, Suriye, Tunus) ülkelerle Topluluğun amacı siyasi güvenlik, sosyal, iktisadi ve finansal konularda işbirliği öngören bir Avrupa-Akdeniz Ortaklığı oluşturmaktır. İktisadi işbirliği, 2010 yılına kadar aşamalı olarak kurulması öngörülen ve sanayi ürünlerinde serbest dolaşımı, tarım ve hizmetler ticareti ile sermaye akımlarında ise liberalizasyonu kapsayan bir serbest ticaret alanını da içermektedir.⁷⁷

Akdeniz ülkelerinden Türkiye, Malta, Kıbrıs, İsrail ile Ortaklık Anlaşmaları yapılmış bulunmaktadır. Türkiye ile Gümrük Birliği oluşturulmuştur. Kıbrıs ve Malta'nın tam üyelik müzakereleri başlamış bulunmaktadır.

Bunların dışında Tunus ve Fas ile de Ortaklık Anlaşmaları imzalanmış bulunmaktadır. Cezayir ve Lübnan ile görüşmeler devam etmektedir.

⁷⁷Ibid.

2.5.3.2. Lomé Anlaşması

Lomé Anlaşmaları; Avrupa Birliği'nin daha kuruluş aşamasında üçüncü dünyanın az gelişmiş ülkeleri için tanıdığı gümrük muafiyetleri sistemidir.

1964-1975 yılları arasında Yaounde Konvansiyonları olarak imzalanan bu işbirliği anlaşmaları, İngiltere'nin AB üyesi olmasıyla birlikte Lomé kentinde yer alan zirvelere dönüşmüş ve 1990 yılına dek üç anlaşma imzalanmıştır.⁷⁸

IV.Lomé Antlaşması, 15 Aralık 1989 tarihinde III.Lomé Anlaşmasını imzalayan 66 AKP ülkesine ilaveten Haiti ve Dominik Cumhuriyeti'nin de katılımıyla, 68 ülke ile imzalanmış, Namibya'nın bağımsızlığını takiben bu ülkenin de katılımı öngörülmüş ve sözleşme 1 Ekim 1991'te yürürlüğe girmiştir.⁷⁹ Bu anlaşma 10 yıllık bir dönemi içine aldığından 2000 yılına kadar sürmesi planlanmaktadır.

Lomé Anlaşması, Afrika-Karaiip-Pasifik (ACP) ülkeleri, çoğunluğu eski Avrupa sömürgesi olan toplam 69 ülke kaynaklı, hemen hemen tüm ürünlerin gümrüksüz ve miktar kısıtlamalarına bağlı olmadan Topluluk Pazarına girmesine imkan tanıyan ticari hükümler taşımaktadır.⁸⁰ Anlaşmanın amacı, az gelişmiş bu ülkeler ile Topluluk arasında ticari işbirliğini geliştirmektir. Eski sömürgeler olmaları dolayısıyla, üye devletlerle uzun süredir devam eden ticari ilişkileri olan bu devletler, Topluluk için hammadde ve temel ürünler sağlanması açısından önem arz etmektedir.

⁷⁸ İKV, Avrupa Birliği Oluşumunda Türkiye'nin Yeri ve "Dayanışma İlkesi, Yayın No:128, İstanbul, Eylül 1994, s.8.

⁷⁹ Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Topluluğu ve Türkiye, 2.b, Ankara, Ocak 1993, s.67.

⁸⁰ WTO, WT/TPR/S/3. op.cit., s.26.

Lomé Konvansiyonu temelde üç bölümden oluşmaktadır.

1. Ticari Rejim: ACP ülkelerinin ürettikleri tarım ürünü olmayan tüm mallar Avrupa Birliği'nde serbest dolaşımdadır, yani AB içine gümrüksüz girerler. Buna karşılık AB ürünleri aynı muafiyetten karşılıklı olarak yararlanamazlar, sadece "En fazla müsaadeye mazhar ülke" konumunda olurlar.
2. İhracat Gelirleri: Kurulan özel bir fon ACP ülkelerinin ihraç ettikleri malların uluslararası piyasadaki fiyat oynamalarından veya üretimde meydana gelen dalgalanmalardan etkilenmelerini önlemeyi amaçlamaktadır.(STABEX)

STABEX adıyla tanınan bu sistem ihraç malının kısıtlı olduğu özellikle kakao ve pamuk gibi tek bir ürüne bağımlı ekonomiler için uygulanır. Gene bu sisteme benzeyen bir diğer sistem SYSMIN ise maden ürünleri ihracatına yönelik olarak işletilmektedir.

3. Teknik ve finansal işbirliği: Avrupa Birliği, IV.Lomé Konvansiyonu için, Avrupa Kalkınma Fonu (EDF) aracılığıyla beş yıl için 12 milyar ECU tahsis ederek ACP ülkelerindeki sosyal ve ekonomik yatırımları destekleme kararı almıştır. Bunun yanı sıra sınıai ve tarımsal alanlarda işbirliği, sulama mahsulü toplama ve stoklama, tarım sanayi üniteleri kurma gibi konuları kapsamaktadır.

2.5.3.3. Tekstil Anlaşmaları

Hammadde ve işgücü açılarından karşılaştırmalı üstünlüğe sahip gelişme yolundaki ülkelerin giderek artan rekabetiyle karşılaşan Avrupa Toplulukları, tekstil ve konfeksiyon sektörü bakımından izlediği ticaret politikasında ilk hedef olarak, iç piyasanın artan ithalat nedeniyle sarsılmasını önlemeyi ve giderek bu piyasada kendi imalatçılarının yeterli bir pay almasını sağlamayı amaçlamıştır.

Bu amaca ulaşabilmek için, Topluluk, ihracatçı ülkelerle teker, teker müzakereler yaparak ihracat miktarlarını sınırlamak ve ikili denetim yöntemiyle ihracat artışlarının doğuracağı sarsıntıları zamanında önlemek yolunu seçmiştir. Böylece, Avrupa Toplulukları, ihracatçı ülkelerin yıllık ihracat artışlarını ürünün ihraç fiyatlarının yükseltilmesini de sağlayarak (fiyat anlaşmaları veya anti-damping prosedürü), kendi sanayiini korumaya ve iç piyasada fiyat istikrarını kurmaya yönelmiştir.

27 imalatçı ve ihracatçı ülke ile ikili denetim ve bu arada 4 Akdeniz ülkesi (Malta, Tunus, Fas ve Türkiye) ile de “gönüllü ihraç kısıtlaması anlaşmalarını” yapmış olan Topluluk, GATT hükümlerine sapma niteliği getiren “Uluslararası Tekstil Ticaretini Düzenleyen Anlaşma”ya (MFA) atıfta bulunarak ve tekstil sektöründe serbest ticaret bulunmadığı ilkesinden hareketle, kontrollü bir biçimde yürüttüğü ve geliştirdiği ithalat politikası aracılığı ile Topluluk sektörünü mümkün olan en iyi biçimde korumuş ve bu sektörün günün değişen koşullarına uyum göstermesini sağlamıştır. Topluluk, kısıtlama anlaşmalarını yaparken, diğer sanayileşmiş ülkelerin (ABD, Kanada, EFTA gibi) yaptığı biçimde, GATT-Tekstil Anlaşması hükümleri çerçevesinde hareket etmiştir.

Topluluk, bugün uygulamakta olduğu tekstil politikası ile ithalatını denetlemenin yanı sıra kendisine mal ihraç eden gelişme yolundaki ülkelere de artan oranlarda ihracat yapmayı öngörmektedir.

Topluluğun ilgili ülkelerle yaptığı ikili anlaşmalar incelendiğinde; temel hükümlerin aynı olduğu ve ortak olarak belirlenmiş kota düzeylerine uyularak ihracat ve buna paralel olarak ithalatın yürütülmesinin öngörüldüğü bu amaçla idari işbirliği yöntemlerinin geliştirildiği ve anlaşma hükümlerine aykırı hareket edilmesi halinde, anlaşma hükümlerine dönülmesini sağlayan koruma mekanizmasına başvurulmasının mümkün olduğu görülmektedir.

Ayrıca, anlaşmalarda yer alan “esneklik hükümleri” çerçevesinde denetim altındaki ithalat ilkesi uyarınca, ihracatçı ülkelerin belirli oranlarda da olsa, mevcut kotaları “carry over” (kullanılmayan kotaların bir sonraki yıla transferi) “carry forward” (müteakip yıl kotasının içinde bulunulan dönemde kullanılması). İthalatçı ülkeler ve anlaşma konusu kategoriler (mal grupları) arasında taraflarca uygun görülecek transferlerin yapılması yoluyla kullanmaları mümkündür.⁸¹

Topluluk menşeli hammadde kullanılarak üretilen maddelerin Topluluğa daha esnek bir rejimle ihraç edilmesi fason rejimi ile düzenlenmektedir.

Kısıtlama anlaşmalarında, anlaşma kapsamına dahil edilen tekstil ve konfeksiyon mamüllerinin tamamı belirli kategoriler (mal grupları) itibarıyla zikredilmekte ve bu kategoriler (örneğin; kategori-1-pamuk ipliği, kategori-4-tişört ve benzerleri; kategori -8-erkek gömlekleri gibi) için Topluluk genelinde ve üye ülkeler bazında geçerli olacak yıllık kota düzeyleri gösterilmektedir.

Topluluk, GATT Anlaşması ve ortak ticaret politikası’nı düzenleyen mevzuat çerçevesinde hareket ederek, gerçekleştirdiği ikili kısıtlama anlaşmaları ve damping/sübvansiyon mevzuatının yardımı ile tekstil ticaretini yürütmektedir.

Ayrıca Topluluk özellikle tekstil sektöründe başarılı bir biçimde yeniden yapılanma politikası uygulamış ve bunun sonucunda, Topluluk sanayiinin emek yoğun yapısı değiştirilerek, sermaye ve teknoloji yoğun bir yapıya dönüşüm sağlanmıştır.

Avrupa Parlamentosu 1991 yılı Kasım ayında Topluluk tekstil ve konfeksiyon sektörünün yeniden yapılanmasına ilişkin bir karar almıştır.

⁸¹ Pekcan, op.cit., s.19

Bu karar çerçevesinde, Avrupa Parlamentosu, Komisyon'u GATT Uruguay görüşmelerinde ortaya çıkan son gelişmeler; Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile tekstil alanında yapılan ayrıcalıklı ticaret düzenlemeleri ve Topluluğun 1993 yılında geçtiği "Tek Pazar" faktörlerinin Topluluk tekstil sektörünün içinde bulunduğu sorunları daha da artıracığı hususunu dikkate alarak, yukarıda belirtilen amaca yönelik bir program (RETEX Programı) oluşturmakla görevlendirilmiştir.

RETEX Programı, az gelişmiş Topluluk bölgelerine, kriz içinde bulunan sanayi bölgelerine, tekstil ve konfeksiyona geniş ölçüde bağımlı bölgelere, çeşitli nedenlerle ekonomik faaliyetlerini çeşitlendiremeyen bölgeler ile geri kalmış tarım bölgelerine yardım yapılmasını öngörmektedir. Bu programla, ilgili bölgelerde ekonomik yapının çeşitlendirilmesinin yanı sıra, özellikle mevcut küçük ve orta ölçekli işletmelerin modernizasyonunun gerçekleştirilmesi de hedeflenmektedir.

RETEX Programı, esasen sektörel destekleme programı olmayıp bölgesel bir kalkınma programıdır. Bu nedenle RETEX Programı çerçevesinde tekstil dışında faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerin modernizasyonunun ve çeşitlendirilmesinin teşvik edilmesi suretiyle, öncelikle bu bölgelerin tekstile daha az bağımlı hale getirilmeleri de amaçlanmıştır.

2.5.4. Tavizsiz Anlaşmalar:

Topluluk bazı Uzak doğu ve Amerika ülkeleri ile ticaretini düzenleyen çerçeve anlaşmaları imzalamıştır. Asya'da Sri Lanka (1994) ve Hindistan (1994) ile tavizsiz işbirliği anlaşmaları imzalanmıştır. Kore Cumhuriyeti ile görüşmeler devam etmektedir. Anlaşmalar genel olarak, ticaret ve yatırım koşullarının geliştirilmesine, siyasi işbirliğine ve çevrenin korunmasına ilişkin hükümler taşımaktadır.

2.5.5. Doğu Bloku Ülkeleri ile Ticaret Anlaşmaları:

Topluluk; Bağımsız devletler Topluluğu ülkelerinin çoğunluğu ile tercihli düzenlemeler içermeyen Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmaları imzalamıştır. Bu Anlaşmalar, eski Sovyetler Birliği ile 1989 yılında imzalanan Ticaret ve İşbirliği Anlaşması'nın yerini alacaklardır.

Rusya ile imzalanan Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması, siyasi bağların güçlendirilmesini, ticaretin ve yatırımların geliştirilmesini amaçlamaktadır. Bu Anlaşma ile Topluluk Rusya'ya en fazla kayırılan ülke statüsü tanımakta ve bir korunma mekanizmasını elinde tutarak kısıtlamaları, bazı çelik ve tekstil ürünleri haricinde, kaldırmaktadır. Şartların uygun gelişmesi halinde 1998 yılında bir serbest ticaret alanı anlaşması imzalanması öngörülmektedir.

2.5.6. Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi

1968 yılında toplanan II'nci UNCTAD Konferansı sonucunda, gelişmekte olan ülkelerin sanayi malları ihraçlarını arttırabilmek amacıyla gelişmiş ülkelerin bu ülkelere yaptıkları ithalatta belirli bir taviz marjı tanımalarını öngören bir sistem olan Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi'nin (GSP) yürürlüğe sokulması kararı alınmıştır. Böylece, gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelere ithal ettikleri sanayi malları üzerindeki vergilerini "karşılıklılık" esasını dışında tek taraflı olarak sıfırlayacak veya indireceklerdir.

Bu sistemin yürürlüğe sokulması, 1970 yılında Ticaret ve Kalkınma Konseyi tarafından kabul edilmiş bu tarihten sonra da gelişmiş ülkeler tarafından uygulamaya koyulmaya başlanmıştır. GSP, GATT'ın temel ilkelerinden biri olan "En Çok Kayırılan Ülke (MFN)" kuralından sapma oluşturmuştur.

Avrupa Birliği gelişmekte olan ÷lkelerin, sanayi ÷r÷n ihraçlarının Topluluğa sıfırlanmış g÷mr÷kle ihracını ÷ng÷ren kendi GSP uygulamasını Temmuz 1971’de y÷r÷rl÷đe sokmuştur. Ancak, sanayi ÷r÷nlerinin bir kısmı GSP kapsamı dışında tutulmuş, bir kısmı da kota veya ÷teki tavan sınırlamalarına tabi tutularak sınırlandırılmıştır.

AB’nin otonom olarak uygulamaya koyduğu GSP belirli d÷nemler için uygulamada tutulmakta bu d÷nemler sonunda sistem, g÷r÷len aksaklıkların giderilmesini teminen, bazı yeni d÷zenlemelerle birlikte tekrar uygulamaya sokulmaktadır. GSP uygulaması, 1981 yılında on yıllık bir uygulamadan sonra, ilk defa yenilenmesinin ardından, en son olarak 3281/94/EC sayılı Konsey Y÷netmeliği ile 1995-1998 d÷nemi için yeniden ele alınmıştır.

GSP uygulamasından yararlanabilecek ÷lke sayısı 150’nin üzerinde olmasına rağmen, gelişmekte olan ÷lkelerle Topluluk arasında akdedilen tercihli anlaşmalar nedeniyle bu sistem çerçevesinde ele alınan ÷lke sayısında b÷y÷k d÷şüşler olmuştur. Bu ÷lkelerin çoğunluğu, Lom÷ Konvansiyonu kapsamındadır.

GSP’den yararlanan devletler Tablo 8’de g÷sterilmiştir.

Tablo 8
GSP'DEN YARARLANAN DEVLETLER

Kuzey Afrika	S.Arabistan	Kazakistan	Bolivya
Fas	Kuveyt	Türkmenistan	Karayipler
Tunus	Bahreyn	Özbekistan	Küba
Libya	Katar	Tacikistan	Sen Kits Nevis
Mısır	B.A.E.	Kırgızistan	Bahamalar
Güney-Orta Afrika	Umman	Avrupa	Dominik
Senegal	Uzakdoğu	Arnavutluk	Antigua, Barbuda
Fildişi Sahili	Pakistan	Orta Amerika	Dominik Cum.
Gana	Hindistan	Meksika	Jamaika
Nijerya	Sri Lanka	Guatemala	Sen Lucia
Kamerun	Tayland	Belize	Sen Vincent
Gabon	Vietnam	Honduras	Barbados
Kongo	Endonezya	Salvador	Trinidad Tabago
Angola	Malezya	Nikaragua	Grenada
Kenya	Brunei	Kosta Rika	Pasifik
Şeysteller	Singapur	Ekvator	Papua Yeni Gine
Mauntius	Filipinler	Panama	Fiji
Zimbabve	Moğolistan	Güney Amerika	Mikronezya
Namibya	Çin Halk Cum.	Guyana	Marshal Islands
Svaziland	G.Kore	Surinam	Palau
G.Afrika	Bağ.Dev.Top.	Brezilya	Nauru
Ortadoğu	Ukrayna	Şili	
Kıbrıs	B.Rusya	Paraguay	
Lübnan	Moldova	Uruguay	
Suriye	Rusya Fed.	Arjantin	
Irak	Gürcistan	Kolombiya	
İran	Ermenistan	Venezuela	
Ürdün	Azerbaycan	Peru	

Kaynak:Levent Tunçezen, "AB Ticaret Politikasına Uyum Açısından Gümrük Birliği"
(Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Avrupa Birliği Genel
Müdürlüğü, 1996), s.52

GSP'ye ilişkin düzenlemelerde, AB'nin GSP uygulamasının esas amacının, gelişmekte olan ülkelerin uluslararası ticaret sistemi ile bütünleşmesinin sağlanması ve bu ülkelerin pazara giriş koşullarının geliştirilmesi, ihracat gelirlerinin artırılarak yaşadıkları döviz darboğazının aşılmasına yardımcı olunması, böylece bu ülkelerin ekonomik kalkınmalarının hızlandırılması olduğu vurgulanmaktadır.

1995 yılından itibaren uygulanılmaya başlanılan yeni sistemin en önemli özelliklerini, tarife modülasyonu, derecelendirme (graduation) ve getirilen özel teşvik sistemi oluşturmaktadır. Bu mekanizmalarla gelişmişlik düzeyi daha az olan ülkelerin, uluslararası ticari kurallara uymak kaydıyla, pazara giriş olanaklarının artırılması hedeflenmektedir.

Tarife modülasyonu, hassas ürünlerin tabi olduğu tavan ve kota uygulamalarını tarife eşdeğerleri ile değiştirmektedir. Avrupa Birliği, GSP kapsamındaki ürünleri çok hassas (tekstil ürünleri) hassas (kimya, plastik, sanayi, deri) yarı hassas (seramik ürünleri, cam eşya, motorlar ve aksamı) ve hassas olmayan (mineral yakıtlar, eczacılık ürünleri, sabunlar, ağaç ve ahşap eşya) ürünler olmak üzere dört ayrı grupta ele almaktadır.⁸²

Derecelendirme (graduation) sistemi ile ekonomik gelişmelerine bağlı olarak, belirli sektörlerde uzmanlaşmış, uluslararası rekabete dayanma gücünü kazanmış ve yüksek ihracat performansı gösteren ülkelerin, uzmanlaştıkları sektörlerde GSP kapsamı dışına alınması amaçlanmaktadır.⁸³

Yapılan hesaplamalara göre bir sektördeki ihracat düzeyleri belli seviyelere ulaşan ülkeler, graduation mekanizması çerçevesinde, iki veya üç yıl içerisinde bu sektörde GSP uygulamasından yararlandırılmayacaktır. Ülkenin kaç yıl sonra sistemden çıkarılacağı kişi başına milli gelir kriterine (6000.-\$) göre belirlenmektedir.

⁸² WTO, WT/TPR/S/3, op.cit., s.29.

⁸³ Ibid.

Diğer taraftan, GSP'den yararlanan bir ülkenin belli bir sektörde AB'ne yönelik ihracatı aynı sektörde GSP kapsamında AB'ne yapılan toplam ihracatın yüzde 25'ini geçerse, bu mekanizma gelişmişlik düzeyine bakılmaksızın uygulanacaktır.

Gelişmişlik seviyeleri dünya standartlarına yaklaşmış bazı ülkelerin (Hong Kong, G.Kore, Singapur, vs.) graduation mekanizmasının yeniden düzenlenmesi ile birlikte, 1998 yılından itibaren tamamen GSP dışına çıkarılması öngörülmektedir.

Özel teşvik sistemi uluslararası çevre standartlarına ve Uluslararası Çalışma Örgütü (İLO) konvansiyonlarına uyum gösteren ülkelere ek tavizlerin tanınması yoluyla, gelişmekte olan ülkelerin çevrenin korunmasına, sosyal haklar ve fikri ve sınai mülkiyet haklarına yönelik çabalarının hızlandırılması öngörülmektedir.⁸⁴

Tanınacak ilave marjların 1.1.1998 tarihinden itibaren yürürlüğe konulması planlanmaktadır.

3281/94/EC sayılı Yönetmelik, Topluluk üreticilerine yönelik bir zararın veya zarar tehdidinin ortaya çıkması halinde, tercihli rejim uygulamasının zarara yol açan ülkeler için askıya alınması imkanını da hükme bağlamıştır.

Bunların dışında GSP kapsamındaki tercihli uygulamalar soruşturma sonucunda, şu nedenlerden dolayı geçici veya sürekli olarak askıya alınabilmektedir.

1. Topluluk ile idari işbirliği'ne yanaşmamak,
2. İLO Konvansiyonlarına uymayarak, ucuz işgücü temini amaçlayan uygulamalara girişmek,
3. Mahkumların çalıştırılması ile elde edilen ürünlerin ihraç edilmesi,
4. Uruguay Round yükümlülüklerini yerine getirmemek,
5. Haksız ticari uygulamalara girişmek.

⁸⁴ Ibid., s.30.

2.6 Topluluğun Üçüncü Ülkelerle Ticaretindeki Koruma Araçları

AT'nun dış ticaretini sınırlayan doğrudan tedbirler İkinci Bölüm kapsamında yer alan AT ortak ticaret politikasının temel yönetmelikleri kapsamında uygulanmaktadır.

AT'nun dış ticaretini kısıtlayan, temel ve dolaylı mevzuattan kaynaklanan başlıca koruma araçları (mekanizmaları) aşağıda sıralanmaktadır:

- Gümrük Vergileri, Fark Giderici Vergiler ve Prelevmanlar
- İthalatın Gözetimi
- Miktar Kısıtlamaları (Kotalar)
- GATT'ın XIX'ncü Maddesi uyarınca Koruma Tedbirleri
- İdari Kısıtlama Anlaşmaları
- Tarife Kontenjanları ve Tavan Uygulaması
- İthalat Lisansı
- Anti-Damping ve Anti-Sübvansiyon Tedbirleri
- İthalat Kontrolleri ve Yasaklamalar
- Standartlar ve Teknik Engeller
- Yeni Ticaret Politikası Aracı
- Menşe Kuralları

2.6.1. Gümrük Vergileri, Fark Giderici Vergiler ve Prelevmanlar

OGT bünyesinde yer alan ürünlerin vergi oranları, genel olarak değer üzerinden alınan ad valorem vergilere dayanmaktadır. Şarap ve alkollü içkiler gibi bazı işlenmiş tarım ürünleri üzerinde spesifik gümrük vergileri uygulanır. Advalorem vergilerin yanısıra özellikle tarım ürünleri ithalatında prelevman, fark giderici vergi ve değişken vergi uygulaması da yapılmaktadır.

Prelevman, Topluluğun destekleme politikaları çerçevesinde oluşan iç fiyatlar ile dünya fiyatları arasındaki farkın telafi edilmesi amacıyla tahsil edilen bir vergidir. Uygulanacak vergi oranı, sözkonusu ürünün dünya ve Topluluk piyasalarındaki fiyatının gösterdiği değişime göre, Komisyon tarafından belirlenmektedir.

Fark giderici vergi uygulaması ise, bazı yaş meyva ve sebzelerde belirlenen ve korunması uygun görülmüş ve fiyat düzeyini yansıtan "referans fiyatları" ile üçüncü ülke çıkışlı ürünlerin "giriş fiyatları" arasındaki farkın gümrüklerde tahsil edilmesi, böylelikle ithalata konu olan ürünlerin, Topluluğun önceden belirli kriterleri esas alınarak tesbit etmiş olduğu referans fiyatlarının altında pazara girişinin önlenmesi prensibine dayanmaktadır.

MOB olarak da ifade edilen ve prelevmanlardan farklı olarak, Toplulukta işlenmiş tarım ürünleri ithalatında uygulanan değişken vergiler ise, üçer aylık dönemler itibarıyla belirlenmektedir.

Uruguay Round sonucunda imzalanan nihai senette yer alan Tarım Anlaşmasında, tarife dışı engellerin tarifeye dönüştürülmesi vurgulandığından, mevcut eğilim MOB gibi eş etkili vergi ve resimlerin kaldırılması yönündedir.

2.6.2. İthalatın Gözetimi

İthalatın üye ülkelerin üreticilerine verdiği zararın önlenmesi ve gerekli koruyucu tedbirlerin tam ve zamanında alınabilmesini sağlamak amacıyla AT, Topluluk ithalatını gerektiğinde takibe alan bir "gözetim mekanizması" oluşturmuştur.

3285/94/EC sayılı ithalatta uygulanan ortak kurallara ilişkin Yönetmelik, (kapsamı dışında kalan ürünler ve ülkeler dışında) Topluluk gözetiminin uygulanması şeklini de düzenlemektedir.

Bu yönetmelik uyarınca, 3.ncü ülke menşeli bir ürünün Toplulukta benzer veya rekabet eder nitelikteki ürünlerin üreticilerine zarar verecek veya zarar tehdidi oluşturacak ölçüde Topluluk pazarlarına girmeye başlaması durumunda 2 tür gözetim uygulanabilecektir.

-Geriye dönük gözetim

-Ön gözetim

Gözetim mekanizması, ithalatçının gerekli bilgileri belirli formları doldurarak yetkili organlara vermesiyle çalışmaktadır. Yetkili birimler bu formları yönetmelikte belirtilen süre içinde onaylamakla yükümlüdürler. İthalatı gözetime tabi ürünlerin ithalinde bu formlar talep edilmektedir.

3285/94/EC sayılı tüzük uyarınca, korunma önlemleri sınırlı bir süre için uygulanabilmektedir. Tüzük uyarınca geçici önlemler de dahil olmak üzere korunma önlemlerinin toplam uygulanma süresi 8 yılı geçemeyecektir.

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Tablo 9**AVRUPA TOPLULUĞUNUN ÜYE OLMAYAN ÜLKELERDEN YAPTIĞI İTHALATTA UYGULADIĞI ÖNLEMLERİN KORUMA DERECELERİ**

ÖNLEM	UYGULAMA	KORUMA
Ortak Gümrük Tarifesi	Gümrük vergileri ortalama düzeyi % 4.7	Düşük
Prelevmanlar	Tarım ürünlerinde ek olarak (sığır, domuz, kümes hayvanları eti, yumurta, buğday, tahıllar, pirinç, zeytinyağı, şeker, sebze ve meyvalar, deniz ürünleri, şarap,...)	Yüksek
Menşe Kuralı	Sanayi Ürünleri: Genelde Hasa ürünler Tarım Ürünleri	Düşük Yüksek Yüksek
Mal Standartları	AT Standardı : Uyum AT Standardı değil : Herhangi bir üye standartına uyum	Orta
Sağlık Sertifikaları	Tarım ve Gıda Ürünlerinde	Yüksek
İthalatın Gözetimi (Kotalar)	Hassas ürünlerde: (Tekstil, giyim, demir-çelik, gıda, sanayii ürünleri, ayakkabı, motorlar, motorlu taşıtlar, elektronik tüketim eşyaları ve parçaları, kontrol cihazları, duvar ve kol saatleri)	Yüksek
İthalat Kontrolleri	Markaları yasal olmayan taklit edilen mallar Belirli hayvan ve bitki türleri parçaları veya türevleri	Düşük
İthal Müsadesi lisans	İthalatın gözetime tabi olduğu mallar	Orta
Anti-damping ve anti-sübvansiyon uygulamaları	İthal fiyatları yoluyla ürün pazarının bozulması durumunda	Yüksek
İhracat Sübvansiyonları	Tarımda Sanayi ürünlerinde resmen yok ama gizli olarak	Yüksek Orta

Kaynak: İKV, AT'nin Dış Ticaret Politikasının Değerlendirilmesi Yayın No, 110, Mart 1992

2.6.3. Miktar Kısıtlamaları (Kotalar)

Üçüncü ülke menşeli bir ürünün ithalat miktarının önemli ölçüde artması ve benzer ya da dolaysız rakip malları üreten AT üreticilerine ciddi olarak zarar verme tehdidi oluşturması durumunda AT düzeyinde veya ulusal düzeyde "ithalatın gözetimi tedbiri" bu ithalatın AB üreticilerine önemli ölçüde zarar vermesi durumunda ise yine AB düzeyinde veya milli düzeyde "miktar kısıtlaması (kota) tedbiri" alınması AB tarafından kararlaştırılabilir.⁸⁵

Roma Antlaşmasınının 115. maddesine göre üye ülkelerin kendilerine tanınan kota miktarlarının diğer üye ülkeler üzerinden yapılacak ithalat yoluyla aşılmasını önlemek için gerekli tedbirleri ve kontrolleri (iç pazarı engelleyen gümrük sınırları) almak mümkündür. Ancak 1993 yılı sonunda tamamlanan "tek pazar" programı çerçevesinde iç gümrük sınırları kalktığından, AB bu alanda yeni bir sistem getirme uğraşı vermektedir.

AB'de ithalata miktar sınırlamaları getirilmesi iki ayrı mevzuat dahilinde yapılmaktadır. Birincisi, 3285/94/EC sayılı Konsey Tüzüğü uyarınca, üye ülkelerin genel olarak uyguladıkları miktar sınırlamalarıdır. Ancak tekstil/hazır giyim sektöründe bu mevzuattan ayrı kota tedbirleri uygulanmaktadır. İkincisi (Küba ve 3420/83 sayılı Tüzük uyarınca Çin'in de dahil olduğu) 1765/82/EEC ve 3420/83/EEC sayılı Konsey Tüzükleri uyarınca, ticaretin devlet eliyle yürütüldüğü ülkelere yapılan ithalatta geçerli ülke temelinde özgün sınırlamalar mevcuttur.

Bunların dışında; AB'nin GATT'a resmi bir istisna olarak getirilen Çok Elyafıllar Anlaşması çerçevesinde, tekstil ve giyim sektöründe üçüncü ülkelere yapılan ithalata uyguladığı kotalar sözkonusudur. AB 1990 yılı sonu itibariyle MFA çerçevesinde 19 ülke ile ikili miktar sınırlaması anlaşmaları yapmış olup, bu kotalar toplam 123 kategorideki tekstil/hazır giyim ürünlerini kapsamaktadır.

⁸⁵ İKV Yayın No: 128, op.cit., s.9.

Bunun yanında Bulgaristan (1978 yılında) ve SSCB (1979) ile de MFA- tipi ikili düzeyde miktar sınırlaması anlaşmaları, Yugoslavya ile MFA tipi bir protokol ve Akdeniz ülkelerinden Türkiye, Mısır, Fas, Tunus ve Malta ile de ikili ihracatı sınırlama anlaşmaları imzalanmıştır.

AB'nin MFA anlaşmasını imzalamış ülkelerden yaptığı tekstil/hazır giyim ürünleri ithalatının 2/3'ü kotalara tabidir.

2.6.4. GATT'ın XIX'uncu Maddesi Uyarınca Koruma Tedbirleri

Belirli maddeler ile ilgili olarak, GATT'ın 19'ncu maddesi çerçevesinde, herhangi bir maddenin ithalaçı ülkede benzer veya doğrudan rakip maddeleri üreten yerli üreticilere ciddi zarar verebilecek miktarlarda ithalatının yapılması halinde, ithalatta önlem almak mümkündür. Ancak özellikle sanayi mallarında Topluluk, bu madde hükmüne göre önlem alma yoluna gitmektedir.

GATT'ın XIX'uncu maddesi çerçevesinde miktar kısıtlamaları ve verilen taviz uygulamasına son verilmesi gibi koruyucu önlemlerin alınması mümkün olmakla birlikte bu uygulamanın yapılması bazı ön şartlara bağlı bulunmaktadır.

Şöyle ki,

Alınacak önlem, sadece ilgi mal ithalatının neden olduğu zararı önlemek veya telafi etmek için gerekli oran ve süre ile sınırlı olmalıdır. Bu önlemler, zarara neden olan madde hakkında olmalıdır.

Söz konusu maddede açıkça belirtilmemiş olmakla beraber, ithalatın durdurulması veya verilen tavizlerin geri çekilmesi, ayrımcı olmayan "en fazla ayrıcalıktan yararlanan ülke" bazında olmalıdır.

Topluluk tarafından alınan ve XIX'ncü maddeye dayanan önlemler oldukça azdır. XIX'ncü madde tedbirleri hızlı bir şekilde alınabildiğinden öncelikle bozulabilir tarım ürünlerine uygulanması tercih edilmektedir.

2.6.5. İradi Kısıtlama Anlaşmaları

Dünya ticaretinde yeni korumacılık yöntemlerinden biri olan ve son yıllarda iki taraflı anlaşmalar bazında artış gösteren bir uygulama, gönüllü ihracat kısıtlamaları olup; tekstil, giyim, çelik, tarım ürünleri ticareti, otomobil, elektronik gibi hassas alanlarda uygulanmakta, engeller maddeden maddeye ve ülkeden ülkeye değişmektedir.

İradi ihracatı sınırlama düzenlemeleri yanında, sanayiden-sanayiye düzenleme veya tek taraflı olarak ihracat artışını yavaşlatma veya ihracat tahmininde bulunma gibi sınırlayıcı tedbirler uygulanmaktadır.⁸⁶

Gönüllü kısıtlama anlaşmaları selektif bir uygulama içerdiğinden GATT hükümlerine aykırı kabul edilmektedir. ancak, MFA; GATT hükümlerinden sapma gösteren bir çeşit iradi kısıtlama anlaşmasıdır.

AB, Türk tekstil/hazır giyim üreticileri ile de 22 kategori üründe (9 tekstilde, 13 konfeksiyonda) imzaladığı iradi ihracatı sınırlama düzenlemeleri ile Türkiye'den yaptığı ithalat kotalarla sınırlandırmaktadır. Son olarak 1991 yılı sonlarında AB ile Japonya arasında Japon otomotiv ürünlerinin AT'na ihracatını 1999 yılına kadar kotalara tabi tutacak yeni bir anlaşmaya varılmıştır.⁸⁷

⁸⁶ İKV Yayın No: 128, op.cit., s.10.

⁸⁷ Ibid., s.11.

2.6.6. Tarife Kontenjanları ve Tavan uygulaması

Tarife kontenjanları ve tavan uygulamaları, Topluluğun üçüncü ülke veya ülke grupları ile imzaladıkları anlaşmalar ile mümkün olmaktadır. Bu tür kısıtlama tedbirleri tercihli ticaret anlaşmaları kapsamında uygulanabilmektedir.

Topluluk halen hemen imzaladığı tüm tercihli ticaret anlaşmaları kapsamında tarife kontenjanı uygulaması yapmaktadır. Ayrıca GSP kapsamında verilen tek taraflı tavizlerin bir kısmı da, tarife kontenjanı ve tavan uygulamasına tabi olmaktadır.

2.6.7. İthalat Lisansı

Lisans verme prosedürleri; kotalar veya ithalatın gözetim tedbirlerinin kontrol edilmesi amacıyla uygulanırlar. Üye devletler prosedürlerin uygulanmasını yerine getirirler. AB mevzuatına göre, gözetim prosedürleri, ithalat belgelerinin ya geçerliliğini sınırlandırmak ya da ithalat kurallarını değiştirmek suretiyle ticareti sınırlama tedbirlerine dönüştürülebilirler. O zaman ithalat, bireysel olarak üye devletlerin yetkililerinin verecekleri ön ithalat iznine tabidir.

2.6.8. Anti-Damping ve Anti-Sübvansiyon Önlemleri

AT'nun anti-damping ve anti-sübvansiyon mevzuatı ortak ticaret politikası'nın en önemli araçlarından biri ve Toplulukta son yıllarda giderek artan korumacılık akımı çerçevesinde en çok kullanılan tedbir durumundadır.

Topluluk, GATT Anlaşması'nın damping konusundaki hükümlerine paralel olarak kendi damping mevzuatını geliştirmiştir. Topluluğun anti-damping mevzuatı 3283/94/EC sayılı, anti-sübvansiyon mevzuatı 3284/94/EC sayılı Konsey Yönetmeliklerine dayanmaktadır.

Bu mevzuata göre; herhangi bir ülkeden yapılan ithalatta Topluluk içindeki bir firma, kuruluş ya da Topluluk üyesi bir ülke dumping yapıldığını iddia eder ve dumpingli bu ithalatın Topluluğun belirli bir sektöründeki imalat ve ticareti bozucu etkiler taşıdığını ortaya koyarsa, Topluluklar Komisyonu tarafından dumping soruşturması açılmaktadır.

1980-1990 arasında açılan anti-dumping soruşturmalarının toplam sayısı 421'dir. 1986-1987 yıllarına kadar olan dönemde anti-dumping soruşturmaları dumping veya zarar olmadığı ya da ihracatçının ihraç fiyatını yükseltme taahhüdü vermesi ile kapatılırken, son birkaç yıldır soruşturmalar sonucunda dumpingli ürünün ithalatına büyük ölçüde önce geçici anti-dumping vergisi getirildiği, sonra da bunun kesin vergi şekline dönüştürüldüğü gözlenmektedir.

Anti-dumping soruşturmalarına en fazla maruz kalan (toplam soruşturma sayısı içinde yüzde olarak) üçüncü ülkeler de şunlardır; Japonya (%7.8), Yugoslavya (%7.5), ABD ve Kanada (%8.9), Hong Kong, Singapur ve Güney Kore ve Taiwan (%8,3)⁸⁸

1979 yılından bugüne Türkiye aleyhine toplam 19 anti-dumping bir de anti-sübvansiyon soruşturması açılmıştır. Türkiye aleyhine açılan bu soruşturmalar ağırlıklı olarak polyester iplik, pamuk ipliği ve polyester elyaf gibi tekstil ürünleri ve demir çelik ürünleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Açılan 19 anti-dumping soruşturmasından dördü fiyat taahhüdü ile, ikisi şikayetin geri alınması, ikisi zarar oluşmadığı bir tanesi de dumping oluşmadığı gerekçeleriyle kapatılmıştır. Dört soruşturma halen devam etmekte olup, altı soruşturma sonucunda vergi uygulanmasına karar verilmiş ancak tekstil otolimitasyon anlaşmasının yürürlüğe girmesi üzerine, vergi uygulaması devam eden sözkonusu altı soruşturma arasında pamuk ipliği üzerine uygulanan geçici vergi kaldırılmıştır.⁸⁹

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Haluk Nuray, "Avrupa Topluluğu Ortak Ticaret Politikasının Korumacı Hükümleri ile Ağırlıklı Olarak Anti-Dumping Mevzuatı ve Uygulamaları, " (Hizmete Özel Bilgi Notu, Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı AT Koordinasyon Genel Müdürlüğü, 1992) s.24.

Türkiye'ye karşı, polyester iplik ve elyafda uygulanan Kurumlar Vergisi istisnası nedeniyle soruşturma açılmış ve 27 Mayıs 1991 tarihinde geçici vergi uygulaması başlatılmıştır. Türkiye'nin istisnanın kademeli olarak kaldırılacağı taahhüdünde bulunması üzerine soruşturma Eylül 1991'de askıya alınmış ancak tahsil edilen geçici vergiler kesinleştirilmiştir. Bu tarih itibariyle uygulanan geçici telafi edici vergi kaldırılmıştır. Gözden geçirme soruşturması talebinde bulunulması halinde uygulama yürürlükten kaldırılacaktır.

2.6.9. İthalat Kontrolleri ve Yasaklamalar

3842/88/EEC sayılı Yönetmelik ticari markaları korumayı ve taklit ürünlerin ithalatını caydırmayı amaçlamaktadır. Bunun yanısıra gerek kendi mevzuatı, gerekse imzaladığı milletlerarası sözleşmelerde yer alan hükümler uyarınca Toplulukta, belirli hayvan ve bitki türleri ile bunların parçaları ve türevlerinin ithalatı, ozon tabakasını delen maddelerin ithalatı ithal müsaadelerine ve kontrole tabidir.

Üçüncü ülkelerden yapılan ve insan tüketimine yönelik olan tarım ürünlerinin ithalatı için maksimum radyoaktivite tolerans düzeyleri 737/90/EEC sayılı Konsey yönetmeliği ile belirlenmiştir.

Bulaşıcı hastalıklar nedeniyle de ithalat ve transit geçiş yasaklamalar getirilebilmektedir.

2.6.10 Standartlar ve Teknik Engeller

Tarife dışı engellerin başlıcalarından olan standart uygulaması, “Koruma” amacına yönelik en etkili önlemlerden biridir. Standartların yanı sıra sevk öncesi inceleme, uygunluk testleri, insan, bitki ve hayvan sağlığı kontrolleri ve ihtisas gümrüklerinin oluşturulması bu arada belirtilebilir.

Bunlardan sevk öncesi inceleme, bir malın, kalite, miktar ve değer olarak uygunluğunun, ithalat öncesinde ve ihracatçı ülke topraklarında test edilmesi anlamında ele alınmaktadır. Ancak bu yöntemin hem masraflı olması, hem de yatırım malları ithalatında uygulanmasının ithalatı geciktirerek ekonomik kayba yol açması, diğer mallar için ise böyle bir uygulamanın anlamlı olmaması, bu yöntemi uygulanabilir olmaktan çıkarmaktadır.

Sevk öncesi incelemenin GATT kurallarına uygun olarak kullanılabilmesi için;

-Sevk öncesi incelemenin, gereksiz gecikme ve eşit olmayan muamele yaratmaması,

-İncelemenin ihracatçı ülkenin topraklarında yapılması,

-İncelemenin ithalatçı ülke makamlarınca yetkilendirilen kuruluşlarca veya bağımsız inceleme kuruluşlarınca gerçekleştirilmesi,

-İncelemede esas alınan standartların, sözleşmede tarafların üzerinde mutabık kaldıkları veya sözleşme ile belirlenmemiş ise, o alandaki uluslararası standartlar olması,

-İncelemenin şeffaf bir şekilde gerçekleştirilmesi,

-İnceleme esnasında işletmeye ilişkin olarak elde edilen bilgi ve sırların gizliliğine riayet edilmesi,

-İncelemeye tabi tutulan ürünler bakımından, işletmeden, lisanslı, patentli üretim verileri, gizli teknik bilgiler (standartlar hariç), dahili fiyatlandırma (üretim faaliyetleri) kâr düzeyleri ve sözleşmenin tüm hükümleri hakkında bilgi talep edilememesi,

gibi şartların yerine getirilmesi gerekmektedir.

İhtisas gümrüklerinin oluşturulması ile, belirli maddelerin standart kontrolleri ile uygunluk testlerinin sadece bu gümrüklerde yapılması zorunluluğu getirilebilir. Bu tür bir uygulama, ithalatın gerçekleşmesinde gecikmelere yol açacak bir ölçüde ithal maliyetini yükseltecek ve az da olsa ithalat üzerinde caydırıcı bir etki yapabilecektir.

2.6.11. Yeni Ticaret Politikası Aracı

Üçüncü ülkelerin haksız ticari uygulamasından (3. Ülkelerin uluslararası ticarete uluslararası hukuka veya genel olarak kabul görmüş kurallara aykırı uygulamaları) maddi zarar gördüğünü ya da görme tehdidi altında olduğunu iddia eden Topluluk sanayisi adına gerçek veya tüzel kişiler ya da tüzel kişiliğe sahip olmayan dernekler, koruma tedbiri almak için Komisyona yazılı olarak başvurabilecektir.

Bu çerçevede, Topluluk üreticilerinin yanısıra sözkonusu ürünün Topluluktaki tüketicileri veya işleyicileri tarafından da koruma tedbirleri alınması doğrultusunda başvuruda bulunulması mümkündür.

3286/94/EC sayılı Yönetmelik uyarınca: Ticaret politikası kapsamında üçüncü ülkelere tanınmış tavizlerin geri çekilmesi veya geçici olarak askıya alınması, mevcut gümrük vergilerinin yükseltilmesi veya ithalata telafi edici yeni vergilerin veya eş etkili tedbirlerin konulması, Topluluğun ilgili üçüncü ülkeyle ithalat ve ihracat koşullarını değiştiren miktar kısıtlaması veya diğer tedbirlerin uygulanması gibi tedbirler alınabilecektir.

2.6.12. Menşe Kuralları

Menşe kuralları, gümrük vergileri veya kotalar gibi kendi başına ticaret politikası tedbirleri sınıfında olmayıp, anti-damping tedbirleri veya tercihli ticaret bağlamında sözkonusu olduğu gibi ticaret politikası tedbirlerinin işleyişini etkilemektedir.

Özellikle AT'nun çok sayıda ülke ile tercihli ticaret ve gümrük düzenlemeleri yapmış olması ve yalnızca ilgili üçüncü ülkelerin ihracatta bu tercihli gümrük düzenlemelerinden yararlanmalarının sağlanması yani diğer ülkelerin bu imkanları istismar etmesinin önlenmesi gerçeği gözönünde tutulduğunda, menşe kurallarının önemi açıktır.

Toplulukta menşе kuralları alanında temel olarak iki farklı sistem bulunmaktadır. Tercihli olmayan ticarete geçerli kurallar, ticaret politikası araçlarının genel kullanımını ile bağlantılı olup, “bir ürünün tamamen elde edildiği veya ekonomik yönden haklı görülebilecek son önemli çalışma veya işlemin yapıldığı ülke menşeli sayılacağı” hükmünü öngörmektedir.

Serbest ticaret anlaşmaları, ortaklık anlaşmaları ve GSP programı gibi tercihli ticaret düzenlemelerinde geçerli menşе kuralları ise “bir ürünün yeterli dönüşümü” kıstasına dayanmaktadır.

2.7. Diğer Uygulamalar

Ortak ticaret politikasının ticaret hacmine doğrudan etkisi bulunabilecek araçların dışında, ticaret üzerinde etkileri olan diğer Topluluk uygulamaları kısaca şöyle özetlenebilir:

2.7.1. Standartlar

Avrupa Topluluğu, Tek Pazar hedefinde “Yeni Topluluk Yaklaşımı” olarak adlandırılan teknik standardizasyon ilkelerini uygulamaktadır. Bu yaklaşıma göre malların teker teker AT Standartını alma zorunlulukları yoktur. Ancak, bazı mallarda güvenli olma kavramına bağlı zorunlu standartlar belirlenmektedir. Bunlar, Avrupa Topluluğu tarafından “Direktif” haline getirilmekte ve Topluluk Resmi Gazetesinde yayımlanmaktadır. Sözkonusu Direktiflere uyum zorunlu olmamakla birlikte bunlar, Toplulukla aramızdaki ticari ilişkiler açısından önem arz etmektedir.

-Oyuncakların Güvenli Olması Konusundaki Direktif (88/378/EEC, ATRG L 187, 16.07.1988)

-Basınçlı Depolar Konusundaki Direktif (84/404/EEC, ATRG L220. 08.08.1987)

- Basınçlı Depolar Konusundaki Direktife Ek Direktif (ATRG L270, 1990)
 - Standartlar ve Teknik Şartlar Konusunda Bilgilendirme Alanlarının genişletilmesi konusundaki Direktif (88/182/EEC, ATRG L081. 26.03.1988)
 - Elektromanyetik Uyum Konusunda Direktif (89/336/EEC, ATRG L139, 23.05.1989)
 - Makinaların Güvenli Olması Konusundaki Direktif (89/392/EEC, ATRG L183, 29.06.1989)
 - Kaldırıcı ve Hareketli Makinalarda Güvenlikle İlgili Direktif (ATRG L198, 1991)
 - Kişileri Korumaya Yönelik Donanımla ilgili Direktif (89/689/EEC, ATRG L399, 31.12.1989)
 - Aktif Elektro-Medikal Aygıtlar Konusunda Direktif (90/385/EEC, ATRG L189, 20.07.1990)
 - Gazlarla ilgili Donanım Konusunda Direktif (90/386/EEC, ATRG L196, 26.07.1990)
 - Otomatik Olmayan Tartı Aletleriyle ilgili Direktif (90/384/EEC, ATRG L189, 20.07.1990)
 - Sertifikasyon ve Kontrol Konusuna Genel Bir Yaklaşım Konusunda Karar (ATRG C 010 1990)
 - Teknik Uyumlaştırma Yönergeleri Konusunda Uyum Sağlamaya Yönelik Çeşitli Süreçler için Ortak Modüller Saptayan Direktif (90/683/EEC, L380, 1990)
- Üye ülkelerin yüksek teknoloji ile üretim yapan sektörlerini korumak üzere, dış ticarete iç piyasadaki standartları getirmesiyle birlikte, özellikle gelişmekte olan ülkelere yapılan ithalatın yavaşlaması görülen bir durumdur. Diğer taraftan, kalite kontrolü, sağlık ve diğer bazı gerekçelerle uygulamaya sokulan belgelendirme ve test zorunlulukları da tarife dışı bir engel olarak kullanılmaktadır.

Toplulukda, ulusal ürün standartlarını, kontrol ve belgeleme şartlarını Topluluk içi ticarete bir engel olarak görmektedir. Tek Pazar Programının bir parçası olarak, Topluluk içinde ürünlerin serbest dolaşımını engelleyen teknik engelleri asgariye indirme çabasıdır.

Ancak, ulusal mevzuatların uyumlaştırılması kapsamında Topluluk bazında belirlenen standartlara tabi ürünlerde de, yüksek standartlar nedeniyle ihracat sorunları yaşanmaktadır.

2.7.2. Çevre Politikası Kapsamında Mevzuat

Topluluk son zamanlarda Dünya genelinde olduğu gibi kendi içinde de gün geçtikçe önem kazanan çevre politikası çerçevesinde, ihracat ve ithalatı düzenleyici hükümler getiren yönetmelikler çıkarmaktadır. Söz konusu yönetmelikler,

1. Üretimden Nihai Kullanımına Kadar olan Dönemde Çevreye Olan Olumsuz Etkisi Azaltılmış Ürünlerin Tasarımını, Pazarlanmasını, Üretimini ve Kullanımını Teşvik Etmek Amacıyla Bu Tip Ürünlere Çevre Etiketinin (ECO-LABEL) verilmesine İlişkin Konsey Yönetmeliği (880/92, L99, 11.04.1992)

Söz konusu Yönetmeliğe uymak, başka bir ifadeyle, Topluluğa ihraç edilen ürünlerin üzerinde bu etiket bulunması zorunlu olmamakla birlikte, tüketici tercihleri açısından Topluluk'la ticari ilişkileri bulunan firmaların sattıkları ürünleri üzerinde bu etiket bulunması gelecekte oldukça önem arzedecektir.

2. Bazı Tehlikeli Kimyasal Maddelerin İthalatı ve İhracatına İlişkin Konsey Yönetmeliği (2455/92, L251, 29.08.1992)

Sözkonusu yönetmelik çevre ve insan sağlığı üzerindeki etkilerinden dolayı Topluluk'ta kullanımı kesinlikle yasaklanmış bazı kimyevi maddelerin üçüncü ülkelerden/ülkelere ithalatına/ihracatına ilişkin genel bir bildirim sisteminin kurulması ve Birleşmiş Milletler Çevre Örgütü (UNEP) ve Gıda Tarım Örgütü (FAO) tarafından kurulan önceden haber verme prosedürüne katılmak amacıyla çıkarılmıştır.

3.Bazı Kimyasal Maddelerin İhracatına İlişkin Konsey Yönetmeliği (428/89, L50, 22.02.1989)

4.Nükleer Kazaya ve Radyoaktiviteye Maruz Kalmış İnsan Gıdalarının ve Hayvan Yemlerinin İhracatına İlişkin Özel Şartları Ortaya Koyan Konsey Yönetmeliği (2219/89, L211, 22.07.1989)

2.7.3. Anlaşma Hükümleri

CITES Sözleşmesi- Nesli Tehlikede Olan Hayvan ve Bitki Türlerin Uluslararası Ticaretine İlişkin Kurallar İçeren Sözleşme, gümrüklerimize ve diğer ülke gümrüklerine bu tür ürünlerin ihracatına ilişkin bir takım yükümlülükler getirmektedir.

Topluluğun Üçüncü Ülkelerle İmzalamış Olduğu İkili ve Tercihli Ticaret Anlaşmaları

Ortak dış ticaret politikasına uyum çerçevesinde Topluluğun, üçüncü ülkelerle imzalamış olduğu tercihli ticaret anlaşmaları ekonomik olduğu gibi siyasal, sosyal ve kültürel amaçlı anlaşmalardır. Bu tür anlaşmalarla sınırlı mallarda karşılıklı olarak gümrük indirimleri ve benzer avantajlar (Giriş kolaylığı, diğer ülkelerin aynı tür mallarına Kota uygulaması) sağlayarak tercihli bir ticaret olanağı yaratılmaktadır.

Topluluğun imzaladığı tercihli ticaret anlaşmalarında menşe kurallarına ilişkin olarak yer alan hükümlerin ticaretin hacmi üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Tavizli ticaret anlaşmalarında veya otonom uygulamalarda yer alan menşe kurallarının farklı olması, ticaretin hacmi ve yönü üzerinde değişik etkilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

2.7.4. Avrupa Topluluğu Gümrük Kodu (2913/92, L302, 19.10.1992)

Avrupa Topluluğu Gümrük Kodu, Tek Pazar hedefleri çerçevesinde çok sayıda Topluluk yönetmelik ve direktifleri içinde dağınık halde bulunan gümrük mevzuatı hükümlerini tek bir kod altında toplanması, gümrük formalitelerinin ve denetimlerinin kaldırılması ya da en azından mümkün olduğunca sınırlandırılması amacıyla çıkarılmıştır. Söz konusu Yönetmeliğin 161 ve 162. maddeleri ihracatla ilgilidir.

Ayrıca, 11.10.1993 tarih ve L253 sayılı ATRG'de, AT Gümrük Kodu'nun Uygulama Yönetmeliği (2454/93) yayımlanmıştır. Bu yönetmelikte 2913/92 sayılı yönetmelik maddelerinin uygulama esasları belirtilmektedir.

Gümrük Kodu kapsamı altında ele alınan ve ekonomik etkili rejimler olarak adlandırılan dahilde ve hariçte işleme rejimleri de ticaret üzerinde büyük etkiler yaratmaktadır. Bu nedenle bu rejimler ortak uygulamalara tabi tutulmuştur.

Aktif işleme rejiminde iki farklı uygulama bulunmaktadır.

Muafiyet sistemi, Toplulukta bir işleme tabi tutulmaları koşuluna bağlı olarak, Topluluk dışı ürünlerin (ara girdilerin) ithal vergilerinden muaf olarak Topluluğa ithal ve işlenmiş ürün olarak ihraç edilmeleri demektir.

Geri ödeme sistemi; Topluluk dışı malların ithalinde alınan vergilerin bu malların işlenmiş ürüne dönüştürülerek ihraç edilmeleri koşuluna bağlı olarak ihracat sonrasında iade edilmeleri anlamına gelmektedir.

Özellikle ihracatın teşvikine yönelik aktif işleme rejimi, Topluluk ihracatçıları açısından önemli faydalar sağlamaktadır.

Pasif işleme rejimi ile Topluluk ürünlerinin Topluluk gümrük alanı dışına geçici olarak ihracatına imkan tanınmakta olup, işlenme sonucu elde edilen ürünler ithalatta tahsil edilen gümrük vergilerinden kısmen veya tamamen muaf olarak Topluluğa ithal edilebilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARET POLİTİKASININ UYUMLAŞTIRILMASI

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tedricen entegrasyonu esasına dayalı olan Avrupa Topluluğu ile ortaklık ilişkisi hem Gümrük Birliği çerçevesinde, hem de bu çerçeveyi aşan alanlarda kapsamlı bir uyumlaştırma faaliyetini, ortaklığın gelişip güçlenmesi için başlıca gereklerden birisi olarak tespit etmektedir. Bu husus, hem Ankara Anlaşması'nın, hem de Katma Protokolün çeşitli hükümlerinden kolaylıkla anlaşılabilir.

1 Ocak 1996 tarihinde Türkiye ile Avrupa Birliği arasında gerçekleştirilen Gümrük Birliği'nin temel hedefi, malların Gümrük Birliği alanı içerisinde serbest dolaşımını sağlamaktır. Gümrük Birliği'nin doğal bir sonucu olarak, bu amacı gerçekleştirmeye yönelik tedbirler, üçüncü ülke kaynaklı malların da bu serbestiden yararlanmasını sağlamak amacını gütmektedir. Bu bakımdan, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında, Avrupa Birliği üyesi ülkeler arasında olduğu gibi ticaret politikalarının ve bu politikanın yürütülmesine yönelik araçların koordine edilmesi, Topluluğun üçüncü ülkelere karşı uyguladığı tercihli ticaret düzenlemelerinin ve otonom tedbirlerinin Türkiye tarafından benimsenmesi doğal bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'nin 31 Temmuz 1959 tarihinde yaptığı ortaklık başvurusundan ve bu başvurunun AET Bakanlar Konseyi'nce kabul edilmesinden sonra, kesintilerle dolu bir müzakere süreci neticesinde 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması, ilişkilerin gelişmesi bakımından öngörülen ikinci dönem olan geçiş dönemini düzenleyen Katma Protokol ve Gümrük Birliği oluşturulmasına dair 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı, Gümrük Birliği kapsamında Türkiye'nin uyum sağlayacağı Topluluk politika ve uygulamaları arasında ortak ticaret politikasını ve araçlarını da sıralamaktadır.

3.1. Türkiye'nin AT'na Entegrasyonunu Oluşturan Anlaşmalar

Türkiye-AT ilişkileri, Roma Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle başlamış, Yunanistan'ın AET'ye ortaklık için 15 Temmuz 1959'da başvurmasıyla, Türkiye de girişimde bulunma gereği hissetmiştir. Türkiye, Yunanistan'ın başvurusundan sonra 31 Temmuz 1959'da Topluluğa başvuruda bulunmuştur.

Türkiye, dünyanın o dönemdeki ekonomik ve siyasi konjonktürü içinde bir değerlendirme yaparak Topluluğa üye olmak için ilk adımı atmıştır. Bu tercihin sebeplerinden bazıları şu şekilde belirtilebilir.⁹⁰

-Türkiye batılılaşmayı bir devlet politikası olarak benimsemiş ve NATO, OECD gibi bir çok kuruluşa dahil olmuştur. Bu politikanın doğal bir sonucu olarak Avrupa'da ekonomik ve siyasi birliği hedefleyen bu Topluluğa da üye olma kararı almıştır.

-Türkiye Toplulukça uygulanan çeşitli gümrük indirimlerinden faydalanmayı planlamıştır.

-AET ile kurulacak ortaklıkta sağlanacak mali yardımın Türkiye ekonomisine yapacağı olumlu etkiler göz önüne alınmıştır.

-Yunanistan'ın yine o tarihlerde Topluluğa üyelik için başvuruda bulunmuş olmasının Türkiye'yi daha az avantajlı durumda bırakacağı düşünülmüştür.

⁹⁰ İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 1996- 5 ♦ AB/1, op.cit., s.19.

II. Dünya savaşından sonra dünyada bölgesel entegrasyon hareketlerinin artması ile Türkiye, yeni dünya ekonomik düzenini benimseyen ülkelerden biri olduğunu açıklayan bir ülkedir. Gerek siyasi ve gerek askeri yönden AT lkeleri ile daha sıkı ilişkiler içinde bulunan Türkiye'nin, ekonomik yönden de en önemli partneri AT lkeleridir.

3.1.1. Ankara Anlaşması

31 Temmuz 1959 tarihli başvuru ile başlayan ve üç buçuk yıldan fazla süren toplantı ve müzakereler sonucunda 12 Eylül 1963' de imzalanan Ankara Anlaşması 33 maddeden oluşmaktadır. Buna ek olarak 11 maddeden oluşan geçici Protokol, 9 maddeden oluşan Mali Protokol ve Son Senet' de bu Anlaşmayı tamamlayan ve onun bir parçası sayılan belgelerdir.⁹¹ Anlaşma 1 Aralık 1964'te yürürlüğe girmiştir.

Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında Roma Antlaşması'nın 238' nci maddesi kapsamında bir ortaklık ilişkisi doğuran Ankara Anlaşması, halen ilişkilerin yürütülmesinde temel hukuki belge olma özelliğini sürdürmektedir. Türkiye'nin ve Topluluğun, AET rnleri kapsamında diğer tüm düzenlemelerde yer alan karşılıklı yükümlülüklerinin yasal dayanağı da Ankara Anlaşması' dır.

2'nci maddesinde amacının, Türkiye ekonomisinin hızlandırılmış kalkınması ve Türk halkının yaşam standartlarının yükseltilmesi gereğini gözönünde bulundurarak, Taraflar arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin aralıksız ve dengeli olarak güçlendirilmesini teşvik etmek olduğu belirtilen Anlaşma, bu amacın gerçekleştirilmesini teminen Taraflar arasında bir Gümrük Birliği'nin oluşturulmasını öngörmektedir.

Oluşturulacak Gümrük Birliğine ilişkin 10'uncu madde ise, Gümrük Birliği'nin mal alışverişlerinin tümünü içerdiğini belirtmekte ve kapsamını Őyle tanımlamaktadır:

⁹¹ Ahmet imen, Gümrük Birliği ve Avrupa Topluluğu Türkiye İlişkileri, Ankara, 1996 s.125.

Gümrük Birliği

-Topluluk üyesi devletlerle Türkiye arasında, ithalatta olduğu gibi ihracatta gümrük vergileri ve eş etkili resimlerin ve miktar kısıtlamalarının, milli üretime, Anlaşma'nın hedeflerine aykırı bir korumayı sağlamayı gözeten eş etkili başka her türlü tedbirin yasaklanmasını,

-Türkiye'nin üçüncü ülkelerle ilişkilerinde, Topluluğun Ortak Gümrük Tarifesini kabulünü ve Toplulukça dış ticaret konusunda uygulanan sair mevzuata yaklaşmasını kapsar.⁹²

Görüldüğü üzere, ortak ticaret politikası mevzuatına uyum Türkiye'nin Gümrük Birliği kapsamındaki temel yükümlülüklerinin başında gelmektedir.

Anlaşmanın 21'inci maddesi, Tarafların, üçüncü ülkelerin ileride Topluluğa katılmaları veya ortak olmaları halleri de dahil olmak üzere, üçüncü ülkeler karşısındaki ticaret politikalarının koordinasyonunu ve bu alandaki karşılıklı çıkarlarının korunmasını sağlamağa elverişli bir danışma usulünü hazırlama konusunda uyuştuklarını belirtmektedir.

Ancak bu madde, danışma usul ve mekanizmalarının oluşturulamaması ve ilişkilerde yaşanan kopukluk ve gerginlikler nedeniyle uygulamaya geçirilememiştir.

Ankara Anlaşması ile Türkiye ve AT arasında kurulan ortaklığın, nihai amacı olan, Türkiye'nin tam üyeliği yönünde gelişmesinin üç dönemden geçerek tamamlanması öngörülmüştür. Hazırlık Dönemi, Geçiş Dönemi ve Son Dönem.

⁹² Devlet Planlama Teşkilatı, **Ankara Anlaşması ve Katma Protokol, Avrupa Topluluklarına İlişkin Temel Belgeler**, Cilt 2, Ankara, Ağustos 1993, ss. 6-10

Hazırlık Döneminde Türkiye'nin diğer dönemlerde kendisine düşecek yükümlülükleri üstlenebilmek için, Topluluğun yardımı ile ekonomisini güçlendirmesi öngörülmüştür. Bu aşamada Topluluk, Türkiye'ye I. Mali Protokol ile 175 Milyon ECU tutarında dış kaynak sağlamış ve bazı tarım ürünleri için tarife kontenjanları belirlenmiştir. 1 Aralık 1964'ten itibaren 5 yıl sürmesi öngörülen ancak, uygulamada yaklaşık 7 yıl süren hazırlık döneminde, Türkiye'nin isteği üzerine bir sonraki dönemin, yani geçiş döneminin koşullarını, süre ve sınırlarını belirlemek üzere Toplulukla yeniden müzakerelere başlanmış ve 23 Kasım 1970'de Katma Protokol imzalanmıştır.

Geçiş Dönemi, tarafların karşılıklı ve dengeli yükümlülükleri üzerine kurulmuştur. Bu dönemin amacı, Topluluk ile Türkiye arasında, sanayi ürünleri ticaretinde 1995 yılına kadar bir Gümrük Birliği'nin kademeli olarak tamamlanmasına çalışılmasıdır. Bu dönemin süresi 12 yıl olarak öngörülmüşken, Katma Protokol ile bu süre, belirli alanlarda gerekli dengenin sağlanabilmesi için 22 yıla çıkarılmıştır. Katma Protokol'ün yürürlüğe girmesi ile Ocak 1973'te başlayan bu dönem, Gümrük Birliği'ne erişilmesi ile sona erecektir.

Son Dönem, Gümrük Birliği'ne dayandırılmıştır. Amacı, Türkiye ile AT'nun ekonomi politikaları arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesidir. Bu dönem 6 Mart 1995 Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı'nın 1 Ocak 1996'da yürürlüğe girmesi ile başlamış ancak tamamlanması için bir süre tespit edilmemiştir. Ancak, Türkiye'nin bütün anlaşma koşullarını yerine getirdiği durumda, tam üyeliğin incelenebileceğinin belirtilmiş olması, Türkiye'de tam üyeliğin garantisi olarak algılanmıştır.⁹³

⁹³ Gülten Kazgan, "En Çok Küçük Firmalar Zorlanır", Ekonomik Forum, Eylül 1994, s.16.

3.1.2. Katma Protokol

Tarafların, Ankara Anlaşması'nın ortaklık ilişkileri bakımından öngördüğü üç dönemden ilki olan "hazırlık döneminin" tamamlandığını kabul etmeleri üzerine, nihayetinde Gümrük Birliği'nin oluşturulmasını öngördükleri ikinci dönem olan geçiş dönemi koşullarını ve karşılıklı hak ve yükümlülüklerini belirlemek üzere 23 Kasım 1970 tarihinde Katma Protokol'ü imzalamışlardır.

Katma Protokol'de ortak ticaret politikası kapsamında hüküm içeren maddeler şunlardır:⁹⁴

17'nci madde, OGT'nin Türkiye tarafından kabulü ile ilgili olarak, Gümrük Birliği'nin gereği olan böyle bir uyumun hangi süre ve oranlarla yapılacağını belirlemektedir. Uyum, 12 ve 22 yıllık listelere göre, Türkiye'nin Topluluğa karşı vergi indirimi ile uyumlu bir şekilde yapılacaktır.

18'inci madde, 22 yıllık listede yer alan mallar için OGT uyum takvimini belirler ve OGT'nin 22'nci yılın sonunda tam olarak uygulanacağını hükme bağlar.

19'uncu madde, Türkiye'nin 1967 yılı toplam ithalatının değer olarak %10'unu aşmayan kısmı için üçüncü ülkelere karşı OGT uyumu kapsamında yapacağı gümrük vergisi indirimlerini, Ortaklık Konseyi'nde danışmalarda bulunduktan sonra, 22'nci yılın sonuna erteleyebileceğini belirtmektedir.

⁹⁴ Devlet Planlama Teşkilatı, op.cit., ss.57-59

Tablo 10
TÜRKİYE'NİN KATMA PROTOKOL'DE ÖNGÖRÜLEN VE FİLEN GERÇEKLEŞTİRDİĞİ
GÜMRÜK VERGİSİ İNDİRİMLERİ (%)

12 YILLIK LİSTEDE YER ALAN SANAYİ ÜRÜNLERİ		22 YILLIK LİSTEDE YER ALAN SANAYİ ÜRÜNLERİ						
YILLAR	ÖNGÖRÜLEN YILLIK İNDİRİM(%)	KÜMÜLATİF TOPLAM (%)	GERÇEKLEŞTİRİLEN İNDİRİM TOPLAMI (%)	ÖNGÖRÜLEN YILLIK İNDİRİM (%)	KÜMÜLATİF TOPLAM (%)	GERÇEKLEŞEN İNDİRİM TOPLAMI(%)		
1.1.1973	10	10	10	5	5	5		
1.1.1976	10	20	20	5	10	10		
1.1.1978	10	30	-	-	-	-		
1.1.1979	10	40	-	5	15	-		
1.1.1980	10	50	-	-	-	-		
1.1.1981	10	60	-	-	-	-		
1.1.1982	10	70	-	-	-	-		
1.1.1983	10	80	-	5	20	-		
1.1.1984	-	90	-	-	-	-		
1.1.1985	-	100	-	10	30	-		
1.1.1986	-	-	-	10	40	-		
1.1.1988	-	-	30	10	50	20		
1.1.1990	-	-	50	10	60	40		
1.1.1991	-	-	60	10	70	50		
1.1.1992	-	-	70	-	-	60		
1.1.1993	-	-	80	10	80	-		
1.1.1994	-	-	-	10	90	-		
1.1.1995	-	-	-	10	100	-		

Kaynak:AT Danışma Merkezi, Avrupa Topluluğu ve Türkiye Gümrük Birliği Raporu, İstanbul:Ekim 1993, s.9.

Türkiye ayrıca, 1967 yılı toplam ithalatının değer olarak %5'ini aşmayan bir kısım maddeler için 22 yılın sonunda da OGT hadlerinin üzerinde vergi uygulayabilecektir.

20'nci madde, Protokol hükümleri veya uygulamaya ilişkin tedbirler nedeniyle Türkiye'nin ikili ticaret anlaşmalarının işleminde aksaklıklar meydana gelmesi halinde, bunları gidermek üzere Ortaklık Konseyi'nin ön müsaadesi ile sözkonusu anlaşmalarla bağlı bulunan ülkeler çıkışlı bazı maddelerin ithalini kolaylaştırmak için, Türkiye'ye sıfır veya indirimli gümrük vergisiyle tarife kontenjanı açma yetkisini vermektedir.

Ticaret Politikası başlığını taşıyan 53-56'ncı maddeler arasındaki bölümde ise şu hususlara değinilmektedir:⁹⁵

53'üncü madde, Tarafların geçiş dönemi süresince ticaret politikalarının, özellikle Roma Antlaşması'nın 113'üncü maddesinde belirtilen alanlarda, koordinasyonu sağlamak için Ortaklık Konseyi'nde danışmalarda bulunacaklarını ifade etmektedir. Bu amaçla Taraflar, diğerinin isteği üzerine, akdettiği tarife ve ticaret hükümlerini kapsayan anlaşmalarla, dış ticaret rejiminde yaptıkları değişiklikler hakkında bilgi vermeyi taahhüt etmektedirler. Bu anlaşmaların veya değişikliklerin ortaklık ilişkileri üzerinde doğrudan ve özel bir etkisi olması halinde, çıkarların gözetilmesi amacıyla Ortaklık Konseyi'nde görüşmeler yapılacaktır. Aynı madde, geçiş döneminin sonunda uyumlu ilkeler üzerine kurulmuş bir ticaret politikasına erişmek üzere, Tarafların ticaret politikalarının uyumunu güçlendireceklerini de vurgulamaktadır.

⁹⁵ Ibid., s.72-73

54'üncü maddeye göre, Topluluğun ortaklık veya tavizli ticaret anlaşmaları akdetmesi halinde, karşılıklı çıkarların Toplulukça dikkate alınmasını teminen danışma görüşmeleri yapılacaktır. Malların dolaşımında karşılaşılan engellerin kaldırılması için gerekli görülürse, Türkiye, Topluluk ile tercihli anlaşması olan ülkelerle alışverişlerinde ortaya çıkabilecek sorunların çözümünü kolaylaştırmak üzere tüm yararlı tedbirleri almak için çaba gösterecektir. Bu tedbirlerin alınmaması halinde, Ortaklık Konseyi ortaklığın iyi işlenmesini temin edecek hükümleri alabilecektir.

3.1.3. 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı

6 Mart 1995 tarihli ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı, Ankara Anlaşması ve Katma Protokolde, Türkiye ile AT arasında kurulması öngörülen sınai ürünlere ilişkin Gümrük Birliği'nin tam olarak 31 Aralık itibarıyla işlemeye başlamasını hükme bağlamaktadır.⁹⁶

Bu Kararda, Gümrük Birliği'nin anılan tarihte tam olarak işlemeye başlaması için, Türkiye'nin, gümrükler ve dış ticaret mevzuatı konularında yerine getirmesi gerekli uyum çalışmaları yanında, rekabet hukuku, fikri ve sınai haklar, sınai mevzuat alanlarında mevzuatını AT hukuk düzenine yaklaştırması için gözönünde tutması gerekli AT mevzuatı da belirtilmektedir.

1/95 sayılı Kararda, Türkiye'nin uyum sağlayacağı ortak ticaret politikası araçları ele alınmakta ve bu araçların Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesiyle birlikte uygulamaya sokulması istenmektedir.⁹⁷

⁹⁶ Devlet Planlama Teşkilatı, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996 - 2000, Ankara, s.68

⁹⁷ İKV, Türkiye-AT 36.Ortaklık Konseyi Toplantısı, Yayın No:131, İstanbul, Mart 1995

“Ticaret Politikası” başlığını taşıyan 12’nci madde, Kararın yürürlüğe girmesiyle birlikte, Türkiye’nin Topluluk üyesi ülkelere karşı, Topluluğun aynı maddede belirtilen yönetmelik ve kararlarla belirlediği ticaret politikasına büyük ölçüde benzeyen mevzuatı kabul etmiş olacağını ve uygulayıcı tedbirleri alacağını hükme bağlamaktadır.

Aynı maddede, Topluluk ve Türkiye arasındaki ticaret açısından büyük önem taşıyan ve Topluluk tarafından yoğun bir şekilde korunan tekstil ve konfeksiyon ürünlerinde Türkiye’nin, GATT’ın XXIV’üncü maddesi hükümleri uyarınca, Kararın yürürlüğe girmesiyle birlikte, tekstil ve konfeksiyon ticaretiyle ilgili anlaşmalar ve düzenlemeler de dahil olmak üzere, sektördeki Topluluk ticaret politikası ile uyumlu politikaları uygulayacağı ifade olunmaktadır.

Diğer taraftan, DTÖ ekinde yer alan Korunma Önlemleri Anlaşması’nda da yer alan Japon otomobillerine karşı uygulanan kısıtlamalar bakımından, Kararın Topluluk uygulamalarına engel teşkil etmeyeceği açıklanmaktadır.

13’üncü Madde de ise, Türkiye’nin Kararın yürürlüğe girmesiyle birlikte Topluk üyesi olmayan ülkeler bakımından OGT ile uyum sağlayacağı belirtilmektedir.

14’üncü madde, OGT uyumunun sağlanabilmesi için, Türkiye’nin OGT’ni etkileyecek her türlü karardan makul bir süre önce haberdar edileceğini, Gümrük Birliği Ortak Komitesi’nde ön danışmalarda bulunulacağına işaret etmektedir. Bunun dışında, OGT değişikliklerinin Türkiye tarafından gecikmeli olarak uygulamasına imkan tanıyan bir hüküm de aynı madde de yer almaktadır. Türkiye, ihtiyaçları doğrultusunda vergileri askıya alacağı veya yeniden uygulayacağı hallerde Topluluğa derhal bilgi verecektir.

15’inci maddede, Katma Protokol’ün 19/2’nci maddesi uyarınca, Türkiye’nin üçüncü ülkelere karşı bazı maddelerde uyguladığı OGT haddi üzerindeki gümrük vergilerini, aşamalı olarak OGT hadlerine yaklaştırmak şartıyla, 1 Ocak 2001 tarihine kadar uygulayabileceği belirtilmektedir.

Bu kapsamda hazırlanan ve 2/95 sayılı Ortaklık Konseyi ekini oluşturan liste, OGT hadleri üzerinde vergi uygulanacak maddeleri tespit etmektedir.

16'ncı madde ise Türkiye'nin, Kararın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 5 yıl içerisinde, ticaret politikasını aşamalı olarak Topluluğun ticaret politikasına uyumlu hale getirecek biçimde Topluluğun tercihli gümrük rejimine uyum sağlayacağını, bu uyumun hem otonom rejimi hem de üçüncü ülkelerle yapılan tercihli anlaşmaları kapsayacağını öngörmekte ve bu anlaşmaların benimsenmesi sırasında ilgili ülkelerle karşılıklı çıkar temeline dayanan görüşmeler gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Türkiye'nin beş yıllık sürede uyum sağlaması gereken Topluluğun ikili ve çok taraflı tercihli ticaret anlaşmaları ile otonom rejimleri Kararın 10 No'lu ekinde belirtilmektedir.

Diğer taraftan, "Ticari Korunma Araçları" başlığını taşıyan bölümde yer alan 45'inci madde, ticaret politikası önlemlerinin üçüncü ülkelere uygulanması konusunda Tarafların koşullar ve uluslararası yükümlülükler olarak tanıdığına, bilgi alışverişinde bulunacakları ve danışacakları, bu şekilde tedbirlerini koordine etmek için çaba gösterecekleri belirtilmektedir.

3.2. İthalatla İlgili Mevzuatta Yaklaştırma Yolları

6 Mart 1995 tarih ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın ilgili maddeleri gereğince Türkiye'nin ithalat düzenlemesine yönelik olarak alacağı kararlar Ortak Ticaret Politikası bünyesindeki mevzuat ile uyumlu olmak durumundadır.

Gümrük Birliği Kararı'nın 12.maddesinde belirtilen bu ilgili Topluluk Yönetmelikleri AB'nin ithalat ve ihracat ile ilgili mevzuatını oluşturmakta olup, Türkiye de kendi ithalat mevzuatını AB ile uyumlu hale getirirken en son yürürlükteki AB yasalarını dikkate almıştır.

Ticaret politikası önlemleri olarak nitelenen bu mevzuat genelde ithalatta uygulanacak “korumacı” hükümleri içermektedir.

İthalat politikasını yönlendirmek üzere, Topluluğun ilgili mevzuatına paralel olarak hazırlanan bu bölümde ele alınacak Ticaret Politikası Önlemleri şöyle sıralanabilir:

- 1.Ortak Gümrük Tarifesine Uyum,
- 2.İthalatta Ortak Kurallar,
- 3.Belirli Üçüncü Ülkelerden Yapılacak İthalatta Ortak Kurallar,
- 4.Miktar Kısıtlamalarının İdaresi,
- 5.Dampingle ve Sübvansiyonlu İthalata Karşı Koruma,
- 6.Hukuka Aykırı Ticari Uygulamalara Karşı Önlemler,
- 7.Tekstil Ürünleri İthalatında Ortak Kurallar,

hakkındaki mevzuat, 1 Haziran 1995 tarih ve 22300 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe konulmuştur.

Ayrıca, 31.12.1995 tarih ve 22510 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “İthalat Rejimi Kararı” ile ona dayanılarak çıkartılan yönetmelik,tebliğ, talimat ve çok taraflı ve ikili anlaşmalar çerçevesinde yürütülen ithalatın ülke ekonomisi yararına ve uluslararası ticaretin gereklerine uygun olacak şekilde yürütülmesine ilişkin genel esaslar belirlenmiştir.

3.2.1. Ortak Gümrük Tarifesine Uyum

Gümrük Birliği’ne geçişte Türkiye’nin AT dışındaki üçüncü ülkelerle ilişkilerinde Topluluk Ortak Gümrük Tarifesine (OGT) uygulaması gerekmektedir.

Katma Portokol'un 17. ve 18.maddelerine göre,Türkiye açısından, Gümrük Birliği'nin tamamlanmasına yönelik olarak, ticaret politikası alanında atılacak en büyük adımı OGT'ne uyum yükümlülüğü oluşturmaktaydı. İlke olarak gümrük vergileri 12 yılda kaldırılacak mallar arasında yer alan ürünler 12 yıllık bir süre, 22 yıllık listede yer alanlar ise 22 yıllık bir süre sonunda Topluluk OGT ile aynı düzeye getirilecektir. Diğer bir ifade ile Gümrük Birliği ile Türkiye, tam üyelik arasındaki uyum sürecinde ortak dış ticaret politikasını ve buna ilişkin mevzuatı kabul edip uygulaması gerekecektir.

Bu dönemde Topluluk ile Türkiye'nin üçüncü ülkelere karşı uyguladıkları gümrük vergileri ortalaması arasındaki farkın oldukça büyük olması nedeniyle bu durum Türkiye için oldukça zor ve önemli bir yükümlülüktür. O tarihte Topluluk vergi ortalaması sanayi ürünleri bakımından % 7'ler civarında iken, Türk vergilerinin ortalamaları %50'ler düzeyindedir. Bu farkın öngörülen dönemde kapatılması zorunluluğu, gelişmekte olan sanayi üzerindeki koruma duvarlarının hızla aşağıya çekilmesini gerektirmekteydi. Aradaki farkın bu denli büyük olması Türkiye'nin belirlenmiş takvimi işletmemesine neden olmuştur.

Ayrıca, Türkiye 1970'lerdeki petrol sorunu ve Kıbrıs bunalımının yol açtığı krizin sanayi üzerindeki etkilerini gözönünde tutarak OGT'ne uyum takvimini, Topluluğa karşı yapacağı gümrük vergisi gibi erteleme yoluna gitmiştir. Bu çerçevede 1988 yılına kadar OGT'ne uyum kapsamında herhangi bir adım atılmamıştır.

Bu tarihten sonra Türkiye, ilişkilerin tekrar canlanması üzerine yükümlülüklerini hızla yerine getirmiş ve 1 Ocak 1996 tarihi itibarıyla Roma Antlaşması kapsamındaki ürünlerdeki OGT'ne (tarım ürünleri ve 5 yıllık geçiş dönemine tabi ürünler dışında) uyum sağlanmıştır.

Türkiye, bazı ürünler bakımından 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 15'inci maddesinde belirtildiği gibi, Katma Protokol'ün 19/2'nci Maddesindeki haklarını kullanarak OGT uyumunu 5 yıl süre ile ertelemiştir. 2/95 sayılı Ortaklık Konseyi ekinde yer alan ve "Hassas Ürünler Listesi" olarak adlandırılan listede yer alan başlıca ürünler şunlardır:

- deri eşya,
- ayakkabılar,
- bazı motorlu taşıtlar,
- porselenden mutfak ve ev eşyası,
- seramik mutfak ve ev eşyası,
- mobilyalar,

Hassas sektörlerin seçiminde, yatırımların durumu, koruma oranlarındaki düşüşün rekabet gücünü olumsuz etkileme olasılığı, istihdam, özellikle üçüncü ülkeler kaynaklı ithalat artışından etkilenmesi ihtimali ve geçiş döneminde rekabet gücüne kavuşması beklentisi gibi faktörler gözönüne alınmıştır.

Bu ürünlerde OGT Uyumu, 1997 - 2001 arasında aşamalı olarak yapılacak indirimlerden sonra 1 Ocak 2001 tarihi itibarıyla sağlanacaktır.

3.2.2. İthalatta Ortak Kurallar

"İthalatta Ortak Kurallar" başlığını taşıyan 3285/94 (EC) sayılı Konsey Yönetmeliğinde yer alan genel kurallar Türk mevzuatına, İthalatta Gözetim ve Korunma Önlemleri ile Kota İdaresi ve Tarife Kontenjanı Hakkında 95/6814 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve eki yönetmelik ile uyarlanarak, 01.06.1995 tarih ve 22300 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.⁹⁸

⁹⁸ T:C.Resmi Gazete No.22300(Mükerrer), 01.06.1995, s.2.

1 Kasım 1995 tarih ve 22450 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 95/7432 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve Yönetmelik ile mevzuatın bazı hükümlerinde değişiklik yapılmıştır.

Topluluk mevzuatı, ithalatın yönetmelikte sıralanan önlemlerin dışında, serbestliğini vurgularken, 95/6814 sayılı Karar, sadece alınacak önlemleri sıralamaktadır. Türk mevzuatında ithalatın serbestliği ilkesi “İthalat Rejimi Kararı”nda ele alınmaktadır. Bu bakımdan, ilgili Türk mevzuatı esas olarak kısıtlayıcı durumları kapsamakta ve alınacak önlemlerin DTÖ’ne ve Topluluk normlarına uygun olmasını amaçlamaktadır.

Mevzuat, Topluluk Yönetmeliğinde yer alan tanım ve kavramları, önlem alınabilmesi usul ve şartlarını, Türk devlet sistemine göre değiştirmektedir.

Bu mevzuat kapsamında, bir malın üçüncü bir ülkeden ithali durumunda, o malın ithal eğilimi yerli üretici üzerinde ciddi zarar veya ciddi zarar tehdidi yaratırsa, o malın ithalatı gözetime tabi tutulabilir veya zarar tehdidini ortadan kaldırmak üzere korunma önlemleri alınabilir.

Bu mevzuat AB ülkeleri dışındaki ülkelere ithal edilen ürünler için uygulanmaktadır. Gümrük Birliği Kararı’nın 61. ve 62. maddeleri ise; AB ülkelerinden ithal edilen bir ürünün benzer bir durumu yaratması halinde uygulanacak esasları belirlemektedir.

Ayrıca bu Karar, uluslararası anlaşmaların hükümlerine uygun şekilde tek taraflı olarak veya ikili ya da çok taraflı ticaret anlaşmalarına dayanılarak alınacak önlemler çerçevesinde uygulanabilecek kotalara ve ithalatta tarife kontenjanı uygulanması halinde kontenjanların kullanımına ilişkin usul ve esasları kapsar.

Ancak, bu Karar hükümleri, tarife kontenjani uygulamaları hariç, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Kuruluş Anlaşması eki Tekstil ve Giyim Anlaşması hükümleri çerçevesinde GATT 1994'e entegre edilenler dışındaki tekstil ve giyim ürünlerine uygulanmaz.

Bu Karar'da yer alan hükümlerin uygulayıcısı Dış Ticaret Müsteşarlığıdır. Yapılan başvuruları değerlendirip, ithal mal ile ilgili soruşturma açılıp açılmamasına karar vermek "İthalatta Gözetim ve Korunma Önlemlerini Değerlendirme Kurulu"na aittir.

Yerli üreticilerin ciddi bir zarar veya zarar tehdidi görüp görmediklerinin tespiti ve değerlendirilmesinde, ithalatın hacmi ve ithal &iyatı başta olmak üzere üretim, kapasite kullanımı, stoklar, satışlar, pazar payı, fiyatlar, karlar, yatırılan sermayenin geri dönüşü, nakit akışı ve istihdam gibi ekonomik göstergelerdeki gelişmelerin aynı veya doğrudan rakip mallar üreten üreticiler üzerindeki etkisi dikkate alınır.

Şikayet konusu malın ithalatındaki ani artışın bir zarar yaratmaması ancak ciddi bir zarar tehdidi oluşturması halinde o malın ithalatı gözetime tabi tutulabilir. Bunun için bir "gözetim belgesi" düzenlenir. İthalatı gözetim kapsamında olan malın ithali ancak gözetim belgesinin ibrazı halinde mümkündür. Bu belgenin temini için ithalatçının DTM İthalat Genel Müdürlüğü'ne başvuru yapması gerekir.

İthalattaki artışın o malın üreticisi yerli kişiler açısından tehdidin ötesinde ciddi bir zarar durumunu meydana getirmesi halinde ise Kurul korunma önlemine karar verebilir. Korunma önlemi olarak Kurul malın ithalini belli bir miktar ve/veya değer tesbit ederek (kota tesisi) izne bağlayabilir. Yani mal ithal lisansı/izin belgesiyle ithal edilebilir. Bu "kota dağıtımını" gerektiren bir durumdur.⁹⁹

⁹⁹ Emlak Bankası, Gümrük Birliği Rehberi, Eğitim Müdürlüğü Yayınları Seri:15, Ocak 1996, s.55.

3.2.3. Belirli Üçüncü Ülkelerden Yapılacak İthalatta Ortak Kurallar

Topluluk, DTÖ üyesi olmayan ve ticareti devlet eliyle yürüten ülkelere karşı, genel mevzuatın dışında 519/94 (EC) sayılı Konsey Yönetmeliği ile daha esnek hükümlere sahip bir mevzuatı kabul etmiştir. Türkiye’de “Belirli Ülkeler Menşeli Malların İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemleri Hakkında” 95/7348 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 19 Ekim 1995 tarihli ve 22438 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiş bulunmaktadır.¹⁰⁰

Bu karar, belirli ülkeler menşeli malların, aynı ya da doğrudan rakip mallar üreten yerli üreticiler üzerinde ciddi zarar veren veya ciddi zarar tehdidi yaratan miktar veya şartlarda ithal edilmesi durumunda, bu mallar üzerinde;

- gözetim uygulanmasına,
- korunma önlemleri alınmasına dair usul ve esaslar ile ilgilidir.

Türk mevzuatında bu Karar ile hükümleri yalnızca I No’lu ek’de sıralanan ülkelerden başta Çin Halk Cumhuriyeti olmak üzere, (Azerbaycan, Arnavutluk, Beyaz Rusya, Ermenistan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Kuzey Kore, Moğolistan, Moldova, Özbekistan, Rusya Federasyonu, Tacikistan, Türkmenistan, Ukrayna ve Vietnam) ticareti devlet eliyle yürüten ülkelerden yapılan ithalatta alınabilecek gözetim ve korunma önlemlerine açıklık getirilmektedir.

Adı geçen bu ülkeler AB’nin mukabil Yönetmeliğinde yer alan ülkeler ile aynı olup, AB listesinde bunlara ek olarak Estonya, Letonya ve Litvanya’nın da isimleri geçmektedir.

¹⁰⁰ T:C.Resmi Gazete No. 22438. 19.10.1996, ss.4-5

Bu ülke menşeli mallara soruşturma açılmadan korunma önlemi alınması mecburiyeti, Topluluk tarafından kısıtlamaya tabi tutulan bu malların trafik sapmasıyla, Türkiye üzerinden serbest dolaşıma girmelerinin önlenmesi gayesini taşımaktadır. Bu kapsamda Çin Halk Cumhuriyeti'ne karşı önceki üç yıllık performansı dikkate alınarak bir kota belirlenmiştir. Diğer ülkeler bazında herhangi bir kısıtlama önlemi alınmamıştır.

Bu mevzuat, tekstil ve konfeksiyon ürünlerine uygulanmamaktadır.

İlgili Yönetmelikte yapılan bir değişiklik ile 29 Aralık 1995 tarih ve 22508 sayılı Resmi Gazete'de bazı ürünler gözetim listesinden çıkartılarak kota listesine alınmıştır.

3.2.4. Miktar Kısıtlamalarının İdaresi

Toplulukta, Miktar Kısıtlamalarının İdaresi için Topluluk Usullerini Düzenleyen 520/94 (EC) sayılı Konsey Yönetmeliği hazırlanmıştır. Bu Yönetmeliğin uygulama esasları da 738/94 (EC) sayılı Komisyon Yönetmeliği ile belirlenmiştir.

Alınan önlemler sonucunda ithalat ve ihracatı miktar kısıtlamasına tabi tutulmuş bir malın belirlenen kotasının, ülkemiz ithalatçıları/ihracatçıları arasında hangi esaslar dikkate alınarak paylaşılacağını Türkiye iki mevzuat hazırlayarak belirlemiştir.

Konunun ithalat açısından daha önem taşıdığı düşünüldüğünde, ithalat kapsamındaki kısıtlamalar için ilgili düzenleme "İthalatta Gözetim ve Korunma Önlemleri ile Kota İdaresi Hakkında 95/6814 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı" kapsamında yapılmıştır. Ayrıca, uygulama esaslarını belirleyen bir Yönetmelik de yayımlanmıştır.

Diğer taraftan aynı mevzuat içerisinde "tarife kontenjanı" uygulaması da tanımlanmakta ve kurallara bağlanmaktadır.

Tarife kontenjanı, bir malın veya mal grubunun ithalatında uygulanmakta olan gümrük vergisi oranlarında, belirli bir miktar veya değer için indirim yapılması veya muafiyet sağlanmasını ifade etmekte olup, bu uygulama ile tek taraflı olarak global düzeyde tüm üçüncü ülkelere veya tercihli ticaret anlaşmaları uyarınca belirlenen ülkeler menşeli mallara avantaj sağlanması mümkün olmaktadır. Tarife kontenjanı, genellikle sanayinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere tanınan bir rejimdir.

Kota; ithalatta miktar ve/veya değer kısıtlaması halinde bir takvim yılı içinde veya belirli bir dönem itibariyle yapılmasına izin verilen ithalatın miktar ve/veya değerini ifade etmektedir. Kotaların başvuru yöntem ve esasları ile dağıtım kriterleri DTM İthalat Genel Müdürlüğü tarafından belirlenip Resmi Gazete’de yayımlanır.

Kota’dan yararlanmak isteyen bir firma aynı dönem içinde en fazla bir kere müracaat yapabilir. Kotadan pay verilmesi uygun görülen ithalatçılar için “ithal lisans”ı düzenlenir. Bu lisansın geçerlilik süresi ait olduğu kota dönemi ile sınırlıdır ve bu lisans başkasına devredilemez.

Tarife kontenjanı ise tercihli tarifeden yararlanan malları ithal etmek isteyen başvuru sahiplerine kontenjan doluncaya kadar tahsis edilir.

3.2.5. Dampingli ve Sübvansiyonlu İthalata Karşı Korunma

Topluluk pazarının, 3283/94/EC sayılı Konsey Yönetmeliği Dampingli İthalata Karşı Korunmayı, 3284/94/EC sayılı Konsey Yönetmeliği Sübvansiyonlu İthalata Karşı Korunmasını amaçlayan tedbirlerin esaslarını belirlemektedir.

Türk anti-damping ve anti-sübvansiyon politikası, 14.06.1989 tarihinde kabul edilen ve 01.10.1989 tarihinde yürürlüğe giren 3577 sayılı “İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun” ve bu kanuna dayalı olarak çıkarılan mevzuat çerçevesinde yürütülmektedir. Kanun Topluluk ve GATT normlarına göre hazırlanmış olmasına rağmen, Uruguay Round sonrasında damping ve sübvansiyon konularında yeni tanımlar ve ilkeler getiren anlaşmaların kabulü ve Topluluk mevzuatının da bu çerçevede değiştirilmesi nedeniyle yenilenmiştir.

3577 sayılı Kanun damping ve sübvansiyonu, ithalatta haksız rekabet hallerinden kabul etmiştir. Amacı, bu yollarla sebebiyet verilen haksız rekabete karşı bir üretim dalını korumak ve piyasanın bozulmasını önlemektir.

Damping ve sübvansiyon kavramları, Kanunun 2.maddesinde şöyle tanımlanmıştır.¹⁰¹

Damping “Bir ülkeden Türkiye’ye ihraç edilen bir malın aynı veya benzer bir malın normal değerinin altında bir ihraç fiyatı ile Türkiye’ye sokulmasını ifade eder.” Görüleceği üzere bir malın Türkiye’ye dampingli şekilde girdiğinin saptanabilmesi normal değer ve ihraç fiyatının karşılaştırılmasını gerektirmektedir. Yine aynı maddenin hükümlerine göre;

İhraç fiyatı “ihraç amacıyla satılan mal için fiilen ödenmiş olan veya ödenmesi gereken fiyattır.”

Normal değer ise;

“1.İhracatçı veya menşe ülkede tüketime konu olan aynı veya benzer mal için normal ticari işlemler sonucunda fiilen ödenmiş olan veya ödenmesi gereken karşılaştırılabilir fiyatı,

¹⁰¹ İSO, Damping Anti-Damping ve Telafi Edici Vergi Uygulamaları, İstanbul:Yenilik Basımevi, 1992, ss.134-156

2.İhracatçı ülke veya menşe ülkenin iç piyasasında normal ticari işlemler çerçevesinde aynı veya benzer malın satışlarının olmaması yahut bu satışların uygun bir karşılaştırma yapılmasına elverişli bulunmaması durumunda, aynı veya benzer malın üçüncü bir ülkeye ihracatında temsil niteliğini haiz karşılaştırılabilir fiyatı, veya

3.Üretim maliyetine makul bir kâr marjının eklenmesiyle tesbit edilen fiyattır.”

Bu açıklamaların ışığında,dampingin tesbiti şu şekilde yapılmaktadır. Önce ihraç fiyatı ve normal değer saptanır ve birbiriyle kıyaslanır. İhraç fiyatının normal değerinin altında olduğu hallerde dumping bulunduğu karar verilmektedir.

Sübvansiyon “Menşe veya ihracatçı bir ülke tarafından firmalarca Türkiye’ye ihraç edilen bir malın imalinde üretiminde, ihracatında ve taşınmasında dolaylı veya dolaysız bir faydanın sağlanmasını ifade eder.”

Sübvansiyon ve/veya dumping durumunun tesbiti, her durumda ilgili ithal malı üzerinde bir önlem alınmasını gerektirmemektedir. 3577 sayılı Kanun’un 3.maddesine göre “Önlem alınabilmesi için dampinge ve/veya sübvansiyona konu olan ithalatın Türkiye’de bir üretim dalında maddi zarara yol açması veya maddi zarar tehdidi oluşturması veya piyasa bozulmasına neden olması veya yeni kurulacak bir üretim dalının kuruluşunu fiziki olarak geciktirmesi” şartı aranır. Damping ve/veya sübvansiyon, sayılan durumlardan en az birine neden olmadıkça, önlem almak mümkün değildir.

Damping ve sübvansiyona karşı önlem alınması sözkonusu olan haller, Avrupa Topluluğu mevzuatında, hemen hemen aynı biçimde düzenlenmiştir. Yalnızca, 3577 sayılı Kanun’dan farklı olarak, Avrupa Topluluğu mevzuatında “önlem alınabilir” anlamına gelen ifadelere yer verilmiş, diğer bir deyişle ilgili kuruluşlara bu konuda takdir hakkı tanınmıştır.

İthalatın dumpingli veya sübvansiyonu uygulaması nedeniyle yerli üreticilere zarar verecek koşullarla gerçekleşmesi halinde, ülke çıkarları da gözönünde bulundurularak “ilgili gerçek veya tüzel kişiler veya ilgili meslek kuruluşları” DTM İthalat Genel Müdürlüğü’ne yazılı olarak başvurabilirler. Genel Müdürlük, başvuru üzerine ya da kendiliğinden konuyu incelemeye alır. Ön inceleme sonucunda Genel Müdürlük bir soruşturmanın açılıp açılmayacağı hususunda İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu’na teklifte bulunur. Kurulun soruşturma açılmasına karar vermesi halinde bu soruşturmayı İthalat Genel Müdürlüğü yürütür ve sonuçlarını alınabilecek önlemlerle ilgili önerileri ile birlikte Kurul’a sunar.

Kurul soruşturma sonuçlarını değerlendirdikten sonra gerekli önlemleri belirler ve son kararı vermesi için İthalat Genel Müdürlüğü’nün bağlı olduğu Bakanlığa sunar. Soruşturma sonucunda önlem alınmasına karar verilmesi halinde dumpingli mala karşı uygulanacak vergi oranı dumping marjını (normal değer in ihraç fiyatını aştığı miktar) ve sübvansiyonlu mala karşı uygulanacak vergi oranı ise sübvansiyon miktarını aşamaz.

3.2.6. Hukuka Aykırı Ticari Uygulamalara Karşı Önlemler

Haksız ticari uygulamalar karşısında çıkarların korunması amacıyla etkin yaptırımlara imkan tanıyan eski 2641/84/EEC sayılı Konsey Yönetmeliği kapsamında kabul edilen 95/6817 sayılı Türkiye’nin Ticari Haklarının Korunması Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı,¹⁰² 2641/84/EEC tarihli Yönetmeliğin DTÖ Antlaşması nedeniyle yenilenmesi ve yeni yönetmeliğin de yürürlük tarihinin de öne alınması üzerine, değiştirilmiş ve 3286/94/EEC sayılı son yönetmelik ve DTÖ Uyuşmazlıkların Halli prosedürlerine uygun olarak “Türkiye’nin Ticari Haklarının Korunması Hakkında” 95/7608 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve Yönetmelik 31 Aralık 1995 tarihli ve 22510 sayılı Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁰² T.C.Resmi Gazete No. 22300 (mükerrer), 01.06.1995, ss.18-20.

Mevzuat, haksız ticari uygulamaları nedeniyle Türkiye'nin ticari çıkarlarına gerek doğrudan gerekse üçüncü ülke pazarları üzerindeki etkileri nedeniyle zarar veren ülkelere karşı, öncelikle uluslararası yükümlülükler gözetilmek suretiyle önlem alınmasına olanak tanımaktadır. Türkiye'nin uluslararası ticari anlaşmalardan (DTÖ Uyuşmazlık Çözümü Prosedürlerinde öngörülen veya ikili anlaşmalarda) doğan haklarının korunmasını amaçlamaktadır.

Türk pazarına etkisi olan bir ticari engel nedeniyle zarar gördüğüne inanan gerçek ve tüzel kişiler ilgili Türk sanayisi adına şikayette bulunabilirler. “zarar” kavramı ile anlaşılması gereken ise herhangi bir ürün veya hizmet açısından bir ticaret engelinin neden olduğu ya da olma tehdidinde bulunduğu, Türk sanayisi üzerindeki maddi zarardır.

Benzer şekilde diğer bir ülke pazarında etkisi olan bir engel durumunda meydana gelen olumsuz ticari etkiyi iddia eden herhangi bir Türk Müteşebbisi veya kuruluş bir veya daha fazla Müteşebbis adına şikayette bulunabilir.

Bu şikayetleri inceleyip karara bağlamak görevi “Türkiye'nin Ticari Haklarını Değerlendirme Kurulu'na aittir. Kurul “zararı” belirlerken İthalatta Gözetim ve Korunma Önlemleri ile ilgili Karar'da (95/6814) esas alınan ekonomik faktörleri dikkate almaktadır. Kurul “olumsuz ticari etki”yi belirlerken, “Bir ticari engel sonucunda, bir mal veya hizmetle ilgili ticaret akışının engellendiği, zorlaştırıldığı veya saptırıldığı ya da ticari engelin Türk müteşebbislerinin çıktı veya girdilerine maddi etki yaptığı durumların ortaya çıkıp çıkmadığını gözönüne alarak, ticari önlemleri belirlemektedir.

3.2.7. Tekstil Ürünleri İthalatında Ortak Kurallar

Avrupa Topluluğu'nun bu konudaki mevzuatı;

“Üçüncü Ülkelerden Belirli “tekstil” Ürünlerinin İthalatında Ortak Kuralları Belirleyen 3030/93/EEC sayılı Konsey Yönetmeliği” ve “İkili Anlaşmalar, Protokoller veya Diğer Düzenlemeler Kapsamı Dışındaki Belirli Ülkeler Menşei “tekstil” Ürünlerinin İthalatında uygulanacak ortak kuralları belirleyen 517/94/EC sayılı Konsey Yönetmeliği”nden oluşmaktadır.

Türkiye'nin üçüncü ülkelere karşı düzenlemelerine uyum amacıyla hazırlanan mevzuatı iki bölümden oluşmaktadır.

“Belirli Tekstil Ürünleri İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemleri Hakkında 95/6815 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve Yönetmelik”¹⁰³

ve

“İkili Anlaşmalar ve Protokoller veya Diğer Düzenlemeler Kapsamı Dışında, Belirli Ülkeler Menşei Tekstil Ürünleri İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemleri Hakkında 95/6816 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve Yönetmelik”¹⁰⁴

Gelişmekte olan ülkelerin önde gelen ihrac kalemlerinden birini oluşturan tekstil ürünlerinin, gelişmiş ülkelerdeki sanayiler üzerinde olumsuz etki yaratmaması için önleme tabi tutulması, kendisi de önde gelen tekstil ve konfeksiyon ihracatçısı olan Türkiye'yi zor bir duruma düşürmüştür. Topluluğa, ABD ve Kanada'ya yönelik ihracatında kotalara maruz kalan Türkiye, Gümrük Birliği nedeniyle bu kez kota uygulayan ülkeler arasına katılmak zorunda kalmıştır.

¹⁰³ T.C.Resmi Gazete No.22300(mükerrer), 01.06.1995, ss. 7-11

¹⁰⁴ Ibid., ss.12-17

95/6815 sayılı Karar, 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararında Türkiye'ye karşı uygulanmakta olan kotaların kaldırılması bakımından ön şartlardan birini oluşturan, tekstil ve konfeksiyon kısıtlamalarının üstlenilmesine yönelik düzenlemelerde yasal dayanağı oluşturmaktadır.

Topluluğun kota ve gözetim uyguladığı ülkelere kısıtlamaların üstlenilmesi için bildirimde bulunulmuştur. Uyum gereğinin yerine getirilmesi amacıyla, toplam 50 ülkeye karşı önlem alınacaktır.

95/6816 sayılı Karar, 95/6815 sayılı Karar kapsamı dışında kalan ülke ve ürünlere uygulanmaktadır. Bu çerçevede anlaşma yapmaya yanaşmayacak DTÖ üyesi olmayan ülkelere karşı tek taraflı kısıtlama uygulanması mümkün olmaktadır.

6815 ve 6816 sayılı Karar'lar daha önce bahsedilen "Gözetim ve Korunma Önlemleri" çerçevesindeki Karar'lara amaç ve içerik açısından büyük ölçüde benzerlik göstermektedirler.

Bu kararlar kapsamında alınacak olan önlemler serbest dolaşıma konu olmayacağından aşağıdaki tekstil ürünlerine uygulanamaz:

- a) Serbest bölgelere getirilenler,
- b) Gümrük Kanunu uyarınca ithal edilerek gümrük antrepolarına konulanlar,
- c) Geçici ithalata ilişkin hükümler kapsamında ithal edilenler,
- d) Gümrük vergilerine tabi tutulmaksızın, işlem gördükten sonra yeniden ihraç edilmek üzere ithal edilenler,

Mevzuat, önlem alınmasını şikayet, ön inceleme ve soruşturma prosedürlerinin tamamlanması ile ilgili talimatları vermeye Dış Ticaret Müsteşarlığını yetkili kılmıştır,

Kotaya veya gözetime tabi olacak tekstil ürünlerinin kategori ve birimleri ile kota miktarları, dağıtılacak kotalar için uygulanacak yöntemler DTM'nin yayımladığı tebliğler ile belirlenmektedir. DTM 1 Ocak 1996 tarihi itibarı ile uygulanacak 6 adet Tebliğ çıkarmıştır. İthalatçılar açısından ithal lisanslarının geçerlilik süresi ne kadar süre ile uzatılabileceği, lisansları ne şekilde iade edecekleri gibi hususlar bu tebliğlerde belirtilmektedir.

Bu tebliğlerde; yapılan görüşmeler sonucunda anlaşma imzalanan ülkelere karşı çift taraflı kontrol mekanizması dahilinde uygulanan kısıtlamalar ve diğer ülkeler için tek taraflı kısıtlama veya gözetim uygulaması devam eden ülkeler Tablo 11'de yer almaktadır.

Tablo 11
TÜRKİYE'NİN TEKSTİL ÜRÜNLERİNDE
KISITLAMA VEYA GÖZETİM UYGULADIĞI ÜLKELER

Tebliğ No.	Konusu	Uygulanan Ülkeler
95/1	Çift Taraflı Kontrol Sistemi Kapsamında Kota Uygulanan Tekstil Ürünlerinin İthali	Makao, Moğolistan, Polonya, Romanya, Slovak Cumhuriyeti, Sri Lanka, Bulgaristan, Endonezya, Vietnam, Mısır, Macaristan, Tayvan ile antlaşma imzalanmıştır.
95/2	Tekstil Ürünlerine Ait Kotaların Dağıtımı	Arjantin, Beyaz Rusya, Brezilya, Çek Cumhuriyeti, Çin Halk Cumhuriyeti, Malezya, Pakistan, Peru, Filipinler, Rusya Federasyonu, Slovenya, Güney Kore, Hindistan, Hong Kong, Singapur, Tayland, Fas, Tunus, Özbekistan, Ukrayna ve Malta ile çift taraflı kontrol sistemi çerçevesinde bir antlaşma imzalanamamıştır.
95/3	Çift Taraflı Kontrol Sistemi Kapsamında Gözetime Tabi Tekstil Ürünlerinin İthali	Mısır'a Çift Taraflı Kontrol Sistemi çerçevesinde gözetim uygulanacaktır.
95/4	Tek Taraflı Kontrol Sistemi Kapsamında Gözetime Tabi Tekstil Ürünlerinin İthali	Bangladeş, Arnavutluk, Ermenistan, Azerbaycan, Estonya, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Letonya, Litvanya, Moldava, Slovenya, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan, Vietnam, Fas ve Malta ile bir antlaşma yapılmadan ürünleri gözetime tabi tutulacaktır.
95/5	Tekstil Ürünlerine Ait Kotaların İlk Bölümünün Dağıtımı ve Yönetimi	Kuzey Kore, Hırvatistan, Makedonya ve Bosna-Hersek'e tek taraflı miktar kısıtlaması uygulanacaktır.
95/6	Tek Taraflı Kontrol Sistemi Kapsamında Gözetime Tabi Tekstil Ürünlerinin İthali	Birleşik Arap Emirliklerine 6 aylık dönem için belli tekstil ürünlerinde tek taraflı kontrol sistemi uygulanacaktır.

Kaynak: Emlak Bankası, Gümrük Birliği Rehberi, Ocak 1996, ss.68-69

3.3. İhracatla İlgili Mevzuatta Yaklaşırma Yolları

1996 yılı başından itibaren Türkiye, Gümrük Birliği'ne girmiştir. Bu da, Türkiye'de üretimin ve ihracatın, rakip ülkelere bilhassa Avrupa ülkelerine göre kalite, fiyat ve teknoloji yönünden rekabet edebilir bir duruma gelmesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle Türkiye-AB Gümrük Birliği sürecinde ihracat mevzuatının da Birlik mevzuatına yakınlaştırılması gerekmektedir.

Bu çerçevede, ilk ortaya konması gerekli olan konu; kamu menfaatini koruyan önlemler saklı tutulmak kaydıyla ihracatın serbest olduğunun belirtilmesidir. Bugüne kadar Türkiye, 1980 yılından itibaren hızlı bir gelişme dönemine girmiş ve dünyadaki küreselmeye ayak uydurarak da 1994 yılında Uruguay Round Nihai Senedini imzalamıştır. Bu, 2005 yılına kadar bütün ülkelerin, her türlü engelleri, her türlü teşvikleri kaldırarak, 2005 yılında tamamen liberal bir ekonomiye dönmeleri anlamına gelmektedir; yani, Türkiye'de buna taraf olduğuna göre, 2005 yılında dünyadaki tamamen serbestleşmeye paralel olarak her türlü engellemeleri, her türlü sübvansiyonları kaldırarak tamamen serbest ekonomiye geçmiş olacaktır.

Bu nedenle Topluluk ihracat politikasının genel prensipleri dikkate alınarak ülkemiz çıkışlı ürünlerin dış satımı için mevzuat düzenlemesinin yapılması gerekmektedir.

Bu itibarlar, Gümrük Birliği sürecinde, AB mevzuatına yakınlaştırılması gereken ihracat mevzuatımızı üç başlık altında incelemek mümkündür:

- 1-İhracata ilişkin prosedür ve uygulamaları tanzim eden kanun ve yönetmelikler,
- 2-Devletin ihracata yönelik müdahalelerinin düzenlenmesi, (teşvikler, gümrük vergileri, miktar kısıtlamaları, vb.)

3-Dış satıma konu maddenin standardına, üretim koşullarına, çevre şartlarına ve uluslararası ticari rekabet hukukuna uygunluğunu sağlamak amacıyla hazırlanması gereken içsel düzenlemeler.

3.3.1. İhracatta Ortak Kurallar

İlke olarak ihracatın serbest olduğunu vurgulayan 2603/69/EEC sayılı Konsey Yönetmeliği, gerektiği takdirde alınacak kısıtlama önlemlerinin tabi olacağı hükümleri içermektedir.

Türkiye, bu Yönetmeliğe karşılık herhangi özel bir mevzuat oluşturmamıştır, ancak ilgili AB mevzuatı çerçevesinde yenilenen İhracat Rejimi Kararı'nda (95/7623) bu Yönetmelik esaslarını düzenlemiştir.¹⁰⁵

Bu noktada 95/7623 sayılı Karar ile getirilen başlıca yenilikler şu şekildedir:

Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Bakanlık;

-Piyasalarda meydana gelen olağan dışı bir gelişme, ihracata konu malda görülen yetersizlik, kamu güvenliği, kamu ahlakı, insan sağlığı, hayvanların, bitkilerin veya çevrenin korunması amacıyla yönelik tedbirler, sanatsal, tarihi ve arkeolojik değer taşıyan emteanın korunması nedenleriyle ihracatta kısıtlama veya yasaklama getirmeye,

-İhracatta miktar kısıtlaması uygulamaya,

¹⁰⁵ T.C.Resmi Gazete No:22515, 06.01.1996, ss.6-15

-Kalkınma planları ve yıllık programlardaki ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşılabilmesini teminen yapılacak faaliyetlerin gerçekleştirilmesi amacıyla; uluslararası kuruluşlara olan yükümlülükler ile iç ve dış piyasa şartları ve diğer ülkelerin madde politikalarına ilişkin uygulamaları da gözönünde tutularak, ihracatta konu ürünlere rekabet gücü kazandırıcı çalışmalar ve düzenlemeler yapmaya,

yetkili kılınmıştır.

-Kamu kurum ve kuruluşlarının, madde bazında miktar ve dönem itibarıyla ihracatın kısıtlanmasına ve yasaklanmasına yönelik kanun ve kararnamelerin hazırlanması aşamasında Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Bakanlığın görüşünü alması yönünde düzenleme yapılmıştır.

-İhracat faaliyetlerinin koordineli bir şekilde yürütülebilmesini teminen, ilgili kurum ve kuruluşların kendi mevzuatları uyarınca ihracata yönelik olarak alacakları kararlar ile alım ve satımı ilgili mevzuatla belirli bir merciin iznine bırakılmış malların ihracına ilişkin esas ve uygulamaların tespiti aşamasında Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Bakanlığın uygun görüşünün alınacağı hükme bağlanmıştır.

İhracatçılara uygulanacak müeyyideler azaltılmış olup, ihracatçı olmadıkları için halihazırda müeyyide kapsamı dışında kalan, uluslararası gözetim şirketleri, yurt dışı müteahhitlik hizmetleri ve ticari kiralama yoluyla ihracat yapanlar ile uluslararası fuar ve sergi organizatörü firmalarda müeyyide kapsamına alınmıştır.

3.3.2. İhracatta Kota ve Tarife Kontenjanı Belirlenmesi ve İdaresi

Avrupa Topluluğunun bu konu ile ilgili 520/94/EC sayılı Konsey Yönetmeliği çerçevesinde hazırlanan ihracatta uygulanacak kota ve tarife kontenjanlarının dağıtım usul ve esaslarının belirlenmesi hakkında 95/7616 sayılı “İhracatta Kota ve Tarife Kontenjanı Belirlenmesi ve İdaresine İlişkin Karar” 31 Aralık 1995 tarihli ve 22510 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.¹⁰⁶

Bu Karar ile, uluslararası anlaşmalar hükümlerine uygun olarak ihracatta uygulanabilecek kotalar ile tarife kontenjanlarının (gerek Türkiye tarafından uygulanan ve gerekse ithalatçı ülkeler tarafından uygulanan ve dağıtım Türkiye’ye bırakılanlar) dağıtım usul ve esaslarını belirlemek yetkisi Dış Ticaret Müsteşarlığın’da İhracat Genel Müdürlüğü’ne verilmiştir.

İhracatta kota ve tarife kontenjanı dağıtımını da, ithalata ilişkin mevzuata benzer şekilde;

- a) geleneksel ticaret akışı,
- b) başvuru sırasına göre eşit oranda kota tahsisi,
- c) talep edilen miktar ve/veya değerlere orantılı tahsis,
- d) Müsteşarlıkça ürün yapısı ve ekonomik miktarları dikkate alınarak belirleme,

yöntemlerinden bir veya birkaçı temel alınarak yapılacaktır.

Kota dağıtımında uygulanacak esaslar, tahsis için başvuru esasları yine yönetmelik ile düzenlenecektir.

¹⁰⁶ T.C.Resmi Gazete No:22510, 31.12.1995 ss.18-20.

3.3.3.Resmi Destekli İhracat Kredileri

OECD uzlaşması esas alınarak resmi destekli ihracat kredilerine ilişkin AB mevzuatına (93/112/EEC sayılı Konsey Kararı) uygun olarak hazırlanan, “Resmi Destekli İhracat Kredilerine İlişkin Tebliğ (İhracat 96/12 sayılı)” 23 Ocak tarihli ve 22532 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

OECD uzlaşması olarak bilinen düzenleme,bazı gelişmiş ülkelerin üçüncü ülkelere yönelik ihracata verecekleri resmi kaynaklı kredilerin şartlarını belirlemekte ve rekabetin bozulmasını önleme amacını taşımaktadır.

Mevzuat ile orta ve uzun vadeli ihracat kredileri ve kredi sigorta ve garantileri bakımından AB mevzuatına ve uygulamalarına uyum sağlanmış bulunacaktır.

3.3.4. İhracat Sübvansiyonları

Topluluğun İhracat Sübvansiyonları, DTÖ’nü kuran Anlaşma ve eklerinin onaylanmasına ilişkin 22 Aralık 1994 tarihli ve 94/800 sayılı Konsey Kararı ve ayrıca, 3284/94/EC sayılı Konsey Yönetmeliği ile düzenlenmiştir.

Türkiye’de ihracatın AB ve GATT taahhütlerimize uygun olarak desteklenmesi amacıyla, İhracata Yönelik Devlet Yardımları Hakkında 94/6401 sayılı Karar, 11 Ocak 1995 tarihli ve 22168 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Gümrük Birliği çerçevesinde “Serbest Dolaşıma” konu maddeler itibarı ile Türkiye’den yapılan ihracatta, gümrük vergisi ve başka bir ad altında dış satıma yönelik herhangi bir vergi alınmamakta, miktar kısıtlamasına gidilmemektedir.

Devlet yardımı olarak dış satımı desteklemek amacıyla ihracatçıya sağlanan doğrudan ya da dolaylı teşvik araçları, AB mevzuatına uyumlu hale getirilmiştir.

Karara göre; araştırma-geliştirme, çevre maliyetleri, yurt dışında düzenlenen fuar ve sergilere milli düzeyde ya da münferiden katılım, pazar araştırması, yurt dışı ofis ve mağaza işletme ve tanıtım faaliyetleri devlet tarafından desteklenecektir.

3.3.5. Dış Ticarete Standartlar

İhracat mevzuatımızın Topluluk mevzuatına yakınlaştırılması çalışmalarında en çok üzerinde durulması gereken konulardan biri Türkiye çıkışlı ihraç ürünlerinin Topluluk standartlarına uygun olması veya diğer bir ifade ile AB’de tüketilebilir niteliklerde olmasıdır.

Topluluk dış ticarete standartları çeşitli yönetmelik ve kararlar ile sağlamaktadır.

Ülkemizde Dış Ticarete Teknik Düzenlemeler ve Standardizasyon Rejimine İlişkin 96/7794 sayılı Karar, Yönetmelik ve bu kararla ilgili uygulama tebliği standardizasyon konusunda ihracatçılarımızı bilgilendirmektedir.

96/7794 sayılı Karar ile teknik düzenlemeler alanındaki mevzuat uyum çalışmaları kapsamında, “teknik düzenleme”, uygunluk değerlendirmesi ve “belgelendirme” kavramları tanımlanmış ve bu kavramlara açıklık getirilmiştir. Ayrıca, ithalatın sağlık, kalite ve çevre bakımından kontrolü de Rejim kapsamına alınmış ve ithalatçının ithal ettiği ürünün çevre, sağlık ve emniyet koşullarına uygun olmasından sorumlu tutulması öngörülmüştür. CE işareti taşıyan AB menşeli ürünler zorunlu standart denetiminden muaf tutulmuştur.

3.4. Tercihli Ticaret Anlaşmalarına ve Otonom Rejimlere Uyum

Türkiye 6 Mart 1995 tarihinde imzalanan 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı kapsamında, 1996 yılından itibaren 5 yıllık bir süreç içerisinde AB'nin otonom ve imzaladığı anlaşmalar çerçevesinde uyguladığı tercihli rejimini üstlenecektir. Diğer taraftan sözkonusu Karar'ın 16.maddesine ilişkin deklarasyonda ise, Türkiye'nin 5 yıl içinde benimseyeceği otonom ve tercihli ticaret anlaşmalarının listesi, aynı Karar'ın 10 No'lu Ekinde yer almaktadır.

Bunlar şöyle sıralanabilir:

j)Otonom rejimler; GSP, İşgal Altındaki Topraklar, Ceuta ve Melilla, Bosna-Hersek, Hırvatistan,Slovenya

ii)Serbest Ticaret Anlaşmaları; EFTA, AEA, İsrail, Faroe Adaları

iii)Ortaklık Anlaşmaları:Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti, Bulgaristan, Romanya, Slovenya,Malta,Kıbrıs, Litvanya, Letonya, Estonya

iv)İşbirliği Anlaşmaları: Cezayir, Fas, Tunus, Mısır, Suriye, Lübnan, Ürdün (Fas ve Tunus ile Ortaklık Anlaşmaları imzalandı.)

v)Lome (ACP)Konvansiyonu:

Türkiye, bu ülkelerin Topluluk ve kendi ticari ilişkilerini gözönünde bulundurarak bir öncelik sıralaması yapmış ve bu çerçevede karşılıklı çıkar esasına dayalı serbest ticaret anlaşması görüşmelerini başlatmış bulunmaktadır. Topluluk ile yapılan karşılıklı taviz içeren anlaşmaların öncelikle tamamlanması kararlaştırılmıştır.

Serbest Ticaret Anlaşmalarının (STA) tamamlanması, ülkemizin ticaretinin arttırılmasının ve AB'nin tercihli politikalarına uyum sağlanmasının yanısıra aşağıda sıralanan hususlar açısından önem arz etmektedir.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Dış Ticaret Müsteşarlığı, "Serbest Ticaret Anlaşmalarının Üstlenilmesi Süreci," (Hizmete Özel Bilgi Notları), Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Haziran 1997) s.1.

-Türkiye ile AB arasında tesis edilen Gümrük Birliği, trafik sapmasının önlenmesi için Topluluğun tercihli rejimlerinin de tarafımızdan üstlenilmesini gerektirmektedir. Aksi takdirde taraflar arasındaki ticarete, belirli kriterler çerçevesinde fark giderici vergi tahsili gibi muhtelif güçlükler ortaya çıkmaktadır. Serbest Ticaret Anlaşmalarının imzalanmasıyla AB ile aramızdaki bu sorunlar ortadan kalkacak ve Gümrük Birliği'nin daha iyi işleyişi yönünde önemli bir adım atılmış olacaktır.

-Tarafların, AB ile mevcut anlaşmalarındaki tavizli rejimleri birbirlerine yansıtması sonucu her iki ülke pazarında da AB malları ile eşit rekabet koşulları yaratılacaktır.

-Hammaddelerini Anlaşma yapılan ülkelere sağlayan Türk sanayicilerinin üretim maliyetleri azaltılacaktır.

Bu doğrultuda; EFTA, İsrail, Macaristan, Romanya, Litvanya ve Estonya ile STA imzalanmış; Letonya, Çek-Slovak Cumhuriyetleri ve Polonya ile müzakere aşamasına geçilmiş; Bulgaristan ve Slovenya ile araştırıcı görüşmeler yürütülmüş; Fas, Tunus ve Mısır ile görüşmeler öncesi hazırlık aşamasında bulunmaktadır.

Türkiye'nin EFTA ülkeleri ile 16 Mart 1991 tarihinde imzaladığı Serbest Ticaret Anlaşması, bu önceliklerden birincisi olarak düşünülebilir.

3.4.1. Türkiye - EFTA Serbest Ticaret ve İşbirliği Anlaşması

Türkiye'nin AB'nin tercihli rejimini üstlenmek yolunda yürüttüğü girişimlerin ilk adımı 16 Mart 1991 tarihinde Türkiye - EFTA devletleri arasında imzalanan STA ile atılmış bulunmaktadır. Anlaşma Mayıs 1992 itibarıyla tüm taraf ülkeler bakımından yürürlüğe girmiştir.

Anlaşma, esas itibariyle sanayi malları ile işlenmiş tarım ürünleri ticaretini kapsayan ve Anlaşma'nın hizmetler ve sermayenin serbest dolaşımı gibi olanları da içerecek şekilde genişletilmesine imkan tanıyan “Yeni Kuşak” anlaşmalardandır.¹⁰⁸ Ayrıca, Anlaşma, Türkiye'nin AB ile mevcut Ortaklık Anlaşması'ndan farklı olarak, bazı AKÇT ve EURATOM ürünlerini de kapsamaktadır.

Türkiye, Anlaşma kapsamındaki sanayi ürünlerinin ithalatında, Avrupa Birliği'ne karşı gümrük vergileri ve eş etkili vergileri sıfırlamak ve miktar kısıtlamalarını kaldırmak hususunda Katma Protokol ile üstlendiği yükümlülükleri EFTA ülkelerine aynen uygulamaktadır.

Anlaşmada belirtilen AKÇT ve EURATOM ürünlerinin büyük bölümü için %100 oranında gümrük vergisi indirimi uygulanacaktır.

Anlaşma ile miktar kısıtlamaları ve eş etkili önlemler yasaklanmış, kamu sağlığı, çevre, ahlaki, tarihi ve arkeolojik değerlerin korunması amacıyla konulacak kısıtlamalar bunun dışında tutulmuştur.

Serbest Ticaret Anlaşması kapsamında yer almayan geleneksel tarım ürünleri ticareti de, her bir EFTA üyesi ülke ile ikili olarak yapılan anlaşmalarla düzenlenmiştir. Bu anlaşmalar sonucunda, ülkemiz, ihracat potansiyeli bulunan bazı ürünlerde vergi muafiyet ve indirimleri elde etmiştir.

¹⁰⁸ DPT, op.cit., s.103

3.4.2. Türkiye - İsrail Serbest Ticaret Alanı Anlaşması

Türkiye ile İsrail arasında 1992 yılında başlatılan araştırıcı mahiyetteki görüşmeler 1994-1995 yıllarında, Türk ve İsrail özel sektör temsilcileri heyetleri arasında yapılan teknik görüşmelerle ivme kazanarak devam etmiştir. Müzakereler 1996 yılında tamamlanarak Anlaşma 14 Mart 1996 tarihinde Tel-Aviv'de imzalanmıştır. Söz konusu Anlaşma'nın yürürlüğe girişiyle birlikte yukarıda değinilen hususlara ek olarak;

-İki ülke arasındaki ticari ilişkilerin yeni alanları da kapsayacak şekilde gelişmesini temin edecek olan Anlaşma, taraflar arasında uzun dönemde istikrarlı ekonomik ve ticari ilişkilerin kurulmasına da katkıda bulunacaktır.

-Türkiye ile İsrail işadamları arasındaki işbirliği artırılarak, ABD, AB ve Orta Asya Cumhuriyetlerinde ortak ticaret ve yatırım imkanları yaratılacaktır.

-ABD, AB ve EFTA ile serbest ticaret alanı tesis etmiş tek ülke olan İsrail sözkonusu ülkelere karşı gümrük vergilerini kaldırmış bulunduğu ticaretinin %80'ini bu ülkelere yapar hale gelmiştir. İsrail ile imzalanan Anlaşma, Türkiye'ye sözkonusu ülke pazarlarına girerken İsrail'i köprü olarak kullanma imkanını doğuracaktır.

-Türkiye'nin Akdeniz ülkeleri ve AB arasında 2010 yılına kadar tesis edilmesi öngörülen serbest ticaret alanı ile bütünleşmesi için gerekli zemin hazırlanmış olacaktır.

3.4.3. Türkiye - Macaristan Anlaşması

Taraflar arasında 1992 yılında başlayan ve 1994 yılı sonrasında kesintiye uğrayan görüşmeler, 1996 yılı Şubat ayında yeniden başlatılarak Eylül ayında sonuçlandırılmıştır. 19 Eylül 1996 tarihinde paraflanan Türkiye - Macaristan STA Anlaşması 8 Ocak 1997 tarihinde imzalanmıştır.

Serbest ticaret anlaşmalarının ülkemize sağlayacağı genel yararlarla ek olarak Türkiye -Macaristan Serbest Ticaret Anlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte:

-Türkiye, Macaristan ile tercihli anlaşmaları bulunan EFTA ülkeleriyle (Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya) Macar pazarında eşit konuma sahip olacaktır.

-Avrupa genelinde oluşturulacak menşe kümülasyonu içerisinde yer alınması konusunda çabalarımız yoğunlaştırılacak ve bu sağlandığı takdirde Türkiye menşeli yarı mamül ürünlerin daha fazla işlenmek üzere Macaristan'a gönderilmesi ve nihai ürünün tercihli rejim üzerinden AB ya da diğer Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerine yeniden ihraç edilmesi mümkün olabilecektir.

Türkiye ve Macar işadamları arasındaki işbirliği imkanları geliştirilerek, tarafların yakın ilişkilerinin bulunduğu Batı Avrupa, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Orta Asya Cumhuriyetlerinde ortak ticaret ve yatırım olanakları yaratılacaktır.

3.4.4. Türkiye - Romanya Anlaşması

Türkiye ile Romanya arasında 28 Nisan 1997 tarihinde parafe edilmiş olan Serbest Ticaret Anlaşması 29 Nisan 1997 tarihinde imzalanmıştır. Taraflar arasında sanayi ürünlerinde 2002 yılına kadar bir serbest ticaret alanı kurulmasını öngören Türkiye - Romanya Serbest Ticaret Anlaşması, İsrail ve Macaristan Anlaşmalarının getireceği avantajlara benzer yararlar sağlayarak ticaret hacminin ve işbirliğinin, artırılmasına önemli katkılarda bulunacaktır.

3.4.5. Türkiye - Litvanya Anlaşması

Türkiye ile Litvanya arasında 28-29 Kasım 1996 tarihlerinde Ankara'da yapılan toplantılarla başlayan müzakere süreci 13-15 Nisan 1997 tarihinde yapılan görüşmelerle tamamlanmıştır. Son tur görüşmelerde Anlaşma metni üzerinde tam mutabakat sağlanmış ve müzakereler sonunda sözkonusu metin parafe edilmiş ve 2 Haziran 1997 tarihinde imzalanmıştır.

3.4.6. Türkiye - Estonya Görüşmeleri

Türkiye ile Estonya arasında bir serbest ticaret alanı kurulmasına ilişkin görüşmeler 7 - 8 Nisan 1997 tarihlerinde Ankara'da yapılan toplantılarla başlamıştır. Birinci görüşme olmasına karşılık son derece verimli geçen görüşmeler sonrasında taraflar anlaşmanın metni ve sanayi ürünlerinin tabi olacağı rejim konusunda da anlaşmaya varmışlardır. Bu kapsamda sanayi ürünlerinin karşılıklı olarak sıfır tavizle ticarete konu olması kararlaştırılmış, tarım ürünlerinde ise tarafların tarife kontenjanları çerçevesinde taviz vermesi üzerinde mutabakata varılmıştır. 6 - 7 Mayıs 1997 tarihlerinde Tallinn'de yapılan ikinci tur görüşmelerde ise birinci turda mutabakat sağlanan hususlar çerçevesinde anlaşma parafe edilmiş ve 3 Haziran 1997 tarihinde imzalanmıştır.

3.4.7. Türkiye- Letonya Görüşmeleri

10 Nisan 1997 tarihinde Letonya heyeti ile yapılan araştırıcı mahiyetteki görüşmelerde karşılıklı olarak bilgi alışverişinde bulunulmuş, 8 - 10 Mayıs 1997 tarihlerinde Riga'da yapılan ilk resmi tur sonucunda ise anlaşma üzerinde mutabakata varılmıştır. Bu çerçevede, Estonya ile yapılan anlaşmayla benzer bir şekilde tüm sanayi ürünleri ithalatında uygulanan gümrük vergileri için sıfıra sıfır yaklaşımı benimsenmiş ve Avrupa Birliği ile Letonya arasındaki düzenlemelerden farklı olarak, Letonya'nın Topluluğa karşı 1999 yılına kadar geçiş dönemine tabi tuttuğu sınırlı sayıda ürün için de tüm gümrük vergileri ve eş etkili vergilerin kaldırılması kararlaştırılmıştır.

3.4.8. Türkiye - Çek ve Slovak Cumhuriyetleri Görüşmeleri

1992 yılı Şubat ayında yapılan görüşmeler neticesinde Türkiye ile Çekoslovakya arasındaki araştırıcı görüşmeler Mart ayında Ankara'da yapılmıştır. Ancak, 1993 yılında Çekoslovakya'nın bölünme sürecine girmesi görüşmeleri kesintiye uğratmıştır. 1994 yılı Temmuz ayında yapılan görüşmelerin ardından, Türkiye - Çek ve Slovak Cumhuriyetleri arasında serbest ticaret alanı yaratılmasını hedefleyen müzakere süreci 18-20 Mart 1996 tarihlerinde Bratislava'da yapılan görüşmeler ile yeniden başlatılmıştır. Görüşmelerde muhtemel bir STA'nın temel prensipleri konusunda mutabakata varılmış, ürün bazındaki teknik görüşmelere, gerekli bilgi ve belgelerin değişimi sonrasında Temmuz ayı içerisinde Prag'da ve bilahare 20-22 Ocak 1997 tarihlerinde Ankara'da ve 21-23 Mayıs 1997 tarihleri arasında Bratislava'da yapılan toplantılar ile devam edilmiştir. Özellikle hassas ürünlere ilişkin sorunların müteakip görüşmelerde çözülerek Anlaşmanın Temmuz ayı içerisinde tamamlanması öngörülmektedir.

3.4.9.Türkiye - Polonya Görüşmeleri:

Türkiye Polonya ile bir STA imzalanmasına büyük önem vermektedir. Bu amaçla bir Türk Heyeti 1992 yılında bu ülkeyi ziyaret etmiş, ayrıca ülkemiz tarafından hazırlanan taslak metin de 1993 yılı Nisan ayında Polonya hükümetine iletilmiş bulunmaktadır. Çeşitli platformlarda yapılan girişimler sonucunda,Polonya ile Türkiye arasındaki ilk tur müzakereler 27-28 Ocak 1997 tarihlerinde Ankara'da yapılmıştır.

3.4.10.Türkiye - Bulgaristan Görüşmeleri

Türkiye, 1994 yılı Ağustos ayında Bulgaristan tarafına bir anlaşma taslağı göndererek, ülkemizin serbest ticaret anlaşması müzakerelerine hazır olduğunu beyan etmiştir. Konuya ilişkin olarak,Bulgar makamlarından alınan Nota'da, müzakerelerin Bulgaristan'ın Dünya Ticaret Örgütüne katılımı sonrasında başlatılması talep edilmiştir.

3.4.11.Türkiye - Slovenya:

AB ile Slovenya arasında parafe edilen Ortaklık Anlaşması paralelinde, bu ülke ile imzalanabilecek muhtemel bir anlaşma üzerindeki hazırlık çalışmaları başlatılmıştır. Hazırlanan taslak metin 1997 yılı başında Slovenya'ya gönderilmiştir.

3.4.12. Akdeniz Ülkeleri:

Türkiye'nin Akdeniz ülkeleri ile tercihli anlaşmalar yapılmasına ilişkin stratejisi temel olarak, AB ile Akdeniz ülkeleri arasında sürdürülmekte olan Avrupa - Akdeniz Ortaklık Anlaşmaları çerçevesinde şekillendirilmektedir. Türkiye kısa bir süre içerisinde, Ortaklık Konseyi Kararı'ndaki mükellefiyetlerine paralel olarak, Tunus, Mısır ve Fas ile müzakere sürecini başlatmayı planlamaktadır. Yapılan ön hazırlıklar esnasında, özellikle Mısır'ın konuya sıcak yaklaştığı gözlemlenmiştir. Söz konusu ülkelerin AB ile mevcut düzenlemelerine paralel olarak hazırlanan anlaşma taslakları Tunus, Mısır ve Fas'ın ilgili makamlarına gönderilmiştir.

3.4.13. Türkiye - Malta

Türkiye ile Malta arasında bir serbest ticaret anlaşması imzalanabilmesine yönelik hazırlıklar başlatılmış ve bu konuda taslak bir metin hazırlanmıştır.

3.5. Genel Değerlendirme ve Öneriler

Türkiye ile Topluluk arasında ortaklık oluşturan Ankara Anlaşması'nda ve onu izleyen diğer düzenlemelerde, tarafların ticaret politikası alanında birbirleriyle koordinasyon, işbirliği, danışma ve bilgilendirme şeklinde temaslarda bulunacakları belirtilmektedir.

Gümrük Birliği'nin oluşumu sürecine kadar bu mekanizmalar çalıştırılmamış, Topluluğun ortak ticaret politikasına ilişkin karar alan organları ile düzenli ilişkiler kurulamamıştır.

Gümrük Birliği'nin 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmesi öncesi ve sonrasında ortak ticaret politikasının üstlenilmesine yönelik olarak devam eden çalışmalar sırasında bazı uyum sorunları ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bu sorunların bir kısmı OGT, bir bölümü ticari korunma araçlarının uygulanması ve kalanları da otonom ve tercihli rejimlerin üstlenilmesi ile ilgilidir. Bunların yanısıra, Topluluk ile Türkiye arasında ticaret politikalarının koordinasyonu amacıyla ön çalışmalarda bulunulmasını, Türkiye'nin ticaret politikasına aktif katılımını, görüş ve önerilerinin Topluluk organlarında dikkate alınmasını sağlayacak bir yapının oluşturulması hususunda bazı sorunlarla da karşılaşmaktadır.

Topluluk mevzuatının benimsenmesi çalışmaları, oluşturulan teknik ekiplerin yoğun çabaları ile mümkün olmuş, ancak uzmanların Topluluk uzmanları ile temaslarında yeterli açıklama, bilgi ve belgeyi temin edememeleri gibi bazı sorunlar yaşanmıştır.

Aynı dönemde, Uruguay Round'un sona ermiş olması ve yeni uluslararası düzenlemeleri uyarlama çabası, ortak ticaret politikasının benimsenmesine yönelik çalışmaları daha da güçleştirmiştir. Topluluğun, DTÖ'nü kuran Anlaşma ekinde yer alan Anlaşmaları kendi koşullarına uygun bir şekilde uyarlaması ve yeni ticaret politikası mevzuatını oluşturması, yaşanan koordinasyonsuzluk nedeniyle, bazı mevzuatların taslaklarının tamamlanmış, hatta bazılarının kabul edilmiş olmasına rağmen yeniden ele alınmasını gerektirmiştir. OGT değişikliklerinin zamanında iletilememesi sonucu son OGT düzenlenmesi için ikinci bir İthalat Rejimi Kararı yayımlanması zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

OGT uyumu; koruma kaybının sanayi üzerindeki olumsuz etkileri ve bağlı tarifelerde meydana gelen bazı artışlar başta olmak üzere hem yapısal hem de uluslararası yükümlülükler bakımından sorunlar açabilecektir.

OGT uyumunun 5 yıl geciktirildiği sektörlerde rekabet gücünün bu süre içerisinde kazanılmasının sağlanması, kazanılan avantajın iyi değerlendirilmesi gerekmektedir.

Küçük ve Orta Boy İşletmelerin (KOBİ) bu gelişmelerden etkilenmelerini minimum düzeye indirmek üzere,başlatılan yoğun girişimler devam ettirilmeli, bu işletmeler örgütlenerek dış rekabete karşı birlikte hareket etmelidirler.

OGT uyumu gerçekleştirilirken, bir kısım mallardaki tarifeler OGT hadlerinin altında olması nedeniyle yükseltilmiştir. Bu maddelerin bazıları da GATT'a konsolide edilen XXVII sayılı listede yer alan bağlı tarifelerdir. Konsolide edilmiş ürünlerin tarifelerinde meydana gelen yükselmeler taviz müzakerelerine konu olabilecektir.

Sık kullanılan bir ticari savunma aracı olarak anti-damping önlemlerindeki farklılığın, Gümrük Birliğinin arzu edilen şekilde işlemlerini olumsuz yönde etkileyebilmesi mümkündür. Şöyle ki:

a)farklı uygulamalara konu olan mallarda, Türkiye ve Topluluk arasındaki ticarete vergiye tabi ürünlerin tespiti için menşe belgesi aranacaktır.

b)ortak uygulamaya tabi olmadan Türkiye'ye veya Topluluğa dampedli olarak girecek ara mallar, nihai ürünlerde haksız avantajlara neden olabilecektir.

c)yerli üretimi bulunmayan mallarda Gümrük Birliği ile karşı tarafa sağlanacak avantajlar, üçüncü ülkelerin dampedli malları nedeniyle ortadan kalkabilecektir. Bu sorunu çözmek için açılacak soruşturmada, zarar tespiti açısından sorunlarla karşılaşılabilecektir.

Bu bakımdan, üçüncü ülkelere karşı uygulanan anti-damping uygulamalarının mümkün olan en üst düzeyde uyumlaştırılması gereklidir.

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 12'nci maddesinde, Topluluk tarafından tekstil ve konfeksiyon ürünlerinde serbest dolaşımın ön şartlarından biri olarak belirtilen, bu alandaki Topluluk düzenlemelerinin benimsenmesi amacıyla kısıtlamaya tabi bazı ülkelerle yapılan müzakereler anlaşma ile sonuçlanmış ve bu ülkeler kaynaklı tekstil ve konfeksiyon ürünlerinin Türkiye'ye ithalatında gözetim ve kısıtlama önlemi uygulamalarına 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren çift taraflı kontrol sistemi altında başlanmıştır.

Bu tarihe kadar anlaşma imzalanamayan ülkeler için ise, tek taraflı olarak gözetim veya kısıtlama uygulanmasına başlanmıştır.

Türkiye'nin tekstil ve konfeksiyon ürünlerindeki ithalattan fazla rahatsız olmadığı, miktar kısıtlamalarının daha çok Topluluk pazarlarının trafik sapması nedeniyle etkilenmesinin önlenmesi amacıyla üstlenildiği gözönünde bulundurulduğunda, bu kısıtlamaların üçüncü ülkelerle Türkiye arasında yol açtığı gerginliklerin ticari ilişkileri olumsuz etkileme riski, Türkiye'nin Gümrük Birliği nedeniyle üstlendiği bir yük olmaktadır.

Topluluğun tercihli ticaret anlaşmalarının ve otonom rejimlerinin benimsemesi sırasında da Topluluğun tercihli ticaret hükümleri içeren yeni Anlaşmalar müzakeresi ve imzalayarak uygulamaya koyması mümkündür. Bu takdirde, bu anlaşmaların da yürürlüğe konulması gerekecektir. Bu bakımdan, Topluluğun ticari ilişkilerindeki gelişmeler karşısında, serbest dolaşımda meydana gelebilecek aksamaların ivedilikle giderilmesini teminen Türkiye'nin, Topluluğun anlaşma müzakereleri konusunda bilgi sahibi olması, hatta aynı müzakereleri eş zamanlı olarak tamamlaması şartları araştırılmalıdır.

Gümrük Birliği'ne girmek bir aşamadır, belli bir başarıdır, hukuki bir sürecin bir noktasıdır. Ancak, bunun da abartılmaması gerekir çünkü, olay uzun bir yolun başlangıcıdır. Mevzuatın uyumlaştırılması sürecinde elde edilecek başarı, Türkiye'nin Gümrük Birliği'ni uygulamasından ötürü geçirdiği veya geçireceği iktisadi transformasyona bağlıdır.

SONUÇ

Günümüzde bölgesel entegrasyonlarda görülen hareketlilik, ileride dünya ticaretinde yaşanması beklenen nihai bütünleşmenin, bölgesel birliklerin ekonomik entegrasyonu ile gerçekleşeceğini savunan görüşlere ağırlık kazandırmaktadır. Bölgesel entegrasyon hareketleri içinde Avrupa Topluluğu'nun ulaştığı seviye dünya ekonomisi içerisinde büyük bir paya sahiptir.

Avrupa Topluluğu'nun Gümrük Birliği temelinde başlayan ve ekonomik (hatta siyasi) birlik ile sonuçlanması beklenen ekonomik bütünleşme hareketinin en önemli unsurlarından birini, dış ticaret politikasının üye ülkelerin yetki alanından çıkartılarak Topluluk kurumlarının kendi yetki sahasına devredilmesi oluşturmaktadır. Topluluğun, gümrük birliği kapsamındaki ilk temel hedefinin taraflar arasındaki gümrük vergilerinin kaldırılmasının yanı sıra, üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesi uygulanması olduğu unutulmamalıdır.

Ortak Gümrük Tarifesi üye ülkeler arasında ortak bir dış ticaret politikası oluşturulması ihtiyacını doğurmuştur. Zira, gümrük birliğinin ertesinde ulusal düzeydeki ticaret politikası tedbirlerine başvurulması, üye ülkeler arasındaki rekabet koşullarını etkileyecek ve ticaret sapmalarına yol açabilecektir. Bu nedenle, üye ülkelerin üçüncü ülkelere karşı uygulayacakları ticaret politikalarının uyumlaştırılması ve bu politika kapsamındaki araçların ortak araçlar haline getirilmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Avrupa Topluluğu'nun ortak ticaret politikası, dış ticaretin ekonomilerinde önemli bir yeri bulunan gelişmiş üye ülkelerin ihtiyaçlarına yanıt vermek üzere, oldukça geniş kapsamlıdır. Gümrük Birliğinin de ötesinde tek kuralın geçerli olduğu "Tek Pazar" oluşturma aşamasına geçmiş olan Topluluk, dış ticaretin Topluluk ekonomisinde sahip olduğu payı da dikkate alarak, dış ticaret politikasının ortak çıkarlara mümkün olduğunca hizmet etmesini sağlayıcı önlemleri alma çabasıdadır.

Ortak ticaret politikası,başlangıçta yalnızca ticaretin hacmi ve miktarı ile ilgili iken,bugün, Ortak Gümrük Tarifesi, ithalat ve ihracatta ortak kurallar, tercihli ticaret anlaşmaları, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına yardımcı amaçlayan otonom taviz rejimleri, üçüncü ülkelerle ticarete korunma araçları, ihracatın teşviki ve finansmanı, gümrük düzenlemeleri, Tek Pazar ve çevre politikasından kaynaklanan yükümlülükler vb. alanları kapsayan, ekonomik ve siyasi boyutlara haiz bir politika haline gelmiştir.

Görüldüğü gibi genel bir yaklaşımla ele alındığında, dış ticaret politikası araçları oldukça geniş bir alanı taramaktadır. Dış ticaret politikası araçları yerine göre birçok siyasal ve ekonomik politika araçlarını da kapsamaktadır.

Bu çerçevede; Türkiye, ekonomisinin diğer dünya ülkeleri ile entegrasyonu açısından en büyük önemi Avrupa Birliği ile gerçekleştireceği bütünleşmeye vermektedir. Zira, Avrupa Birliği piyasaları gerek pazar hacmi gerekse yüksek standartları nedeniyle Türkiye ekonomisinin gelişimi ve modernizasyonu için aranan şartlara sahiptir.

Türkiye, AB ile Gümrük Birliği sürecini 01.01.1996 tarihinde tamamlamıştır. Bu nedenle; Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tedricen entegrasyonu esasına dayalı olan Avrupa Topluluğu ile ortaklık ilişkisi hem Gümrük Birliği çerçevesinde, hem de bu çerçeveyi aşan alanlarda kapsamlı bir uyumlaştırma faaliyetini, ortaklığın gelişip güçlenmesi için başlıca gereklerden birisi olarak tespit etmektedir.

Avrupa Topluluğu'nun Ortak Ticaret Politikasına, Türkiye'nin Dış Ticaret Politikası'nın Uyumlaştırılması ilkelerini incelediğimiz bu çalışmada elde ettiğimiz bulguları şöyle sıralayabiliriz:

İncelenmesinden de görüleceği üzere, özellikle ithalata karşı gerektiğinde alınacak ortak korunma önlemlerinin yasal dayanaklarını belirleyen Topluluk Ticaret Politikası, ortak çıkarların ortak uygulamalarla korunması esasına göre inşa edilmiştir. İhracatın ise ilke olarak serbest olduğunu vurgulamakta fakat gerektiği takdirde alınacak kısıtlama önlemlerinin tabi olacağı hükümleri de içermektedir.

Topluluk ticaret politikası, DTÖ üyelerine karşı liberal ama düzenleyicidir. Herhangi bir ciddi zarar veya zarar tehlikesi karşısında önlem alınmasına imkan tanıyan her türlü mekanizmayı kullanmaktadır. DTÖ üyesi olmayan ülkelere karşı ise, yoğun şekilde koruma mevcuttur.

Uluslararası anlaşmalar bakımından ortak hareket, Topluluğun gücünün bir koz olarak kullanılması sonucunu sağlamaktadır. Bu da Topluluk üyesi ülkelerin çıkarlarının daha iyi korunması sonucunu vermektedir.

Türkiye'nin ortak ticaret politikasına uyumu, üçüncü ülkelerle ilişkilerinde bu avantajlardan yararlanılmasına neden olacaktır.

Diğer taraftan ülkemizin dış ticaret rejimi ile ilgili uygulamaları incelendiğinde pekçok kurum ve kuruluşun sahip olduğu yetkiler nedeniyle son derece dağınık bir yapıya sahip olduğu gözlenmektedir. Bu nedenle; Türkiye gerekli mevzuat uyumlaştırmasını gerçekleştirirken kendi yasa ve uygulamalarını AB'ninkiler ile büyük ölçüde benzeyecek şekilde gözden geçirmek, gerektiğinde değiştirmek, eklemeler yapmak, eksik kalan alanlarda yeni yasalar çıkarmak zorundadır.

Bu çerçevede, bugüne kadar atılan adımların büyük kısmını, Gümrük Birliği'nin oluşturulmasında meydana gelebilecek trafik sapmalarına karşı önlem alınmasını sağlayacak ve koordine edilmesi zorunlu mevzuatın kabulü oluşturmaktadır. Bu aşamanın tamamlanmasından sonra, Türkiye için önem arz edecek olan noktayı, Topluluk pazarına girişin yanısıra diğer ülke pazarlarına da giriş olanaklarını arttıracak anlaşmaların, ortaklığın gerekleri ve Türkiye'nin ticari çıkarları gözönünde bulundurularak tamamlanması olacaktır.

Türkiye 1.1.1996 tarihinden itibaren beş yıl içerisinde ticaret politikasını aşamalı olarak Topluluğun ticaret politikasına uyumlu hale getirecek biçimde, Topluluğun üçüncü ülkelere uyguladığı tercihli gümrük rejimine uyum sağlamak durumundadır.

Gümrük Birliği'ne girmekle dertlerin bitmeyip yeni başladığını Türkiye'de artık herkes anlamak zorundadır. Bu, çok çalışmayı ve üretmeyi, doğru ve hızlı karar almayı gerektiren bir süreçtir. Sıkıntıları fazladır. Fakat zamanla bunlar aşılmakta ve kalıcı yararlar ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

ALPAR, Cem ve M. Tuba ONGUN **Dünya Ekonomisi ve Uluslararası Ekonomik**

Kuruluşlar. 3.b. İstanbul: Evrim Basım Yayım Dağıtım, 1988.

ALTAN, Turhan. **Türkiye- Avrupa Topluluğu Gümrük Birliği ve Gümrük**

Mevzuatı. Gümrük Müfettişleri Derneği Yayın No:4, İstanbul, 1995.

AT Danışma Merkezi. **Avrupa Topluluğu ve Türkiye Gümrük Birliği Raporu**.

İstanbul, Ekim 1993.

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği. **Avrupa Birliği ve Dünya Ticareti** Ankara.

_____. (Çev). On Derste Avrupa. Pascal Fontaine,

Ankara

_____. "Bir Adın Anlamı". EC News.

Sayı no:3, 15 Mart 1994.

Avrupa Topluluğu Resmi Gazetesi.	No: L 256.	31.10.1987
_____.	No: L 35.	09.02.1992
_____.	No: L 67.	10.03.1994
_____.	No: L 349.	31.12.1994
_____.	No: L 275.	08.11.1993
_____.	No: L 24.	08.06.1970
_____.	No: L 209.	08.02.1988
_____.	No: L 349.	31.12.1994
_____.	No: L 252.	20.09.1984
_____.	No: L 357.	18.12.1986
_____.	No: L 324.	27.12.1969
_____.	No: L 44.	22.02.1993

BERK, Murat. **Avrupa Topluluğu ve Türkiye Gümrük Birliği Raporu**. İstanbul:

AT Danışma Merkezi, Ekim 1993.

BOZKURT, Ömer. "Maastricht Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin Geleceği," Türkiye Merkez Bankası(der), **Avrupa Birliği El Kitabı**. Ankara, 1995.

CEYHAN, Haluk. **İşletmeler Yönünden Türkiye-Avrupa Birliği**. İstanbul, 1994.

ÇUBUKÇU, Tuğrul (ed). **GATT "Uruguay Round" Müzakerelerinin Sonuçları ve Etkileri**. TÜİSAV. Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Ankara, 1994.

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI. **Ankara Anlaşması ve Katma Protokol, Avrupa Topluluğuna İlişkin Temel Belgeler**. Cilt 2, Ankara, Ağustos 1993.

_____ . **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**.
1996 - 2000. Ankara.

_____ . **Dış Ticaret ve Gümrükler**.
Türkiye - AT Mevzuat Uyumu, Sürekli Özel İhtisas Komisyonu Raporları, Cilt:4, Ankara, Kasım 1995.

_____ . **Avrupa Topluluklarını Kuran Temel Antlaşmalar**. Cilt 1, Ankara, Ağustos 1993.

DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI. "Serbest Ticaret Anlaşmalarının Üstlenmesi Süreci" (Hizmete Özel Bilgi Notları, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Haziran 1997.)

Emlak Bankası. **Gümrük Birliği Rehberi**. Eğitim Müdürlüğü Yayınları Seri: 15, Ocak 1996.

ENHOŞ, Tuba. "Ortak Dış Ticaret Politikası Genişleyen Topluluk ve Üçüncü Ülkelerle İlişkiler" (Uzmanlık Programı Ödevi, Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi, 1992)

ERZAN, Refik."Uruguay Round" Ekonomi Tarihinde Yeni Bir Çığır, **Görüş Dergisi**. Sayı No: 13, Ocak 1994.

GÖKDERE, Ahmet. **Avrupa Topluluğu ve Türkiye ile İlişkiler**. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1991.

GÜNUĞUR, Haluk. (Çev). **Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma (Roma Antlaşması)**. 2.b. Ankara Barışcan Yayıncılık, 1988.

HAZİNE VE DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI. **Avrupa Topluluğu ve Türkiye**. 2.b. Ankara, Ocak 1993.

İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi. (İGEME). **GATT-Uruguay Round Uluslararası Ticarete ve İş Çevrelerine Etkileri**. İGEME Araştırma Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 1996.

_____ **.Dünya Ticaretindeki Gelişmeler.**
İGEME Araştırma Geliştirme Başkanlığı, Ankara, Kasım 1996.

İktisadi Kalkınma Vakfı. **GATT Uruguay Round Sonuçları ve Türkiye'ye Etkileri**.
Yayın No:126, İstanbul, Nisan 1994.

_____ . **Türkiye-AT 36.Ortaklık Konseyi Toplantısı** Yayın
No:131, İstanbul, Mart 1995

_____ . **Avrupa Birliği'nde Tarife Dışı Engeller ve Bu Çevrede
Türkiye - AB Gümrük Birliğinin Değerlendirilmesi**. Yayın No:140,
İstanbul, Eylül 1996.

_____ . **Avrupa Birliği Oluşumunda Türkiye'nin Yeri ve
"Dayanışma İlkesi"**. Yayın No:128 İstanbul, Eylül 1994.

_____ . **Avrupa Topluluğu'nun Dış Ticaret Politikasının
Değerlendirilmesi, Dış Ticaret Politikası Araçları Korumacı
Tedbirler ve Uygulamalar**. Yayın No:110, Mart 1992.

İstanbul Sanayi Odası. **Damping Anti-Damping ve Telafi Edici Vergi Uygulamaları**.
İstanbul: Yenilik Basımevi, 1992.

İstanbul Ticaret Odası. **Türkiye'nin Dış Ekonomik İlişkileri ve Gümrük Birliği**.
Yayın No: 1996/53♦AB/11, İstanbul, 1996.

_____ . **Türkiye - AB İlişkileri ve Gümrük Birliği**. Yayın No: 1996-
5♦AB/1, İstanbul, Ocak 1996

_____ . **Gümrük Birliği ve Dış Ticaret Mevzuatımız**. Yayın No:
1996 - 10♦AB/3, İstanbul, Şubat 1996.

KARLUK, Rıdvan. **Avrupa Birliği ve Türkiye.** 4.b., İstanbul İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, 1996.

_____ . **Küreselleşen Dünyada Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar ve Entegrasyonlar.** 2.b. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1995.

KALAYCIOĞLU, Sema. **Dış Ticarete Korumacılık ve Liberasyon Teori ve Dünyadaki Uygulamalar.** İstanbul: Beta Basım Yayım. 1991.

KAZGAN, Gülten. "En Çok Küçük Firmalar Zorlanır", **Ekonomik Forum.** Eylül 1994.

MATTERA. Alfonso. **Le Marché Unique Européen.** 2nd ed, Paris, 1990.

NURAY, Haluk. "Avrupa Topluluğu Ortak Ticaret Politikasının Korumacı Hükümleri ile Ağırlıklı Olarak Anti-Damping Mevzuatı ve Uygulamaları", (Hizmete Özel Bilgi Notu, Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı AT Koordinasyon Genel Müdürlüğu Ankara, 1992).

PEKCAN, Erdoğan. **Avrupa Topluluğu ve Gümrük Birliği'ne Türkiye'nin Uyumu ve Sorunları.** İTO Yayın No: 30, İstanbul, 1994.

SANDER, Oral. **Siyasi Tarih.** İnceleme - Araştırma Dizisi:3, 1.b. Ankara:İmge Kitabevi Yayınları, 1989.

SEYİDOĞLU, Halil. **Uluslararası İktisat** 5.b. Ankara, Turhan Kitabevi, 1986.

TEKELİ, İlhan ve Selim İlkin, **Türkiye ve Avrupa Topluluğu I,** Ankara:Ümit Yayıncılık, 1993.

Türk Ekonomi Bankası. **AB ile Gümrük Birliği,** Yayın No:6, İstanbul, Nisan 1995.

Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazetesi. 01.06.1995 22300 (Mükerrer)

_____ 19.10.1995 22438

_____ 31.12.1995 22510

_____ 06.01.1996 22515

Vakıfbank. **Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisine Muhtemel Etkileri.** 3.b., Vakıfbank Araştırma Dizisi No:1. Ankara.

VÖLKER, E.L.M., **Barriers to External and Internal Community Trade,** KLTP, 1993.

World Trade Organization. **Trade Policy Review European Union Report by to be Secretariat. WT/TPR/S-3-WT/TPR/G-3. 30 Juane 1995.**

YAŞAR Ertuğ. “Artık Avrupa Toplulukları (A.T) Değil, Ama Avrupa Birliği (A.B.)”, **Süreç Dergisi. Sayı No:2, Ocak 1994.**

YOZGATLI. M.Koray. “Avrupa Ekonomik Topluluğu’nda Sanayi Politikaları”, **HDTM Dergisi. Sayı No:8, Ocak 1991**

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**